

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 306. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-palladius03val-shoot-idm139651352269680.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

307
ALTERBOGEN.
1556.
308
309

INDLEDNING.

I.

DEN evangeliske Kirke havde fra den katolske overtaget den faste Række af Epistel- og Evangelietexter ved Gudstjenesten paa Søndage og Helligdage; og af de mange Bønner, der var knyttet til den katolske Gudstjeneste paa disse Dage, havde den bevaret de Kollektivbønner, der fulgte efter Indgangsbønnen; men medens i den katolske Kirke baade Texter og Bønner læstes paa Latin, bestemtes det i Ordinansen, at Præsten skulde læse Kollekten, Epistlen og Evangeliet "alt paa Dansk" (se nærv. Udg. Bind I. 173 L. 8, 12, 24). Imidlertid har Præsterne i høj Grad savnet en uniform og bekvem Haandbog, hvorefter de kunde læse; man faar et levende Indtryk heraf gennem Palladius' Forord til Alterbogen (se ndf. S. 341 L. 8 ff.). Palladius paatog sig derfor - vistnok efter Vedtagelse paa Bispemødet i København 15551 - at afhjælpe Savnet ved at udgive en dansk Alterbog². Denne blev trykt "med en skøn ^{*} ^{*} 310 stor Littera, at ingen skal have Behov at happe [dvs. stamme] eller hænge fast udi Læsningen", og Epistel- og Evangelietexterne aftryktes efter den autoriserede Bibel, "at ingen skal have Behov at bruge nogen andens Translats . . . paa det at der kunde en Gang komme en endrægtig Translats i alle Kirker" (se ndf. S. 341f.). Om Kollektivbønnerne siger Palladius, at han har sat to foran hver Epistel: den første er den, man i Almindelighed plejer at bruge, den anden er taget fra Vitus Theodorus' Postil. Palladius tilføjer, at det ikke er Meningen, at Præsten skal oplæse begge paa én Gang, hvad der strider mod Ordinansens Bestemmelser, men at han stundom kan bruge den ene og stundom den anden efter sit Godtykke (ndf. S. 342 L.2ff.).

Vi faar altsaa i Forordet til Alterbogen Oplysning baade om Aarsagen til dens Udgivelse (de gamle Præsters Klagemaal), om dens Formaal (at tilvejebringe Overensstemmelse i Ordlyden af Søndagstexterne) og dens Kilder (Biblen 1550 for Texternes Vedkommende og for Kollektivbønnernes Vedkommende dels de gamle Kollektivbønner, dels Bønnerne i Vitus Theodorus' Postil); alligevel er der adskillige Punkter, der kræver en nærmere Undersøgelse, saavel hvad angaar Valget af *Epistel-* og *Evangelietexter* i Forhold til den katolske Kirkes, som hvad angaar Valg og Oversættelser af *Kollektivbønnerne* i Forhold til de eksisterende Kollektivsamlingen

II.

I Ordinansen bestemmes det, at man *Fastelavnssøndag* skal læse "det Evangelium Matth. 3., og den Dag skal forklares alt det Daabens Sakrament har paa sig" (se nærv. Udg. I. S.182 L. 1f.), at man *Langfredag* skal læse hele Passionshistorien, "som han er sammenskrevet udaf de fire Evangelister ved Doctor Hans Pommer" (sst. L. 12 f.), og at man *Marie Besøgelsesdag* skal læse Es. 11. 1-10 (sst. S. 183 L. 30 f.); iøvrigt nævner Ordinansen ikke, hvilke Bibeltexter der skal læses paa de forskellige Søn- og Helligdage; det hedder blot i stor Almindelighed: "om 311 Søndagene . . . skal altid prædiket det vanlige Søndags-Evangelium" (sst S. 179 L. 18 f.). Men den "vanlige" Text var med faa og lidet betydende Ændringer den gamle Kirkes Textrække. - I Engelstofts Fremstilling af Liturgiernes Historie¹ opstilles (S. 139 f.) en Tavle over alle Forskelligheder mellem Textvalget i Romerkirkens Missale og i Alterbogens 1556, forat man heraf skulde kunne siutte, hvilke Forandringer i Textvalget, der er foretaget i den evangeliske Kirke; men denne Sammenligning er i høj Grad vildledende. De fleste Forskelligheder hidrører nemlig ikke fra Ændringer foretaget i den *evangeliske* Kirke, men fra senere Forandringer i det *katolske* Missale. Naar Engelstoft saaledes nævner, at Evangelie-Texterne i Missale Romanum paa I.-4. Søndag i Adventstiden var 1) *Luc. 21.25-33*, 2) *Matth. 11. 2-10*, 3) *Joh. 1. 19-28* og 4) *Luc. 3.1-6*, men i Alterbogen var ændret til 1) *Matth. 21.1-9*, 2) *Luc. 21.25-33*, 3) *Matth. 11. 2-10* og 4) *Joh. 1. 19-28*, saa viser en Sammenligning med ældre katolske

Missaler, fx Missale Hafniense 1510 og Missale Lundense 1514, at Alterbogens Texter stemmer nøje med disse Missalers, altsaa at *den* har bevaret den gamle Textcyklus, mens det er det romerske Missale, der er undergaaet Ændringer (de fleste af disse er blevet vedtaget paa Tridentiner-Synoden i Midten af 16. Aarh.).

Hvad selve Oversættelsen af Perikoperne angaar, stemmer den, som Palladius skriver, overens med "vor bibelske Translat", d. v. s. med Oversættelsen i Christian d. Tredjes Bibel 1550. Denne følges ordret og bogstavret. De Smaaafvigelser, der findes, er tilfældige og skyldes aabenbart Sætteren, ikke Palladius.

Noget Forsøg paa at forbedre de ofte uheldige Udtryk

*
— 312 i Bibeloversættelsen er der derimod ingen Antydning af. Naar f. Ex. Biblen i Joh. 21.19 har: "*den Discipel.. som Jhesus elskte/ huilcken som oc laa paa hans Bryst i Nadueren*", saa følger Alterbogen Texten ordret (ndf. S. 354 L. 28), skønt Brugen af paa ingen Hjemmel har i Datidens Dansk - saa lidt som i Nutidens - men skyldes Misforstaaelse af det tyske *an seiner Brust*. I Chr. Pedersens Oversættelse, til hvilken Luthers Bibel ogsaa er benyttet, lyder Stedet rigtigt "*laa op till hans bryst*". En Sammenligning mellem Texterne i Palladius' Alterbog og de tilsvarende Steder i Chr. Pedersens Oversættelse vilde vise mange lignende Tilfælde, et Vidnesbyrd om, at Chr. Pedersen i ganske anden Grad end Palladius forstod den Kunst at læse en Text og gengive den. Chr. Pedersen var Filolog, Palladius var Administrator; ved Udgivelsen af Alterbogen har hans Interesse været, at Søndags-Evangeliene i alle Danmarks og Norges Kirker skulde have samme Ordlyd, men om den autoriserede Oversættelse ogsaa var den bedste, om der ikke var indløbet Fejl i den, som burde ændres, inden Søndags- og Helligdagstexterne fastsloges, laa det udenfor hans Plan at bekymre sig om. En fuldstændig Ensartethed er iøvrigt ikke opnaaet, i hvert Fald ikke i de første Aar. De "smaa Bøger" med den slette Skrift og den uautoriserede Oversættelse, som det var Alterbogens Opgave at afløse, optrykkes endnu 10-15 Aar efter Alterbogens Fremkomst. En saadan Evangeliebog, hvis Textoversættelse er taget fra Hans Tavsens Postil, er bevaret i ikke mindre end fire Oplag fra den følgende halve Snes Aar. Dens Titel er: *Euangelia oc Epistler/ som Læsis alle Søndage om Aarit i den Christelige forsamling/ Oc paa de fornemeste Høytider*. Exemplarer af Udgaver fra 1556 og 1558, indbundet sammen med "*En ny Psalmebog*" i Tryk fra disse Aar, findes paa Univ. Bibl. i Kbh.; og Exemplarer af Udgaver i Tryk fra 1565 og 1568 findes henholdsvis paa det Kgl. Bibliothek og i Karen Brahes Bogsamling. Til Sammenligning med 313 Perikopeoversættelsen i Alterbogen, anføres her Epistlen fra 1. Søndag i Advent i Udgaven 1565 (jf. ndf. S. 344):

Kiære brødre. Effterdi wi vide det paa tiden/ at stunden er/ at wii nu opuogne aff søffne (heldst fordi vor salighed er nu nener end der wi trode) Natten er framfaren men Dagen er til stundet. Derfor lader oss afflegge mørckhedsens gierninger/ oc iføre oss liysens vaaben Lader oss vandre tyctelig/ saa som om Dagen/ Icke i frodtzerii oc slemmerii/ Icke i fulhedt oc sløffachtighedt/ Icke i kyff oc nydt. Men i fører eder den Herre Jhesum Christum. Oc røchter icke kiødet til velløst.

III.

Det mest karakteristiske for Palladius' Alterbog og det, hvorved den fik sin store Betydning for den danske Gudstjeneste, er imidlertid ikke, at den meddeler Perikoperne i autoriseret Oversættelse, men at den giver en ny Kolleksamling.

Af Kolleksamlinger, der var i Brug i den evangeliske Kirke før Alterbogen, kender vi to: den ene findes i Frands Vormordsens Messe-Haandbog 1539, den anden i "En ny Psalmebog" 15531. Grundlaget for begge disse Samlinger er de gamle katolske Kirkebønner, der endnu bruges i den romersk-katolske Kirke. Disse Bønner har været brugt som eneste Kollekt i den ny Kirkes første Aartier, det er dem, Palladius i sit Forord betegner som de Kollekt "man plejer almindelig at bruge", og det er dem, som Ordinansen simpelt hen betegner som "Collecten" (se nærv. Udg. I. S. 173 L. 8). Palladius sætter da ogsaa - paa faa Undtagelser nær - Kollektterne fra denne Række som de første til hver Søndag og Helligdag. Men foruden denne gamle Kollektække meddeler Palladius en ny, forfattet af den tyske Reformations-Prædikant og -Skrivent Vitus Theodorus2.

Vi skal nu gøre nærmere Rede for de to Kollektækkers Forhold til deres Kilder.

* *
— 314

A. De gamle Kollekt.

Af de to eksisterende Samlinger - Haandbogens og Salmebogens - hvis Oversættelser er ret afvigende, benytter Palladius Salmebogens; og han følger denne næsten helt igennem ordret, gennem godt og ondt, - thi det kan ikke nægtes, at Oversættelsen tit lader meget tilbage at ønske. Haandbogens Oversættelse, der

iøvrigt ikke er bedre, følges ikke i nogen Kollekt.

En Sammenstilling mellem et Par af Kollektterne i Alterbogens Form og i Haandbogens og Salmebogens - med Vedføjeelse af den latinske Original efter et af de gamle Missaler - vil vise det indbyrdes Forhold. Jeg tager Kollektterne fra de to første Søndage i Advent.

Missale Hafniense:

(1. S. i Advent) Excita quæsumus domine potentiam tuam, et veni: ut ab imminentibus peccatorum nostrorum periculis, te mereamur protegente eripi, te liberante salvari. Qui vivis et regnas.

(2. S. i Advent) Excita domine corda nostra ad præparandas unigeniti tui vias: ut per eius adventum purificatis tibi mentibus servire mereamur: Qui tecum vivit.

Messe-Haandbogen:

(1. S. i A.) O Herre Jesu criste. vij bede dig ydmygeligen. opueck din mectighedt och kom til oss. Paa det at vij maa frelses aff den fare som oss paahenger for vore synders skyld. Och vid dig bliffue frelste oc salige. Du som met gudt fader oc den helligaandt leffuer oc regnerer een sand gud fra euighedt oc tiil euighedt. Amen.

(2. S. i A.) O almectige euige gud Verdis att opuecke vore hierter tiil att berede din eenborne søns veie Att vij vid hans tilkommelse maa tiene dig met rene hierte Vid samme din enborne Søn Jesum christum vor herre. som met dig oc den hel. le. etc.

Salmebogen 1553.

(1. S. i A.) O Herre/ wi bede/ opueck din mact och kom [oss til hielpe]1 Ath wi maatte met din beskermelsse befriis fra de vaader som oss offuerhenge for vaare Synder/ Och wi maatte met din befrelselse vorde Salige/ Du som leffuer och Regnerer met Gud Fader i Helligaandz enighed/ en Gud fra euighed och til euighed. Amen.

(2. S. i A.) O Herre/ opueck vore hierter til ath berede din enbaarne søns veye/ Ath wi maatte tiæne dig i hiertet2 Som vorde rensede *-* 315 ved hans tilkommelse/ Huilcken som met dig leffuer oc regnerer i Helligaands enighed/ en Gud fra euighed och til euighed/ Amen.

Alterbogen 1556.

(1. S. i A.) O Herre Gud himmelske Fader/ wi bede dig/ opueck din mact oc kom oss til hielpe/ at wi maatte met din beskermelse befrijs fra de vaader som oss offuer henge for vore synder/ Oc wi maatte met din befrelselse vorde salige. Du som leffuer oc regnerer met Gudfader i hellig Aands enighed [en sand Gud fra euighed]1 oc til euighed/ Amen.

(2. S. i A.) O Herre/ opueck vore hierter til at berede din enbarne Søns vey/ at wi maatte tiene dig i hiertet/ Som vorde rensede ved hans tilkommelse/ Huilcken som met dig leffuer oc regnerer i hellig Aands enighed en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Som det ses, følger Palladius Salmebogen undtagen i Begyndelsesordene i første Kollekt, hvor "O Herre" er udvidet til "O Herre Gud, himmelske Fader" (i Overensstemmelse med Vitus Theodorus' Bønner), men denne Ændring er opgivet i de fleste af de følgende Kollektter; derimod er Forandringen i Doxologien: "en Gud" til "en sand Gud" bevaret gennem alle Kollektter. Iøvrigt er Uoverensstemmelserne mellem Alterbogens og Salmebogens Oversættelser af de gamle Kollektter af ganske sporadisk Art: i Kollekten til Søndag efter Midfaste gengiver Salmebogen det latinske *te servante* ved *met dit gemme*, Alterbogen ændrer det til *met din beskermelse* (ndf. S. 382 L. 13); i Kollekten til 4. Søndag efter Trinitatis gengiver Salmebogen *tuo ordine* ved *effter din Ordinantz*, Udtrykket er i Alterbogen rettet til *i din befaling* (ndf. S. 428 L. 12) o. a. lignl nogle Tilfælde findes samme Kollekt anvendt paa forskellige Dage i Alterbogen og i Salmebogen; saaledes har Salmebogen paa 1. Søndag efter Hellig tre Kongers Dag Kollekten "O almægtige Gud, som styrer alle Ting baade i Himmelen og paa Jorden", mens Alterbogen (i Overensstemmelse med det katolske Missale og Messe-Haandbogen) har denne Kollekt paa 2. Søndag. Lignende Forhold findes ved de tre følgende Søndage. Undertiden har Alterbogen og Salmebogen en helt igennem forskellig Oversættelse af * 316 samme latinske Kollekt. Saaledes lyder den Kollekt i Salmebogen, der svarer til Alterbogens Kollekt paa 1. Søndag efter Hellig tre Konger, og som i Salmebogen findes paa "Søndag som falder i de otte Dage": O Herre/ wi bede/ fulddriff met din Hiemmeliske mildhed dine ydmyge bedende folckis Attraa/ At wi maatte see huad mand skulde gøre/ oc huad de see der skulde gøris de maatte dertil oc faa effne det at kunde fuldkomme/ Ved vor Herre Jesum Christum din Søn/ som etc.

Denne Text gengiver Missalets:

Vota quæsumus domine supplicantis populi cælesti pietate prosequere: ut et quæ agenda sunt, videant, et ad implenda quæ viderint, convalescant. Per dominum nostrum etc.

I Messe-Haandbogen og Alterbogen lyder Oversættelsen:

(*Messe-Haandbogen*:) O Almægtigste euige gud Verdis at forfølge diit folkes ydmygelige bøn oc begering At de motte se oc forstaa huad ret er Oc saa faa effne til at fuldkomme det samme met gerninger. Vid etc.

(*Alterbogen*:) Herre Gud himmelske Fader/ wi bede dig/ for din euige Godhed at du vilt naadelig ansee din fattige Folckis ydmige begering/ at de maatte rettelige forstaa huad de effter dit ord skulle gøre/ oc bliffue bestyrcket met din Aandis krafft/ det samme met gerning at fuldkomme/ ved vor Herre Jesum Christum/ Amen.

Paa nogle Dage har Alterbogen erstattet Salmebogens Kollekt med en helt anden Kollekt. Saaledes har Salmebogen paa Fastelavnssøndag Kollekten: O Herre/ wi bede/ *hør mildelige vore bønner*, svarende til Missalets *Preces nostras quæsumus domine clementer exaudi*, mens Alterbogens Kollekt (ndf. S. 373 L. 23ff.) er af ukendt Oprindelse; det samme gælder Kollekten paa 1. Søndag efter Paaske¹. Paa Skærtorsdag udelader Alterbogen helt den gamle Kollekt (se ndf. S. 387 L. 20), mens Salmebogen ogsaa her stemmer med Missalet²; endelig maa det nævnes, at Alterbogen^{**} 317 meddeler Kollekt til 25.-27. Søndag efter Trinitatis, hvilke Dage ikke er medtaget i Salmebogen, mens omvendt Salmebogen har Kollekt til en Del Dage (4. Juledag, Bartolomæus Dag osv.), som i Overensstemmelse med Ordinansens Regler for Gudstjeneste paa Helligdage (se nærv. Udg. L 183 f.) ikke er medtaget i Alterbogen.

I selve Kollekttrækken findes altsaa væsentlige Forskelligheder mellem Salmebogen og Alterbogen, Forskelligheder der oftest skyldes Salmebogens Uoverensstemmelse med Ordinansen, og som derfor tyder paa, at Salmebogens Kollekttrække er ældre end Ordinansen¹. I de allerfleste Kollekt følger Alterbogen jo imidlertid Salmebogens Text, og at denne (i Udg. 1553 eller i en ældre Udg.) har tjent som direkte Grundlag for Palladius' Textmeddelelse kan bl. a. ses af følgende Sted. I Kollekten til 3. Paaskedag staar der i Missalet: *concede famulis tuis, ut sacramentum vivendo teneant, quod fide perceperunt*; dette er i Salmebogen gengivet: *Vnde dine Tienere ath beholle det Sacrament i leffuendet som de i Troen haffue vndfanget*; Ordet *leffuendet* er aabenbart en Kontamination af Participiet *leffuende* og Substantivet *leffnet*, og dette mærkelige Ord, der sikkert ikke har haft mere Hjemmel i Datidens Sprog end i Nutidens, gaar uforandret over i Alterbogen 1556 (i de senere Udgaver er det rettet til *leffnet*, den ellers ogsaa i Originaludgaven almindelige Skriftform for "Levned", se ndf. S. 352 L. 14, S. 358 L 24, S. 362 L. 12 osv.).

Grundlaget for den første Kollekttrække i Alterbogen er altsaa en gammel Oversættelse af de katolske Kollekt, hvis Ordlyd i det hele er fulgt nøje, men hvis Antal og Rækkefølge er bragt i Overensstemmelse med Ordinansens Krav.

B. De ny Kollekt.

I Aaret 1546 udgav Veit Dietrich en Postil under Titelen *Kinder-Predig*. Den var delt i tre Afsnit: Vinterhalvaarets^{*} 318 og Sommernalvaarets Prædikener paa de almindelige Søndage og Helligdage, samt Prædikener paa Kirkeaaarets særlige Festsdage. Hver Prædiken siuttede med en af Veit Dietrich forfattet Bøn. Denne Postil blev hurtig meget yndet, og dens Bønner vandt Indgang som Kollekt i forskellige tyske Agender, I Danmark kendes fra den følgende halve Snes Aar to Oversættelser af Bønnerne beregnet til Kirkebrug, den ene er Palladius' Oversættelse i Alterbogen, den anden er en af Hans Tavsen forfattet Parafase, der vistnok aldrig er udkommet, men som er bevaret i Haandskrift (i Karen Brahes Bogsamling)¹. Desuden er Postillen oversat i sin Helhed af Peder Tidemand 1556².

Mellem de gamle katolske Kollekt og Veit Dietrichs Bønner er der en udpræget Forskel: mens hine er af et meget alment Indhold, der ikke staar i noget nærmere Forhold til Epistlerne og Evangelierne, har disse en nøje, tit en ligefrem pedantisk, Tilknytning til Dagens Text. Man sammenligne f. Ex. den gamle og den ny Kollekt til Midfaste Søndag (ndf. S. 380). Texterne til denne Dag er Galaterbrevet 4. 21-31 (om det jordiske og himmelske Jerusalem) og Johannes' Evangelium 6. 1-15 (om Jesus' Bespising af Folkeskaren).

Den gamle Kollekt:

O almægtige Gud, vi bede, unde det at vi som for vor Handlings Forskylding nu plages, maa komme til Vederkvægelse af din Naades Husvælselse ved vor Herre Jesum Christum etc.

Den ny Kollekt:

Herre Gud himmelske Fader, som haver formedelst din Søn i Ørken rigelige bespiset *fem tusende Mænd, foruden Kvinder og* ^{**}319*Børn, med fem Brød og to Fiske, vi bede dig vær ogsaa naadelige hos os med din Velsignelse, bevare os fra Gerrighed og Sorg for Næring osv.*

En mere i Enkeltheder gaaende Parallel til Evangelietexten, ifølge hvilken Jesus bespiste "ved fem tusinde Mænd" med "fem Bygbrød og to Fiske", kan næppe tænkes; og dette Afhængighedsforhold mellem Kollekt og Text viser sig endnu grellere ved en Jævnstilling mellem den her anførte Kollekt og Kollekten paa 7. Søndag efter Trinitatis. Evangelietexten paa denne Dag er Marc. 8. 1-9, hvorefter Jesus bespiste "ved fire

Tusinde" med "syv Brød og faa Fiske", og i Tilknytning hertil lyder Bønnen i Alterbogen (ndf. S. 435 L. 14 ff.): Herre Gud himmelske Fader, som haver ved din Søn i Ørken rigelige bespiset *fire tusinde Mænd, foruden Kvinder og Børn, med syv Brød og faa Fiske*, vi bede dig vær ogsaa naadelige hos os med din Velsignelse, bevare os fra Gerrighed og Sorg for Næring osv.

Denne sidste Kollekt stammer ikke fra Veit Dietrichs Postil, men er muligvis blevet til paa dansk Grund (se ndf. S. 321 f.). Ogsaa andre Forskelligheder findes mellem Alterbogens og Postillens Kollekttrække. I Alterbogen er de særlige Fester (St. Stefans Dag, St. Hans Evangelists Dag, Marie Renselsesdag osv.) indordnet i den fortløbende Søndags- og Helligdagsrække, mens de som ovf. nævnt i Postillen er udskilt i en særlig Del; nogle af Alterbogens Helligdage (3. Paaskedag, 3. Pinsedag, 26.-27. Søndag efter Trinitatis) findes ikke i Postillen, mens omvendt denne har bevaret en Del af den katolske Kirkes særlige Festsdage, som Alterbogen i Overensstemmelse med Ordinansen har udskudt. Men foruden de Afvigelser mellem Alterbogens og Postillens Kollekttrækker, som dette Forhold nødvendigvis maa fremkalde, findes der ogsaa, som den ovf. anførte Bøn til 7. Søndag e. Trinitatis viste, Forskelligheder mellem Kollektterne til samme Dag. Saaledes er Daabskollektten paa Fastelavnssøndag i Alterbogen (ndf. S. 373 L. 30 ff.) Oversættelse af en Bøn paa Søndag mellem Nytaarsdag og 320 Hellig tre Kongers Dag i Postillen; Kollektten paa Skærtorsdag i Alterbogen (ndf. S. 387 L. 21 ff.) er Gengivelse af en Bøn paa Palmesøndag i Postillen o. Ign. I det hele stemmer Alterbogens anden Kollekttrække imidlertid med Bønnerne i Veit Dietrichs Postil, og Ordlyden af de enkelte Kollektter svarer saa nøje til Originalens Text, som Sproget tillader det.

En Sammenstilling mellem Original og Oversættelse ved et Par af Kollektterne vil belyse Forholdet. Som Exempler vælger jeg Kollektterne til 1. Søndag i Advent og til Skærtorsdag.

Veit Dietrichs Postil.

Palladius' Alterbog.

1. Søndag

Herr Gott Himlischer Vatter/ wir dancken dir ja billich/ loben vñ preisen dich in ewigkeyt/ dasz du vns armen Menschen/ so der Sünden halb vnder desz Tods vnd desz Sathans tyranney haben müssen seyn/ deinen Son zu einem König gesetzt hast/ der ein gerechter König ist/ vnd vor vnsera Sünden durch seinen Tod vns rette vnd helffe. Wir bitten dich auch/ du wöllest durch deinen heyligen Geist vns erleuchten/ regieren vnd führen/ dasz wir an disen gerechten König vnd Heyland vns allein halten/ vnd an seiner armen gestalt/ vnd verachtetem wort vns nicht/ wie die welt/ ergern/ vnd also durch ein festes vertrauwen auff jn/ ewig selig werden/ Amen.

Herre Gud hemmelske Fader/ wi tacke dig io tilbørlige/ oc loffue oc prise dig til euig tid/ at du haffuer sat oss arme Menniske/ som skulde haffue verit vnder Dødzens oc Satans Tyranni/ din Søn til en Konge/ som er retferdig Konge/ oc gør oss ledige o c løse af f vore Synder ved sin Død/ oc vil vere en Saliggørere/ som redder/ oc hielper oss mod Døden/ wi bede oc/ at du vilt opliuse/ regere oc lede oss ved din hellig Aand/ at wi kunde holde oss alene ved denne retferdige Konge oc Saliggørere/ o c icke forarge oss/ som verden gør/ paa hans fattige skickelse o c foractede ord oc bliffue saa euige salige/ ved en stadig trofasthed til hannem/ Amen.

Palmesøndag

Skærtorsdag.

Herr Gott Himlischer Vatter/ wir dancken dir fur deine grosse gnad/ dasz du durch deinen Son disz

Herre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig for din store Naade/ at du formedelst din Søn haffuer skicket

*
— 321

Abendmal hast verordnet/ da wir seinen Leib essen/ vnd sein Blut trincken/ Wir bitten dich/ gib durch deinem heylige[x] Geist/ dasz wir solche Gabe nicht vnwirdig brauchen/ sondern vnsera Sünd erkennen/ dar von ablassen/ vnd durch Christum vergebung derselben glauben vnd hoffen/ vñ also im glauben vnd liebe von tag zu tag zunemmen/ bisz wir ewig selig werden/ Durch Jesum Christum deinen Son vnd vnsern Herren/ Amen.

saadant it maaltid/ at æde hans Legeme oc dricke hans Blod/ Wi bede dig/ vnd oss formedelst din hellig Aand/ at wi icke wuerdelige bruge samme gaffue/ men at wi bekende vor synd/ oc staa der vdaff/ oc haabe oc tro syndzens forladelse formedelst Christum/ oc i tro kærlighed voxte fra dag til dag/ saa lenge til wi bliffue euindelige salige/ formedelst Christum Jhesum/ din Søn vor Herre/ Amen.

At det direkte Grundlag for Palladius' Oversættelse er Veit Dietrichs Postil, derom lader jo de her anførte Kollektter, der er typiske for Forholdet, ingen Tvivl tilbage; men det er muligt, at Palladius, mens han har brugt den tyske Original som Grundlag for Kollektternes *Ordlyd*, har taget Hensyn til Hans Tavsens Parafrase, hvad *Valget* og *Rækkefølgen* af Kollektterne angaar. Adskillige af de Afvigelser, der heri findes fra Postillen (Anbringelsen af Daabskollektten paa Fastelavns Mandag, Palmesøndagskollektten paa Skærtorsdag, Midfaste-Søndag-Kollektten - med Forandringen af Tallene paa Folkeskaren og Brødene og Fiskene- paa 7.

Søndag efter Trinitatis o.fl.) stemmer nemlig overens i Parafrasen og Alterbogen, hvilket jo tyder paa, at der eksisterer et Afhængighedsforhold mellem de to Kollekttrækker. Spørgsmaalet bliver i saa Fald, om Tavsens Parafrase i sit Valg af Kollektter er paavirket af Alterbogen, eller om Alterbogens Kollektvalg hviler paa Parafrasens. Af ydre Dateringer naaer man ikke til noget Resultat. Det Haandskrift, i hvilket Tavsens Oversættelse findes, er ikke tidfæstet, og af dets Indhold kan man kun siutte, at det er skrevet i hans Biskopstid i Ribe (1542-61). Men af indre Grunde tør man hævde, at Parafrasen ikke er blevet til efter Alterbogen; ikke blot vilde det jo være lidt urimeligt, om Ribe-Bispen lavede en Omredaktion af Kollektterne i den Alterbog, hvis Uniformitet han selv havde været med til 322 at vedtage, men det vilde vanskelig kunne forklares, at han, *hvis* han forfattede en saadan Parafrase til Kirkebrug, ikke fulgte den forordnede Alterbogs Kirkeaar; og det gør han ikke: Parafrasen mangler Kollektter til 26.-27. Søndag efter Trinitatis, og dens Anbringelse af de særlige Festdage stemmer ikke med Alterbogen. Har Tavsens derimod forfattet Parafrasen *før* Alterbogen, er alt saare forklarligt. Han kan da paa det Bispemøde, hvor Alterbogens Udgivelse blev vedtaget, have foreslaaet, at man ved Siden af de gamle Kollektter skulde benytte Veit Dietrichs Bønner, som han maaske allerede dengang selv har anvendt; og man er blevet enig om at optage disse Bønner i Alterbogen - dog ikke i den vidtløftige Form, hvori Tavsens havde gengivet dem, men i en Oversættelse, der holdt sig til Originalen; hvad Valget og Anbringelsen af Kollektterne angik, har man derimod i det væsentlige fulgt Tavsens Afgivelser fra Postillen. Muligvis skyldes dog Overensstemmelserne mellem Tavsens Parafrase og Palladius' Alterbog ingen direkte Paavirkning, men at begge som Kilde har haft ikke selve Veit Dietrichs Postil, men en Samling af Bønnerne i denne, foranstaltet til Kirkebrug, saaledes at de Afgivelser fra Postillen, der er fælles for Parafrasen og Alterbogen stammer fra en saadan tysk Samling. I hvert Fald har Parafrasen ingen Indflydelse haft paa AlterbogsKollekternes Ordlyd. En Jævnførelse mellem Palladius' Text og Hans Tavsens vil vise dette. Som Exempel vælger jeg Skærtorsdag-Kollekten (jf. Originalens og Alterbogens Text ovf.):

O Herre euige Gud kere hymmelske fader, wij tacke deg for dyn vsigelige store naade, at du saa naadeligen wed dyn Søn haffuer oss berid denne salige nadurde, vdi huilken wij sandeligen ede hans legom oc dricke hans blod, Dij bede wij dyn faderlige godhed ydmygeligen, at du saa wed dyn hellige Aand styrer oc regnerer oss, at wij ey mue vuerdeligen men werdeligen bruge denne samme dyn guddommelige gaffue, rett grondeligen kende wore synder oc aluorligen offuergiffue dennom, oc i hob oc rett troo til hannom wisseligen wente oss alle synders forladelse, oc saaledes i troo oc sand kerlighed dagligen tiluoxe oc 323 forbedres, intil wij omseyr worde aldeles syndesløse oc euig salige. Wed den samme dyn kere Søn wor Herre Jesum Christum¹.

Til den tredje danske Oversættelse, Peder Tidemands, staar Alterbogens Text ikke i noget Forhold; de to Oversættelser er ganske uafhængige af hinanden, Allerede det Tidspunkt, paa hvilket de er blevet udarbejdet og trykt, udelukker en gensidig Paavirkning, Alterbogens Oversættelse maa være udarbejdet i Sommeren 1555, da Fortalen er underskrevet i September; den er da trykt i Løbet af Efteraaret og udkommet i Begyndelsen af 1556. Da det nu er ganske usandsynligt, at Peder Tidemand skulde have haft Alterbogen til Benyttelse, inden den udkom, kan hans Oversættelse, der blev udarbejdet i 1555 (Fortalen er dateret St. Laurentii Dag) ikke være paavirket af Alterbogens; og af lignende Grunde kan Palladius' Oversættelse, der er affattet mindst et halvt Aar, inden Peder Tidemands Bog udkom, ikke være paavirket af denne. En Sammenstilling mellem de to Oversættelser vil bekræfte dette. Som Exempel vælger jeg Kollekten paa St. Stefans Dag (bevaret i Peder Tidemands Orig.udgave 1556):

Peder Tidemands Oversættelse

Herre Gud Himmelske Fader/ *du* som haffuer ladet den hellige *Stephanum lide oc stenis* for *sin* tro skyld/ *oc giffuet oss der met* til kiende/ at dit Rige er icke aff denne verden/ men hører til it andet *liff*. Wi bede dig/ *at* der som wi ocsaa *skulle lide* for dit ord oc Naffn skyld/ at wi kunde bliffue *fast bestandige/ oc trøste oss met* din naade/ *oc det euige gode/ i steden for det timelige*.

Palladius' Oversættelse

Herre Gud Himmelske Fader/ som haffuer ladet den hellige *Staffen pines oc stenis i hiel* for hans tro skyld/ *oc giffue* til kende/ at dit Rige er icke aff denne Verden/ men hører *heden* til it andet *leffnit/ Wi* bede dig/ der som wi ocsaa for dit Ord oc Naffn skyld *skulle pines/ styrck* vore hierter met din hellig Aand at wi kunde bliffue *hart bestandige/ oc for desse timelige ting* trøste oss met din Naade oc *euige gaffuer/ Amen*.

Den til Grund liggende Original lyder:

Herr Gott Himlischer Vater/ der du den heiligen Steffanum seines glaubens halb/ leiden vnd steinigen hast lassen/ vns damit anzuzeigen/ * 324 das dein Reich nicht von dieser Welt sey/ sondern in ein anders leben gehöre/ Wir bitten dich/ wo wir vmb deins Worts vnd Namens willen auch müssen leiden/ stercke vnsere Herten durch deinen heiligen Geist/ das wir vest bestehen/ vnd vns mit deiner gnad/ vnd den ewigen gütern/ an statt der zeitlichen trösten mögen/ Amen.

At Palladius ikke, hvis han havde haft Peder Tidemands Text, vilde have foretaget en saadan Revision af denne, som de her anførte Citater viser maatte have fundet Sted - og som iøvrigt vilde have manglet al

Aarsag -, tør med Sikkerhed paastaas udfra det Kendskab, vi har til Palladius' Benyttelse af sine Kilder; ligesom det omvendt tør anses for givet, at Peder Tidemand, om han havde kendt Alterbogens Kollektoversættelse, ikke havde ændret den paa den Maade, de ovenf. fremhævede Uoverensstemmelser vilde have krævet. Forskellighederne i de to Oversættelser er af en saadan Art, at de kun kan forklares ved, at Palladius og Tidemand har foretaget Fordanskningen af Veit Dietrichs Text uafhængige af hinanden¹.

Som Resultat af den her fremsatte Undersøgelse tror jeg da at kunne fastslaa, at den ny Kollektække, som med Alterbogen fik Indgang i den danske Kirke, og som var en Gengivelse af Bønnerne i Veit Dietrichs Postil, - muligvis med en tysk Kollektksamling eller Agende som Mellemlid -, er indført efter Samraad mellem Landets Bisper, maaske paa Foranledning af Hans Tavsens, i hvert Fald saaledes, at Valg og Rækkefølge af Bønnerne i hans Parafraze paa væsentlige Punkter stemmer overens med den ny Kollektække i Alterbogen; selve Oversættelsen af Kollektterne har derimod været upaavirket af Hans Tavsens Oversættelse saavel som af den med Alterbogen samtidige danske Oversættelse af hele Postillen, som Peder Tidemand besørgede.

I Løbet af de følgende Aartier fortrængte den ny ^{*} 325 Kollektække mere og mere de gamle katolske Kollektter, indtil disse - paa ganske enkelte Bønner nær¹ - med Alterbogen 1580 helt forsvandt fra den evangeliske Gudstjeneste, idet Bønnerne i den ny Række forordnes som eneste Kollekt (se ndf. S. 332 ff.). Og dette Forhold er i det væsentlige blevet uændret i de siden da forløbne halvfjerde Hundrede Aar.

Endnu begynder Kollekten paa Midfaste Søndag (Alterbogen 1913 S. 81, jfr. Alterbogen 1556, foran S. 318-19):

Herre Gud, himmelske Fader! du, som i en Ørken ved din Søn rigelig bespiste fem Tusinde Mænd foruden Kvinder og Børn med fem Brød og to Fisk, vi bede dig: Vær ogsaa naadig hos os med din Velsignelse.

og paa 7. Søndag efter Trinitatis (smst. S. 174, jfr. foran S. 319):

Herre Gud, himmelske Fader! du, som ved din Søn har i en Ørken rigelig bespist fire Tusinde Mænd foruden Kvinder og Børn med syv Brød og nogle faa Fisk, vi bede dig, vær ogsaa naadig hos os med din Velsignelse.

Men mange Steder har naturligvis Sprogets og Smagens Udvikling gjort Forandringer i Ordlyden af Kollektterne nødvendig.

IV.

Foruden Perikoperne og Kollektterne indeholder Palladius¹ Alterbog den væsentligste Del af *Nadverens* Liturgi, meddelt under Skærtorsdag, samt *Vielses-* og *Daabs-*Ritualet i Luthers "En liden Bog om Brudevielse" og "En liden Bog om Døbelse", der - med faa Ændringer - er optrykt efter Palladius's Oversættelse af disse i *Enchiridion* 1538 (se nærv. Udg. I. Bind S. 96-106). Desuden findes efter Palladius' Forord det latinske *Confiteor* og en "Bekendelse" paa Dansk samt to forskellige Bønner for Konge og Øvrighed.

*

326

V.

Af Palladius' Alterbog er følgende Udgaver bevaret:

1. *Originaludgaven* 1556. Titel og Format som Facsimilegengivelsen af Titelbladet ndf. S. 339. Bogen er trykt med to Slags Typer: Skriftstederne med Missaler (17 Linjer paa Siden), Kollektterne og den øvrige Text med en mindre Skriftgrad (27 Linjer paa Siden)¹, se Gengivelsen S. 327. Bogen bestaar af 27 8-bladede Læg, signeret *A-Z*, *Aa-Dd*. Paa Bagsiden af Titelbladet og paa Titelbladene til Døbe- og Vielsesbogen findes Træsnit, se Gengivelserne i Texten og Noterne hertil Udgaven er trykt hos Hans Walther i Magdeburg og fandtes tilkøbs hos Boghandler Claus Førd i København. Exemplar i Pergamentbind findes paa d. kgl. Bibliotek.

2. *Hans Albrechtsens Originaludgave* 1564. Efter Palladius' Død besørgede Biskop Hans Albrechtsen en

ny Udgave af Alterbogen. Ejendommeligt for denne Udgave er især Omarbejdelsen af Kollektterne. Af de gamle katolske Kollektter gives en hel ny Oversættelse (se ndf. S. 332) og Palladius' Oversættelse af Vitus Theodorus' Kollektter er omhyggelig revideret, I den Fortale, hvormed Biskoppen ledsager den ny Udgave, skriver han, at "nogle Aar forleden" har Peder Palladius ladet denne Alterbog udgaa, men "effterdi ieg formerckt haffuer at vdi mange Kircker findis icke denne Alterbog/ oc at de som hende begerindis er/ oc behoff haffuer til Kircketienistens vdretning icke hende bekomme kand/ haffuer ieg ladt hende vdi Prenten vdgaa paa ny/ formedelst Erlige Mands Claus Førds Bogførirs vdi Kiøbenhaffn anden gangs bekostning/ oc flitelige hende offuerseet/ forbedret oc formeret/ . . synderlige vdi Collecternes klare oc rette forstand . . Disligest oc tillagd Letanien oc nogle Christelige Bøner som effter tidens leylighed vdi bede dage for Øffrighed/ for fred oc for anden menlig nødtørffthighed bequemmelege kand oplæsis/ Oc der næst sæt de Prefationes * 327 328 som Ordinantzen befaler at siunges vdi de tre store Christi Høytider. Fremdelis ocsaa effter Børne daaben tillagt den rette form oc maade som Sognepresterne bør at effterfølge/ naar børn ere hiemme døbt oc bæris til Kircken effter som Ordinantzen der om bemelder. Oc til det sidste sæt Catechismum eller Børnelærdommen enfoldelig vdi sine ord Artickle som hun bør at fortælles for unge oc Gamle."

Som det ses, har Hans Albrechtsen ikke blot omarbejdet og gennemset Kollektterne i Palladius' Alterbog, men tilføjet ny, hvor denne manglede Kollektter (Bededagsbønnerne), ligesom Alterbogen ifølge Fortalen ogsaa paa anden Maade er udvidet til Præsternes Tarv. Af Hans Albrechtsens Originaludgave er kun to Blade bevaret - det første og sidste Blad i første Læg. (Fortalen er derfor ovf. anført efter Udgaven 1574). Disse to Blade er indhæftede i en yngre Udgave, hvor de har erstattet de tilsvarende Blade, aabenbart i den Hensigt at give den yngre Udgave større antikvarisk Værdi (se ndf. S. 336). Det bevarede (sammenstykkede) Exemplar har tilhørt Hjelmstjerne, til hvem sandsynligvis en smart Boghandler i 18. Aarh. har afhændet Exemplaret paa fordelagtige Vilkaar. Imidlertid har dette Falsum, som ikke blev opdaget, givet Anledning til en fuldstændig misvisende Fremstilling af Alterbogens Historie, idet alle de vigtige Afgivelser fra Originalen 1556, der findes i Udgaven fra 17. Aarh., er ført tilbage til Udgaven 1564 i Hovedværket om Alterbogens Historie, Engelstofts ovf. anførte Værk fra 1840, Da der i den yngre Udgave af Alterbogen tales om flere ældre Udgaver, slutter Engelstoft, som rimeligt er, at der mellem Palladius' Originaludgave 1556 og Hans Albrechtsens Udgave 1564 ligger flere (senere tabte) Udgaver; og ved en Række Fejlsutninger, fremkaldt ved det sammenstykkede Exemplar, naar Engelstoft til det Resultat, at Ændringerne skyldes Palladius. Jeg skal ikke her komme nærmere ind paa hele denne Fremstilling, blot skal det udtrykkelig fremhæves, at Palladius kun har besørget én Udgave af Alterbogen, og at 329 ingen af de Ændringer, der senere fandt Sted, kan føres tilbage til ham¹.

* - 330

Om Udgavens Titel og Format se omstaaende Gengivelse. Bogen er trykt hos Lauritz Benedicht i København, og er (hvad der fremgaar af Hans Albrechtsens Fortale) bekostet af Claus Førds. Paa Bagsiden af Titelbladet staar Skriftstedet Joh. 3.16-18; der er intet Træsnit. Det bevarede 8. Blad indeholder "En bekiendelse paa danske" og "En Predickers Bøn", hvilke Stykker stemmer ordret overens med de tilsvarende Stykker i Udgaven 1574. Exemplaret med de to Blade af Alterbogen 1564 findes paa d. kgl. Bibliothek.

3. *Ny Udgave af Hans Albrechtsens Redaktion. 1574.* Da kun Titelbladet og et enkelt andet Blad af Hans Albrechtsens Originaludgave 1564 er bevaret, lærer man først gennem Udgaven 1574 Indretningen af hans Alterbog at kende. Efter Titelbladet, paa hvis Bagside findes et Træsnit samt en kort *Oratio Pastoris ante contionem*, følger Palladius' Fortale. I denne er der foretaget et Par Ændringer: Mens Claus Førds Navn i Originaludgaven 1556 beskedent var anbragt paa Bogens sidste Blad, er det her sat ind i selve Fortalen; til Meddelelsen om at Alterbogen er trykt efter Samraad med Landets Superintendenten (ndf. S. 341 L. 20 f.), er føjet følgende Sætning: "formedelst Erlige oc velforstandige Mands Claus Førds borgeris oc Bogførirs vdi Kiøbenhaffn bekaastning". Denne Sætning bevares i Udg. 1580, men udelades i de flg. Udgaver. Den anden Ændring gælder Bogens Navn. Palladius havde skrevet, at man ikke maatte kalde den Missal eller Haandbog, men at den skulde hedde *Collectbog*, *Evangelistarium* eller *Alterbog*; i dette Forslag er de to første Navne strøget, *Alterbog* har sejret¹. Efter Palladius' Forord følger Hans Albrechtsens ovf. omtalte Forord, dateret 20. Januar 1564. Saa *Confiteor* som i Udg. 1556, hvorefter er tilføjet en *Oratio* * 331 *contionatoris ante contionem*, derefter følger *En bekiendelse paa danske* (= Udg. 1556) og *En Predickers Bøn* (= Udgaven 1564).

332

De gamle Kollektter er, som nævnt i Forordet, grundigt gennemarbejdede. Som Exempel kan anføres Kollekten paa 1. Søndag i Advent, Den lyder:

O Herre Jesu Christe/ opueck din Guddommelige mact/ oc kom oss til hielp at wi formedelst din beskermelse kunde befrelsis fra den Straff som wi vel haffue fortient met vore Synder/ oc formedelst din tilkommelse bliffue salige/ Du som leffuer o c regnerer etc.

Ved den ny Kollekttrække er Palladius' Oversættelse i det væsentlige bevaret, kun enkeltvis er Rettelser efter Vitus Theodorus' Original foretaget (se saaledes Noterne til S. 345 L. 30, S. 347 L. 15, S. 352 L. 17, S. 421 L. 16, S. 433 L. 29 ofl.). Undertiden er den af Palladius valgte Kollekt erstattet med en anden, saaledes

har Udg. 1574 til 1. Søndag efter Hellig tre Konger flg. Kollekt: "Herre Gud himmelske Fader/ du som formedelst din Naade oc Velsignelse/ haffuer giffuet oss Børn oc tiunde etc.", hvilket er en Oversættelse af den første Bøn efter Prædikenen hos Vitus Theodorus, mens Palladius' Kollekt (ndf. S. 360 L. 14 ff.) er en Oversættelse af den anden Bøn (den som Børnene og Tyendet skal bede).

De øvrige Ændringer, Hans Albrechtsen har underkastet Alterbogen, vil det falde udenfor nærv. Udgaves Plan at komme nærmere ind paa1.

Udgaven 1574 er trykt hos Mads Vingaard i København. Titel og Format som omstaaende Gengivelse. Exemplarer findes paa d. kgl. Bibl. og Universitetsbibl. i København samt i Karen Brahes Bogsamling i Odense.

4. *Poul Madsens Udgave 1580*. Denne Udgave betegner et nyt Afsnit i Alterbogens Historie, idet de gamle katolske Kollekte (som omtalt ovenf.) paa faa Undtagelser nær er blevet udskudt; der findes kun én Kollektække, og denne bestaar næsten helt igennem af de af ^z 333 Palladius' indførte Bønner af Vitus Theodorus. Dernæst er en ny Kollekt indført, en "almindelig" Kollekt, der skal bruges efter Prædiken, naar der ikke er Altergang. For 334 hele denne ny Ordning af Kollektssystemet gøres der Rede i en Betænkning, forfattet af Alterbogens Udgiver, Sjællands Biskop Poul Madsen (Paulus Matthiæ). Det hedder heri:

"Quia hæc æditio, non nihil variat a prioribus, antea excusis, ejus varietatis consilium breviter aperiam, quod ab omni, spero & arrogantia & levitatis suspicione, me apud bonos omnes liberabit. - Primo itaque cum animadverterem alterius Collectæ, nullum esse usum, nisi quando nulli essent Communicantes [i dette Tilfælde har man altsaa brugt den ene Kollekt som Slutningskollekt], eam tanquam minus necessariam, sustuli. Et erant alioqui quædam Dominicæ, in posterioribus Exemplaribus additæ, quæ unam tantum habebant Collectam: substitui autem unam generalem (ut sic dicam) Collectam, qua uti possunt Pastores, ubi non sunt Communicantes, quæ habetur altera pagina sequenti."

Poul Madsen's Udgave 1580 har, som det ses af omstaaende Titelblad, bevaret Titelen fra Hans Albrechtsens Udgave 1574. Det efter Palladius' Navn tilføjede: "*Consilium hujus æditionis, legatur in fine libri*" hentyder til den latinske Betænkning. Paa Bagsiden af Titelbladet findes samme *Oratio pastoris* som i Udgaven 1574, derefter følger Palladius' Forord, Hans Albrechtsens Forord, Confiteor, *Oratio contionatoris*, alt som i Udgaven 1574, og siuttelig en Bøn af Johannes Matthesius. Saa begynder Kollekte og Texter. Det sidste Læg i det eneste bevarede Exemplar (findes paa d. kgl. Bibl.) mangler, paa Kustoden paa sidste Blad (M 8 v) staar *Cathechis-*; her har altsaa Katekismen fulgt og derefter Betænkningen og den almindelige Slutningskollekt. Hele denne ydre Indretning ses af den følgende Udgave, hvorefter det ovenfor anførte Citat af Betænkningen er taget.

5. *Ny Udgave 1602*. Titel og Indledningsbønner som Udgaven 1580. Paa Foden af Titelbladet: *Prentet i Kiøbenhaffn/ hos Henrick Waldkirch. M. DC. II.* I Palladius' Forord er to Ændringer foretaget: Claus Førds Navn er gaaet ud 335 (som det ses af sidste Blad, er Udgaven bekostet af Henrich Waldkirch), og Sætningen om de to Kollekte (ndf. S. 342 L. 2-8) er ændret til: "*Oc er her sæt oc forordineret/ en Collect for huer Epistel/ at bruge effter Ordinantzens liudelse*". Efter Døbe- og Vielsesrituellet staar som i de tidligere Udgaver Katekismen (d. v. s. de fem Hovedstykker) og derefter følger den latinske Betænkning med Overskrift: *Commonefactio ad pios verbi ministros, de consilio hujus æditionis*, hvor under staar "P. M" d. e. Paulus Matthiæ. Umiddelbart herefter kommer den i Betænkningen omtalte almindelige Kollekt med Overskrift: "*En Collect/ at læse effter Prædicken/ naar der er ingen communicantes*", hvilken Kollekt ligesom mange af de øvrige Kollekte er bevaret uforandret siden da (Alterbog 1913, S. 264); til siut findes en Bøn af Poul Madsen "at bede/ naar Præsten falder paa Knæ for Alteret/ effter Tiensten er endt". Hele denne Indretning er utvivlsomt gaaet uforandret over fra Udgaven 1580.

Paa sidste Blad læses: "*Prentet i Kiøbenhaffn/ hos Henrich Waldkirch: Paa sin egen Bekostning: Oc findis hos hannem til kiøbs*".

Exemplar af denne Udgave findes paa det kgl. Bibliothek (Bl. 7-8, uden Tvivl indeholdende *Oratio contionatoris* og Joh. Matthesius' Bøn, mangler).

6. *Udgave 1611*. Denne Udgave svarer i det hele til den foregaaende. Udgaven er trykt og bekostet af Henrich Waldkirch. Exemplarer findes paa d. kgl. Bibl. og paa Univ. Bibl. i København.

7. *Udgave 1652*. Optryk af foregaaende Udgave1. Paa Foden af Titelbladet: "*Prentet i Kiøbenhaffn/ aff Georg Lamprecht. Paa Joachim Moltkens Bekostning/ Oc findis hos hannem til kiøbs. M. DC. LII.*" Exemplar paa d. kgl. Bibliothek.

8. *Udgave 1666*. Optryk af foregaaende Udgave.

* - 336

Paa Foden af Titelbladet: *Cum Speciali Sereniss. Reg. Majest Dan. Frid. III. Gratia et Privil. Med større Sfyl end til forn. Tryckt i Kiøbenhaffn/ Anno 1666. Findis til kiøbs hos Christian Cassuben/ Bogh. udi S. Nicolai*

Kircke. En lignende Meddelelse findes paa Bogens sidste Blad. Exemplar paa det kgl. Bibliothek.

9. *Udgave 1669*. Dette er den sidste daterede Udgave, der udkom under Palladius' Navn og med hans Fortale. Dens Titel er:

Alter-Bogen \ Det er \ Søndagis oc \ hellige Dagis Episteler oc | Evangelia/ med Collecter/ oc andet \ at bruge udi Christi Nadvere/ effter \ Ordinantzens Liudelse \ Item \ Tacksigelse Festens Bønner \ og Lectier som Aarligen den 11. Febru-\arj Høytideligen offuer alt \ Rjget holdes \ D. Petrus Palladius \ Consilium hujus editionis\ legatur in fine libri \ bekostiget af \ Daniel Paulli Kongl. Maytt: Bogh. \ udi Kiøbenhaffn | boendis paa vor Frue Kirckegaard \ Tryckt hos Jørgen Lamprecht Aar 1669.

Exemplar paa d. kgl. Bibliothek.

10. *Defekt Alterbog fra Beg. af 17. Aarh.* Det er ovf. omtalt, at der paa d. kgl. Bibl. findes et Exemplar af Palladius' Alterbog, hvis Titelblad er taget fra den nu tabte Udgave 1564, mens Bogen iøvrigt med Undtagelse af et enkelt med Titelbladet sammenhørende Blad (Bl. 8 i 1. Læg) er over et halvt Hundrede Aar yngre. For at Falskneriet ikke skulde opdages, er Bagsiden af sidste Blad, paa hvilket Trykkeriets Navn stod - og som derfor var i Uoverensstemmelse med den gamle Udgaves Titelblad -, overklæbet med et Stykke hvidt Papir; men holder man de sammenklæbede Blade op for Lyset, læses tydeligt: "*Prentet i Kiøbenhaffn/ hos Henrich Waldkirch: Paa sin egen Bekostning: Oc findis hos hannem til kiøbs*", nøjagtig samme Ordlyd som paa Udgaverne 1602 og 1611, med hvilke Udgaver det defekte Exemplar stemmer Linje for Linje; kun smaa typografiske Uoverensstemmelser viser, at det ikke er samme Tryk.

337

Til de i Alterbogen meddelte Noder er benyttet samme Stokke som i de nævnte Udgaver, og da Node-satsen i disse to Udgaver er mindre slidt end i den udaterede Udgave, maa denne være den yngste. Rimeligvis har Alterbogen været optrykt med en halv Snes Aars Mellemlum, saa man tør sætte denne Udgave til c. 1620; i hvert Fald er den ældre end 1629 - Henrich Waldkirch's Dødsaar.

11. Endelig findes en *Udgave uden Aarstal* med Titel overensstemmende med Udgaven 1666. Paa Foden af Titelbladet staar: *Hos Christian Cassuben oc Daniel Paulli Boghandlere til kiøbs*. Denne Udgave tilhører at dømme efter det typografiske Udstyr o. lgn, den sidste Fjerdedel af 17. Aarhundrede¹. Exemplar findes paa d. kgl. Bibliothek.

Rækken af de bevarede Udgaver af Palladius' Alterbog viser altsaa, at denne er udkommet første Gang i 1556 derefter i 1564, 1574, 1580, 1602, 1611, c. 1620(?), 1652, 1666, 1669, c. 1680 (?). I denne Række findes der jo store Spring (1580-1602; 1620?-1652), men sandsynligvis skyldes dette, at ingen Udgaver fra disse Tidsrum er bevarede. Man maa nemlig formode, at Efterspørgslen i det Hundredaar, i hvilket Palladius' Alterbog var i Brug, har været jævnt den samme, og at der heller ikke i Oplagenes Størrelse har været saa store Forskelligheder, at disse kan forklare de store Spring i Udgave-Rækken. Og naar man ser, at af 1564-Udgaven kun et Par Blade er bevaret, af 1580-Udgaven og 1602-Udgaven kun ét defekt Exemplar, af Udgaven 1620 (?) kun det med 1564-Titelbladet sammenhæftede, og at de andre Udgaver vel er fuldstændigt bevarede, men kun findes i ét eller et Par Exemplarer, er Sandsynligheden for, at nogle Udgaver helt er gaaet tabt, overvejende. Imidlertid er de bevarede Udgaver mange nok til at vise, at Palladius' Alterbog - under forskellige ^{*}338 Skikkelser - var i Brug i Danmark, fra den udsendtes 1556, til den afløstes af den ny forordnede Alterbog 1688. I denne Alterbog erstattedes Fortaler og Efterskrift af de sjællandske Biskopper, der havde grundlagt Alterbogen og givet den dens daværende Form - Peder Palladius, Hans Albrechtsen og Poul Madsen - af en ny Fortale af Biskop Hans Bagger, mens Perikoper og Kollektur uden væsentlige Forandringer overførtes fra den gamle Alterbog.

339

340

341

**Petrus Palladius ønsker alle Sogneprester
i disse thu konge Riger Danmarck oc
Norrige/ Naade oc Fred i vor
Herre Ihesu Christo.**

Kære Brødre/ gaar der en almindelig klagemaal/ besynderlige aff de Sogneprester oc Sielesorigere som ere nu alderne/ oc vel betagne met dage/ saa at deris Øyen feyle dem nu fast/ Først/ at de kunde icke vel altid bere den danske Bibel til Kirskens met dem naar de haffue der vdi studeret hiemme i husit/ Icke heller vel kunde handle den naar de vende dem om for alteret til almuen oc skulle læse i hannem/ disligest ocsaa at hand er whendelig at bære i predickestolen/ oc her foruden at den Prest som haffuer tho Kirsker/ oc icke wden en Bibel kand icke heller vel føre den fra den ene Kirske til den anden. Siden ocsaa beklage de at de icke heller kunde vel oplæse Collecterne Episteler oc Euangelia vdaff de Sma bøger som nu almindelige selgis for || stilens skyld/ at den er icke stor nock for gamle mend/ Ere der faar begerendis en Missal eller en handbog som de kalde/ Da haffuer ieg met mine kære metbrødris/ Superintendentens her i Riget vilie oc samtycke betenckt dem oc ladet Prente dem denne lilde bog til gode/ som skal dog huercken kaldis Missal eller handbog/ fordi at de vaare to Papistiske wnyttige bøger/ som icke nu i dette klare Sandheds liuss kunde vere i nogen brug/ oc ere bortkaSte met det andet papistiske verck oc vildfarilse/ Men hun maa kaldis effter Titelen En Collect bog eller Euangelistarium/ Eller Alter bogen/ huilcken de oc Saa kunde bruge paa predicke stolen/ at læse texten vdaff/ oc er hun der faar Prentit met en skøn stoer Litera at ingen skal haffue behoff at happe eller henge fast vdi læsningen/ men læfe fri fram wstraffelige til gaffns oc til Guds ære/ disligist ocfaa at ingen skal haffue behoff at bruge nogen andens translats/ Eller gøre sig selff nogen effter sit egit tycke/ Men at denne vore Bibelske translats maa stedse || oc altid brugis i alle Kirsker/ saa vel i Kiøbstederne som paa Landsbyerne/ 342 paa det at der kunde en gang komme en endrectig translats i alle Kirsker offuer disse thu Riger. Er her ocsaa set tho Collecter for huer Epistel/ Den første er den som mand pleyer almindelige at bruge/ den anden er vdjet aff Viti Theodori postil/ huilcke dog icke er giort i den mening at mand skal oplæse dem baade paa en gang (thi det er emod Ordinantzens lydelse) Men at mand kand stundum bruge den ene/ oc stundum den anden huer effter sit gode tycke. De som icke haffue denne bog behoff/ de skulle icke tage mig til mistycke/ men tacke sig Gud at de haffue icke glarøyen behoff/ oc lade de gamle vere tient der met for hues skyld det er mest betenckt/ de vnge skal mand [lære/ de gamle skal mand] ære/ pleyer mand at sige/ oc alle stunde dog til paa det siste at bliffue gamle/ der faar maa mand holde de alderne meget til gode. Eder alle Gud almectigste befalindis til euig tid. Screffuit i Kiøbenhaffn Natiuitatis Marie dag. Anno. M.D.LV.

Confiteor.

DOmine Deus Pater coelestis/ peccauimus/ iniuste egimus/ iniquitatem fecimus/ iam non sumus digni/ vt nos veluti filios tractes/ attamen non secundum peccata nostra quorum numerum multitudinem arene maris ae stellarum coeli/ superare nosti/ facias nobis/ Sed secundum multitudinem misericordie tue nobis in filio tuo domino nostro Iesu Christo exhibite/propitius esto peccatis nostris/ da nobis cor nouum/ ae spiritum nouum/ vt in nouitate vite ambulemus omnibus diebus vite nostre/ ad gloriam tuam sempiternam et Ecclesie salutem/ Amen.

En bekendelse paa danske.

OGud Almectigste/ leg arme syndige Menniske bekender mig for dig/ min skabere oc forløsere/ at ieg icke alene haffuer fyndet met tancker/ ord oc gerninger/ Men ieg er ocsaa vndfangen i synden/ saa at 343 min gantske natur oc væsen er straffelig oc fordømmelig for din strengheds oc retferdigheds || ansigt. Thi flyer ieg til din grundløse barmhertighed/ søger/ beder oc beger naade aff dig/ Herre ver mig arme fyndere barmhertig for din kiere Søns Ihesu Christi vor Herris skyld/ Amen.

**En Bøn for Offuerigheden at bede paa knæ faar
Alteret ved sig selff effter Ordinantzens lydelse.**

OAlmectigste euige Gud/ som visselige regerer baade Himmel oc Iord/ see miskundelige til vor naadigste Herre Koning Christian/ oc til Rigens Raad/ Oc til al andre Øffuerighed som skulle styre oc regere Land/ Rige/ Steder oc Byer/ oc lad dem alle retferdelige regere deris Almue her paa Iorden/ at de mue siden besidde Himmerigis Rige met dig euindelige/ Amen.

En Anden Bøn for Ko. Ma.

OGud Almectigste/ huess Rige oc Mact er wendelige/ forbarme dig offuer din gantske Christen Kirske || oc styre oc regere saa din vdualde tieneris vor Naadigste Herris Koning Christians hierte/ at hand maa kende sig at vere din tienere oc for alting søger din Guddommelige Maiestatz ære oc at wi hans naadis vnderaatte/ kunde kende hannem som tilbørligt er/ at haffue sin mact aff dig/ tiene hannem trolige/ høre hannem oc vere hannem vnderdanige met al hørsomme effter din bud oc befalning/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ A.

344

Den 1. Søndag i Aduent.

Collect.

OHerre Gud himmelske Fader/ wi bede dig/ opueck din mact oc kom oss til hielpe/ at wi maatte met din beskermelse befrijs fra de vaader som oss offuer henge for vore synder/ Oc wi maatte met din befrelselse worde salige. Du som leffuer oc regnerer met Gudfader i hellig Aands enighed [en sand Gud fra euighed] oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud hemmelske Fader/ wi tacke dig io tilbørlige/ oc loffue oc prise dig til euig tid/ at du haffuer fat oss arme Menniske/ som skulde haffue verit vnder Dødzens oc Satans Tyranni/ din Søn til en Konge/ som er retferdig Konge/ oc gør oss ledige oc løse aff vore Synder ved sin Død/ oc vil vere en Saliggørere/ som redder/ oc hielper oss mod Døden/ wi bede oc/ at du vilt opliuse/ regere oc lede oss ved din hellig Aand/ at wi kunde holde oss alene ved denne retferdige || Konge oc Saliggørere/ oc icke forarge oss/ som verden gør/ paa hans fattige skickelse oc foractedede ord oc bliffue saa euige salige/ ved en stadig trofasthed til hannem/ Amen.

Epistelen Roman. XIII.

Kære Brødre/ Effterdi wi saadant vide/ som er tiden at stunden er der/ at opstaa aff Søffne (effterdi vor Salighed er nu nærmer/ end der wi det trode) Natten er fremgongen oc Dagen er kommen nær hid. Thi lader oss afflegge Mørckens gerninger/ oc tage Liusens vaaben paa oss. Lader oss vandre erlige/ som om dagen/ Icke i frotzeri oc || druckenskaff/ icke i kammer oc wtuct/ icke i kiff oc auind/ Men fører eder i vor Herre Ihesum Christum. Oc beuarer legemet/ dog saa at det bliffuer icke løssactigt.

345

Euangelium Matthei XXI.

DEr Ihesus oc hans Discipler de komme nu nær til Iherusalem til Bethphage/ hoss Oliebierget/ Da sende Ihesus tho aff sine Disciple/ oc sagde til dem/ Gaar bort i den By/ som ligger faar eder/ oc srax skulle i finde en Aseninde bunden/ oc it Føl hoss hende/ Løser dem/ oc || fører dem til mig. Oc der som nogen taler eder noget til/ Da siger/ Herren haffuer dem behoff/ saa skal hand strax lade eder tage dem. Det skede altsammen/ at det skulde fuldkommes/ som er sagd ved Propheten/ som siger/ Siger Zions Daatter/ See/ din Kong kommer til dig sactmodig/ oc rider paa en Asen/ oc paa den vndertingt Asenindis Føl. Disciplene ginge hen/ oc gjorde som Ihesus befalede dem/ oc hente Aseninden oc Føllet/ Oc lagde deris kleder der paa oc sette hannem der paa. Oc || mange aff Folcket bredde kleder paa veyen. De andre hugge grene aff Træene/ oc strødde dem paa veyen. Men Folcket/ som gick faare oc fulde effter/ robte/ oc sagde/ Hosianna Dauids Søn/ Loffuit vere den som kommer i Herrens Naffn/ Hosianna i det høye.

Den II. Søndag i Aduent.

Collect.

OHerre/ opueck vore hierter til at berede din enbarne Søns vey/ at wi maatte tiene dig i hiertet/ Som vorde rensede ved hans tilkommelse/ Huilcken som met dig leffuer oc regnerer i hellig Aands enighed/ en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne. |

HERRE Gud himmilske Fader/ som haffuer obenbaret oss ved din Søn/ huorlunde Himmel oc Iord skulle forgaa oc vore legeme skulle alle skickis for Dom/ wi bede dig/ at du vilt opholde oss/ ved din hellig Aand/ i dit 346 Ord/ oc i den rette tro/ beuare oss naadelige for Synden/ oc opholde oss i alle fristelser at wi icke besuare vore hierter met offuerflødig Mad oc Dricke/ eller sorg for dette liffs næring/ Men altid vere vogne/ oc bede/ oc foruente met glæde din Søns tilkommelse/ vdi en visse tillid paa din naade oc bliffue euige salige ved hannem/ Amen.

Epistelen Roman. XV.

Kære Brødre/ huad som er til forn screffuit/ det er screffuit oss til lerdom/ paa det wi skulle haffue haab formedelst taalmodighed oc scrifftens || trøst. Men Taalmodighedz oc Trøstelens Gud/ giffue eder at i kunde haffue it sind iblant huer andre/ effter Ihesum Christum/ At i endrectelige met en mund kunde prise Gud oc vor Herris Ihesu Christi Fader. Der faare anammer huer andre/ Lige som Christus haffuer anammet eder til Guds Loff. Oc ieg siger At Ihesus Christus vaar Omskærelsens Tienere/ for Guds sandhed skyld/ at stadfeste de Løffte som vor Fedre gjorde/ Oc at Hedningene skulle loffue Gud for sin || barmhertighed skyld/ Lige som screffuit staar/ Der faare vil ieg loffue dig iblant Hedningene oc siunge dit Naffn.

Euangelium Luce XXI.

Ihesus sagde til sine Disciple. Der skulle ske Tegen i Soel oc Maane/ oc Stierne/ Oc paa lorden skal Folcket bliffue bang/ oc de skulle bliffue mistrøstige/ oc Haffuit oc vandbølgerne skulle bruse/ Oc Mennisken skulle forsmecte for redzel oc for de tingis foruentelse/ som skulle komme paa lorden. Thi at Himmelsens kraffter skulle røre sig/ || Oc da skulle de see Menniskens Søn komme i Skyerne met stor krafft oc herlighed. Oc naar som dette begynder at ske/ Da seer op/ oc opløffter eders hoffuit/ Fordi/ at eders Forløsning stunder til. Oc hand sagde dem en Lignelse/ Seer til Figentræet oc alle Træ/ naar som de faa nu knaapper/ da 347 see i paa dem/ oc mercke at Sommeren er nu nær/ I lige saa/ naar som i see alt dette begyndis/ da vider/ at Guds Rige er nær. Sandelige ieg siger eder/ Denne Slect skal icke forgaa/ Før || det sker altsammen/ himmel oc lord forgaa/ Men mine Ord forgaa icke.

Den III. Søndag i Aduent.

Collect.

OHerre/ wi bede/ bøyy dine ørne til vore bøner/ Oc oplius vore hierters tnørckhed met din besøgelses naade/ Du som leffuer oc regnerer met Gud Fader i hellig Aands enighed/ en sand Gud Fra euighed oc til euighed/ Amen.

HErre Gud himmelske Fader som lodst din Søn vor Herre Iesum Chnstum bliffue Menniske/ oc der faar komme til denne Verden/ at hand skulde styre Dieffuelens Tyranni/ hielpe oss arme Menniske mod Synden oc Døden/ oc gjøre oss euige salige/ Wi bede dig/ at du vilt saa føre oc lede vort hierte/ met din hellig Aand/ at wi skulde icke fee paa andet end paa hans Ord/ oc saa fly ai forargelse/ || som vor fornufft viser oss heden paa/ oc maatte findis iblant den lille haab/ som icke forarger sig paa din Søn Iesu Christo/ men bliffue salig ved hannem/ Amen.

Epistelen I. Corinth. III.

HVer mand skal holde oss for Christi Tienere/ oc husholdere offuer Gudz hemmelige ting. Nu begærer mand icke mere aff husholdere/ end at de skulle findis tro. Men mig er det en ringe ting/ at ieg dømis aff eder/ eller aff nogen Menniskelig Dag/ leg dømer mig oc icke selff. Ieg veed mig icke skyldig i noget/ Men der met er || ieg icke retferdig/ Thi herren er den som mig dømer. Der faare dømer icke faar tiden/ før end Herren kommer/ som oc skal føre til 348 liuset/ det som skiult er i mørcket/ oc obenbare hierternis raad/ Oc da skal vederfaris Loff aff Gud.

Euangelium Matthei XI.

MEn der Iohannes hørde i fengzelet Christi gerninger/ sende hand tho aff sine Discipie hen/ oc loed hannem sige/ Est du den/ som skal komme/ eller skulle wi vente nogen anden? Iesus suarede/ oc sagde til dem/ Gaar hen/ oc siger Iohanni igen det som i see oc høre/ De Blinde see oc de Halte gaa de Spedalske rensis/ oc de Døffue høre/ de Døde staa op/ Oc Euangelium predickis for de Fattige. Oc salig er den/ som icke forarger sig paa mig. Der de ginge bort/ begynte Ihesus at tale til Folcket om Iohanne/ Huad ere i gongne hen vd i Ørcken at see? Wilde i see it Rør/ som Været bless bort oc igen? Eller huad ere i vdgongne at see? Wilde i see it Menniske i bløde Klæder? || See/ de som bære bløde Klæder/ ere i Kongers Hwss. Eller huad ere i hen vdgongne at see? Wilde i see en Prophete? Ia ieg siger eder/ Hand er oc mere/ end en Prophete. Thi hand er den/ som staar screffuit om/ See/ ieg sender min Engel faar dig/ som skal berede din vey faar dig.

Den III. Søndag i Aduent.

Collect.

OHerre/ wi bede/ opueck din mact oc kom/ oc hielp oss met din store krafft/ At din mildheds offuerberelse vilde det som vore Synder forhindre/ ved din naadis hielp frem skynde/ Du som leffuer oc regnerer met Gud Fader i hellig Aandz enighed/ en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen. || 349 HErre Gud himmelske Fader/ det er io tilbørligt/ at wi tacke dig/ at du haffuer først bered den naadefuld Daab/ ved den hellige Iohannem Baptistam/ oc ladet oss ocsaa komme der til/ Huor vdi du tilsagde oss Syndzens forladelse/ den hellig Aand oc det euige Liff/ for din Søns Iesu Christi skyld/ wi bede dig/ beholt oss vdi saadan troskab paa din naade oc barmhertighed/ at wi aldri skulle tuile paa famme tilsigelse/ men trøste oss met den i alle fristelser/ Oc giff ved din hellig Aand/ at wi kunde foruare oss fra Synd oc bliffue i den wskyldighed/ til huilcken wi komme ved Daaben/ Eller io/ om wi falde/ oc kunde icke bliffue bestandige for Menniskens skrøbelighed/ at wi icke bliffue liggende i Synden/ men omuende oss ved ret anger oc ruelse oc trøste oss igen aff din naade oc tilsigelse/ oc bliffue saa ved din naade euige salige/ Amen.

Epistelen Philippen. III.

GLæder eder i Herren al tid/ oc atter/ siger ieg/ || glæder eder. Lader eders Sactmodighed vere obenbare for alle Menniske. Herren er nær. Sorger inted/ Men i alle ting lader eders Begering obenbaris i eders bøn oc formanelse/ met Tacksigelse for Gud. Oc Guds Fred/ som er høyre end al fornufft/ beuare eders hierte oc sind i Christo Ihesu.

Euangelium Johannis I.

DEtte er Iohannis vidnisbyrd/ Der Iøderne sende aff Ierusalem/ Prester oc Leuiter/ at de skulde spørre || hannem at/ Huo est du? Oc hand bekende oc nectede icke/ oc hand bekende/ Ieg er icke Christus. Oc de spurde hannem at/ Huad da? Est du Elias? Hand sagde/ Ieg er icke. Est du en Prophete? Oc hand suarede/ Ney. Da sagde de til hannem/ Huad est du da? At wi kunde giffue dem suar/ som oss haffue vdsent. Huad

siger du om dig selff? Hand sagde/ leg er en Predickeris røst i Ørcken/ Bereder Herrens vey/ som den Prophete Esaias haffuer sagd. Oc de som 350 vaare vdsende/ vaare aff || Phariseerne. Oc de spurde hannem at/ oc sagde til hannem/ Hui døber du da/ om du est icke Christus/ oc ey Elias/ oc ey en Prophete? Iohannes suarede dem/ oc sagde/ leg døber met Vand/ Men hand traadde mit iblant eder/ den i icke kende. Det er den/ som skal komme effter mig/ huilcken der haffuer veret faar mig/ Hues Skotuenge ieg er icke verdig til at opløse. Dette skede i Betharaba paa hinside Iordan/ som Iohannes døbte.

Paa Christi Fødzels dag.

Collect. ||

OAlmectigste Gud/ wi bede/ vnde det at din enbaarne Søns ny Fødzels ved Legemet maatte oss frelsse/ som den gamle trelldom vnder Synsens aag holder/ Ved den samme din Søn vor Herre Iesum Christum som met dig leffuer oc regnerer i hellig Aands enighed/ en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

Herre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig for din store naade oc barmhertighed/ at du haffuer ladet din kære Søn anammet vort kød oc blod/oc formedelst hannem haffuer naadelige hiulpet oss fra Synden/ oc den euige Død/ wi bede dig opliuss vore hierter met din hellig Aand/ at wi for saadan naade kunde vere tacknemmelige oc der met trøste oss i al vor nød oc fristelse/ oc saa bliffue euindelige salige/ formedelst din kære Søn vor Herre Iesum Christum/ Amen.

Epistelen Hebreo. I.

Effter ad Gud i fordom tid taledede mange gonge oc i || mange maade til Fedrene formedelst Propheterne/ Da taledede hand paa det fiste i disse dage til oss/ formedelst sønnen/ huilcken hand sette til en Arffuing offuer al-351 ting/ Formedelst huilcken hand gjorde oc Verden/ Huilcken/ effterdi hand er hans Herligheds skin/ oc hans verelsis rette Billede/ oc bær alle ting met sit krafftige Ord/ oc gjorde vore synders Renselse/ formedelst sig Selff/ Da sette hand sig hoss Maiestatens høye Haand/ i det Høye/ oc hand er bleffuen saa meget || bedre end Englene/ som hand aldelis meget arffucde it høyre Naffn for dem.

Euangelium Luce II.

OC det begaff sig paa den tid/ at der vdgick it Bud aff Keyser Augusto/ At al Verden skulde bescriffuis til Skat. Oc denne Bescriffuelse vaar den allerførste/ oc skede paa den tid/ der Cyrenius vaar Landz herre i Syrien. Oc huer mand gick/ at lade bescriffue sig til Skat huer til sin Stad. Da gjorde oc Ioseph sig rede/ aff Galilea/ aff || den Stad Nazareth/ i Iødeland/ til Daudiz Stad/ som kaldis Bethlehem/ Fordi at hand vaar aff Daudiz huss oc

Slect/ At hand skulde lade bescriffue sig til Skat/ met Maria sin troloffuede Husttu/ som vaar fructsommelig. Oc som de vaare der/ da kom tiden/ at hun skulde føde. Oc hun fødte sin første Søn/ oc suøbte Hannem i Klude/ oc lagde hannem i en Krubbe/ Thi de haffde ellers inted rum i Herbere. Oc der vaare Hylder i den samme Egn paa marcken hoss Faarestierne/ || som vuctede deris Hiord om natten. Oc see/ Herrens Engel traadde til dem/ oc Herrens klarhed skinde om dem/ Oc de fryctede saare. Oc Engelen sagde til dem: Frycter eder icke/ see/ ieg forkynder eder stor Glæde/ som skal vederfaris alt Folcket/ Thi Eder er i dag en Frelsere født/ som er den Herre Christus i Daudz Stad. Oc det skulle i haffue til it Tegen/ I skulle finde Barnet suøbt i Klude/ oc liggendis i en Krubbe. Oc strax bleff der hoss Engelen en Himmelske Herskaris || mangfoldighed/ som loffuede Gud/ oc sagde/ ære vere Gud i det Høye/ Oc Fred paa Iorden/ oc Mennisken en velbehagelighed.

352

Paa S. Staffens dag.

Collect

OHerre giff oss at effterfølge det wi begaa/ At wt maatte lære at elske end oc vore wuenner/ Fordi wi hellige hans Høytid/ som kunde oc for sine forfølgre bede vor Herre Iesum Christum din Søn/ Som met dig leffuer oc regnerer i hellig Aandz enighed / en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud Himmelske Fader/ som haffuer ladet den hellige Staffen pines oc stenis i hiel for hans tro skyld/ oss der met at giffue til kende/ at dit Rige er icke aff denne Verden/ || men hører heden til it andet leffnit/ Wi bede dig/ der som wi ocsaa for dit Ord oc Naffn skyld skulle pines/ styrck vore hierter met din hellig Aand at wi kunde bliffue hart bestandige/ oc for desse timelige ting/ trøste oss met din Naade oc euige gaffuer/ Amen.

Epistelen Actorum. VII.

MEn Stephanus fuld aff Tro oc Krafft/ gjorde vnderlige Gerninger oc store Tegen iblant Folcket. Da stode der nogle op aff den Schole/ som kaldis de Libertiners/ oc de Cyreners/ oc de Alexandriners/ oc deris/ som vaare aff Cilicia oc Asia/ oc bespurde sig met Stephano/ oc de kunde icke staa den Visdom || oc den Aand emod som taledede. Da beskickedede de nogle Mend/ som sagde/ Wi hørde hannem tale bespaattelige ord mod Mose/ oc mod Gud. Oc de oprørde Folcket/ oc de Eldste oc Scrifftkloge/ oc traadde frem/ oc ructe hannem bort/ oc førde hannem faar Raadet/ oc de bestilledede der falske vidner/ som sagde/ Dette Menniske lader icke aff at tale bespaattelige Ord mod 353 denne hellige Sted oc Low. Thi wi hørde hannem sige/ Iesum aff Nazareth skal forstøre denne Sted/ oc foruende de økikkelser || som Mose gaff oss. Oc de saae alle paa hannem som sade i Radet/ oc de saae hans ansict/ som en Engels ansict. Der de dette hørde/ da gick det dem igennem hiertet/ oc de bede tenderne til sammen offuer hannem/ Men som hand vaar fuld aff den hellig Aand/ saae hand op i Himmelen/ oc saae Gudz herlighed/ oc Iesum staa hoss Gudz Høyre Haand/ oc sagde/ See ieg seer himlene obne/ oc Menniskens Søn staa hoss Guds høyre Haand. Da robte de høyt/ oc hulde deris øern til/ || oc stormede endrectelige ind paa hannem/ støtete hannem vd aff Staden/ oc stenede hannem. Oc de som

vidnede/ lagde deris Klæder ned/ hoss en vng Mandz Føder/ som hed Saulus. Oc de stenede Stephanum/ hand paakallede/ oc sagde/ Herre Iesu anamme min Aand. Men hand falt ned paa knæ oc robte høyt/ Herre/ tilregne dem icke denne Synd. Oc som hand det sagde/ soff hand hen.

Euangelium Matthei XXIII.

Iesus sagde til Iøderne/ See/ Ieg sender til eder || Propheter oc Vise oc Scrifftkloge/ oc i skulle sla nogle ihiel aff dem/ oc kaarsfeste/ oc nogle skulle i Hudstryge i eders Scholer/ oc forfølge dem fra en Stad til en anden. At der skal komme offuer eder/ alt det retferdige Blod/ som er vdgydet paa Iorden/ fra den retferdige Abels blod/ indtil Zacharias Barachie søns blod/ huilcken i sloge ihiel mellem Templen oc Alteret. Sandelige siger ieg eder/ at alt dette skal komme offuer denne Slect. Ierusalem/ Ierusalem/ du som ihielslar || Propheter/ oc stener dem som ere sende til dig/ Huor offte vilde ieg forsamlet dine Børn/ som en Høne forsamler sine Kyllinge/ vnder sine Vinge/ oc i vilde icke? See/ eders Huss skal forladis eder Øde. Tilhi ieg siger eder/ I skulle her effter icke see mig før end i sige Loffuit vere den/ som kommer i Herrens Naffn.

354

Paa S. Hans Euan.dag.

Collect.

ØHerre/ opliuss veluillige din menighed/ At den opliust i Sanct Hanssis Apostels oc Euangelistis lærdom maatte komme til de euige gaffuer/ Ved vor Herre Iesum Christum din Søn/ som met dig leffuer || oc regnerer i hellig Aands enighed/ en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

ALmectige Gud Himmelske Fader/ wi bede dig/ du vilt opliuse din hellige Christelige Kirske/ at hun ved din tieners Sancti Hanssis lærdom/ oc den hellig Aands/ Naade maatte lære ret vdi troen at kende din elskelige Søn/ oc altid leffue i din sande lydactighed/ oc bliffue salig Ved Iesum Christum vor Herre/ A.

Epistelen til. Titum. II.

GVds salige naade er obenbaret for alle Menniske/ oc tucter oss/ At wi skulle forsage/ det wgudelige væsen/ oc den verdzlige lyst/ Oc leffue tuctelige/ retferdelige oc Gudelige i denne Verden/ Oc vare || paa den store Guds/ oc vor Frelseris Jesu Christi Herligheds/ salige Haab oc obenbarelse/ Som gaff sig selff for oss/ Paa det hand skulde frelse oss fra al Wretferdighed/ oc rense sig selff it Folck til Eyedom/ som skulde vere flitigt til gode Gerninger. Tale saadant oc formane/ oc straffe met al aluorlighed.

Euangelium Johannis. XXI.

Iesus sagde til Peder/ Følge mig effter. Da vende Peder sig om/ oc saa den Discipel følge/ som Iesus elskte/ huilcken som oc laa paa hans || Bryst i Nadueren/ 355 oc haffde sagd/ Herre/ Huo er den/ som skal forraade dig? Der Peder saa denne/ siger hand til Iesum/ Herre/ huad skal da denne? Iesus siger til hannem/ Der som ieg vil at hand skal bliffue/ indtil ieg kommer/ huad kommer det dig ved? Følge du mig effter. Da gick en Tale vd iblant Brødrene/ Denne Discipel dør icke. Oc Iesus sagde icke til hannem/ Hand dør icke/ Men/ om ieg vil/ at hand skal bliffue/ indtil ieg kommer Huad kommer det dig ved? Denne er den Discipel/ som || vidner om disse ting/ oc screff dette/ Oc wi vide/ at hans Vidnisbyrd er sant.

Den I. Søndag effter Iule.

Collect.

OAllmectigste euige Gud/ styre oss oc vore handel i velbehaglighed/ At wi maatte i din elskelige Søns naffn bliffue rige i gode gerninger/ Ved den samme vor Herre Iesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer i hellig Aands enighed en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

Herre himmelske Fader/ som haffuer formedelst den hellige Simeon Propheterit/ at Christus din Søn/ er sæt til it fald oc opstandelse i Israel/ wi bede dig/ opliussse vore hierter met din hellig Aand/ at wi rettelige kende din Søn Christum Iesum/ oc at wi holde oss til hannem i alle hande nød oc fare/ oc staa op || met hannem oc icke met den trygge oc blinde verden/ støde oss paa hannem/ vnde oss ocsaa at wi bliffue glade oc frimodige i alle hande pine oc fristelse/ som oss for dit hellige Ordz bekendelse kano vederfaris/ effterdi det er vist at de som forfølge dit Ord høre icke til dit Rige/ men de som tro der paa/ oc bliffue hart der ved bliffue euindelige salige/ Amen.

356

Epistelen Galat. III.

I Eg siger eder/ Saa lenge som Arffuingen er it Barn/ da er der intet forskel mellem hannem oc en Tienere/ end dog at hand er en Herre offuer alt godzet/ Men hand er vnder Formyndere oc Pleyemestere/ indtil den beskickedede tid aff Faderen. Wi oc || lige saa/ der wi vaare Børn da vaare wi fangne vnder vduortis Skickelser. Men der tiden bleff fuldkommen/ da sende Gud sin Søn/ fød aff en Quinde/ oc Lowen vnderdanig/ Paa det at hand skulde forløse dem som vaare vnder Lowen/ At wi skulde faa Børnens vduælelse. Effterdi i ere da Børn/ da sende Gud sin Søns Aand i eders hierte som rober/ Abba/ kære Fader. Saa er her nu ingen Tienere mere/ men idel Børn/ Oc ere de Børn/ da ere de ocsaa Gudz Arffuinge formedelst Christum. ||

Euangelium Lucae. II.

OC Iesu Fader oc Moder forundrede sig paa det/ som bleff sagt om hannem. Oc Simeon Velsignede dem/ oc sagde til hans Moder Maria/ See/ Denne skal settis mange til it Fald oc Opstandelse i Israel/ oc til it Tegen som skal emod sigis/ Oc der skal it Suerd trengne igennem din Siel/ Paa det at mange hierters tancker skulle obenbaris. Oc der vaar en Prophetinde Anna/ Phauels Daatter/ aff Asers slect. Hun vaar vel alderne/ oc haffde || leffuit siu aar met sin Hosbonde/ effter sin lomfrudom. Oc hun vaar nu en Vidue/ ved fire oc firesinds tiue aar/ hun kom aldri aff Templen/ tiente Gud met fasten oc beden dag oc nat. Den samme traadde oc frem til/ i den samme stund/ oc prisede Herren/ oc taledede om hannem til alle/ som ventede forløsning i Ierusalem. Oc der de haffde fuldkommet alting/ effter Herrens Low/ da fore de til Galileam igen/ til deris Stad Nazareth. Men Barnet voxte/ oc bleff sterck i Aanden/ fuld met || visbom/ oc Guds naade vaar hoss hannem.

357

Paa Nyt Aars dag.

Collect.

OGud som lader oss hellige vor fødde Frelseris ottende dag/ wi bede fli at wi maa met hans euige Guddom beskermis/ Met hues legemlig delactighed wi ere fornyede/ Ved den samme vor Herre din Søn Iesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer i hellig Aands enighed/ en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig for din Faderlig naade/ at du haffuer anammet oss arme Synder/ oc oss til gode giffuit din Søn vnder Lowen/ paa det at hand skulde met sin fuldkommelig lydactighed/ stille dyn vrede/ oc læge vor wlydactighed/ wi bede/ du vilt ved din hellig Aand/ faa opliuse vore hierter/ || at wi kunde met saadan lydactighed trøste oss mod vore Synder oc onde samuittighed/ oc maatte formedelst den hellig Aands hielp/ ocsaa begynde at vere lydactige Børn/ oc endelige ved Christum bliffue salige/ Amen.

Epistelen Galater. III.

MEen før end Troen kom/ da bleff wi foruarede vnder Lowen oc besluttede paa den Tro/ som skulde obenbaris. Saa haffuer Lowen veret vor Tuctmestere til Christum/ at wi skulde bliffue Retferdige formedelst Troen. Men nu Troen er kommen/ da ere wi icke mere vnder Tuctmesteren. Thi at i ere alle Guds Børn/ formedelst || Troen til Christum Ihesum. Thi at saa mange som ere døbte aff eder/ de haffue iført Christum. Her er ingen løde eller Greker/ Her er ingen Tienere eller Fri/ Her er ingen Mand eller Quinde/ Thi at i ere allesammen en i Christo Iesu. Ere i da Christi/ saa ere i io Abrahams Sæd/ oc Arffuinge effter Foriættelsen.

Euangelium Lucae II.

oc der otte dage vaare forløbne/ at Barnet skulde omskæris/ Da bleff hans Naffn kaldet Iesus/ som det vaar kaldet aff Engelen/ før || hand bleff vndfangen i Moders lifff.

Paa hellig tre Kongers dag.

Collect.

OGud som i dag met en ledsagende Stierne obenbarede hedninger din enbaarne Søn/ vnd det veluillige at wi som nu aff Troen dig kende/ maatte fremledis til at beskue din høyhedz skønhed/ ved den samme vor Herre Iesum Christum din Søn/ som met dig leffuer oc regnerer i samme hellig Aands enighed en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ som haffuer ladid skint for oss dit elskelige ord det er den sande stierne som vijst oss det lille Barn Iesum/ wi bede dig/ giff oss din hellig Aand i vore hierte/ at wi io anamme saadant liuss/ oc det saligt bruge/ at wi lige som de Vise søgte effter Stiernen icke skulle lade oss forfere for nogen || arbeit eller fare/ men holde oss met gantske hierte til din enbarne Søn Iesum Christum som voris eniste frelsere/ Oc vende voris timeligt leffnet der heden at din arme Christenhed maatte forberis/ oc rettelig tiene din Søn Iesu Christo vor Herre/ Amen.

Epistelen Esaias LX.

SAa siger Herren. Gør dig rede/ biiff klaar/ Thi dit Liuss kommer/ oc Herrens herlighed gaar op offuer dig. Thi see/ mørcket skiuler lorderig/ oc taaget 359 Folcket/ Men Herren oprinder offuer dig oc hans herlighed skin offuer dig. Oc Hedningene skulle vandre i dit Liuss/ oc Kongerne i din oprindelsis Skin. || Opløfft dine øyen oc see trint omkring/ Alle disse forsamlede/ komme til dig/ Dine Sønner skulle komme langt fra/ oc dine Døtter opfosteres ved siden. Da skalt du see din Lyst oc vdbryde/ oc dit hierte skal forundre oc vdbrede sig/ naar den store mangfoldighed hoss haffuit omuendis til dig/ oc Hedningenis Mact kommer til dig. Thi at Camelis mangfoldighed skal skiule dig/ Veyløbere aff Madian oc Epha/ Alle aff Saba skulle komme oc bære guld oc røgelse/ oc kundgøre Herrens loff. ||

Euangelium Matthei. II.

DER Ihesus vaar født i Bethlehem i Iødeland/ vdi Kong Herodis tid/ See/ da komme de Vise aff Østerland til Ierusalem/ oc sagde Huor er den nyfødde Iødernis Konge? Wi haffue seet hans Stierne i Østerland/ oc ere komne at tilbede hannem. Der Kong Herodes det hørde/ bleff hand forferdet/ oc al Ierusalem met hannem/ Oc hand loed forsamle de ypperste Prester oc Scrifftklaage blant Folcket/ oc vdsurde aff dem/ Huor Christus || skulde fødis? De sagde til hannem/ I Bethlehem vdi Iødeland. Thi der staar saa screffuit ved Propheten: Oc du Bethlehem i Iødeland/ est ingenlunde den minste blant Iuda Førster/ Thi aff dig skal mig komme en Første/ som skal vere en Herre offuer mit Folck Israel. Da kallede Herodes de Vise hemmelige/ oc vdsurde aff dem flitelige/ Naar Stierne haffde ladet sig til syne? Oc hand visde dem til Bethlehem/ oc sagde: Reyser hen/ oc spørg flitelige effter Barnet/ Oc naar i det finde/ da siger || mig det/ At ieg oc kand komme oc tilbede det. Der de haffde nu hørt Kongen/ droge de bort. Oc see/ Stierne som de haffde seet i Østerland/ gick hen faare dem/ Indtil hun kom/ oc stod offuen offuer/ som Barnet vaar. Der de saae Stierne/ bleffue de gantske glade/ oc ginge ind i Husit/ oc funde Barnet met sin moder Maria/ oc de fulde ned/ oc 360 tilbade det/ oc oplode deris ligende fæ/ og skenckte hannem Guld/ Røgelse oc Myrrha. Oc Gud befaledede dem i en drøm/ at de skulde icke drage til Herodis igen/ Oc de fore en anden vey til deris Land igen.

Den I. Søn. effter hel. tre K.

Collect.

HERre Gud himmelske Fader/ wi bede dig/ for din euige Godhed at du vilt naadelig ansee din fattige Folckis ydmige begering/ at de maatte rettelig forstaa huad de effter dit ord skulle gøre/ oc bliffue bestyrcket met din Aandis krafft/ det samme met gerning at fuldkomme/ ved vor Herre Iesum Christum/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud Himmelske Fader/ ieg tacker dig for din Naade/ at du haffuer ladet mig komme til den salige Daab/ oc dit Guddommelig Ords kundskab/ ieg beder dig/ giff din hellig Aand i mit hierte/ at ieg befliter mig effter dit Ord/ icke det forsømmer eller foracter men vel mercker/ at det kand skaffe ret fruct/ oc ieg kand leffue effter din villie/ formeris i troen oc Gudz fryct/ oc endelige dø/ i dit Ord salig/ Amen.

Epistelen Roman. XII. ||

IEg formaner eder/ kære Brødre/ ved Guds barmhertighed/ At i giffue eders Legeme til it Offer/ som er leffuendis/ helligt/ oc Gud velbehageligt/ huilcket skal vere eders fornumstige Gudztienste. Oc skicker eder icke lige som denne Verden/ men omuender eder formedelst eders sinds fornyelse/ Paa det at i kunde prøffue/ huilcken der er Guds gode/ velbehagelige oc fuldkomne vilie. Thi ieg siger formedelst den Naade/ som mig er giffuen/ til huer Mand iblant eder/ At ingen || skal holde ydermere aff sig/ end det sig bør 361 at holde/ Men at hand skal holde maadelige aff sig/ huer effter som Gud haffuer vddelt Troens maade. Thi at ligeruiss som wi haffue mange Lemmer paa it Legeme/ men alle Lemmer haffue icke enss Gerning/ Lige saa

ere wi mange it Legeme i Christo/ Men iblant huer andre er den ene den andens Ledemod.

Euangelium Luce. II.

DER Ihesus hand vaar tolf aar gammel/ ginge de op til Ierusalem/ effter || Hoytidens seduane. Oc der de dage haffde ende/ oc de ginge hiem igen/ da bleff Barnet Iesus i Ierusalem/ oc hans Foreldre viste det icke. Da mente de/ at hand haffde verit iblant Selskab/ Oc de komme en dags reyse/ oc lete effter hannem iblant Slectinge oc Kyndinge. Oc der de funde hannem icke/ ginge de tilbage igen til Ierusalem/ oc lete effter hannem. Oc det begaff sig tre dage der effter/ da funde de hannem sidendis i Templen/ mit iblant de Lærde/ at hand hørde dem/ oc spurde dem at. Oc || alle de hannem hørde/ forundrede sig paa hans forstand oc gensuar. Oc der de saae hannem/ bleffue de forferdede. Oc hans Moder sagde til hannem/ Min Søn/ Hui gjorde du oss det? See/ din Fader oc ieg lete effter dig met bedrøffuelse. Oc hand sagde til dem/ Huad er det/ at i lete effter mig? Vide i icke/ at ieg skal vere i det/ som er min Faders? Oc de forstode det ord icke/ som hand talede met dem. Oc hand gick ned met dem/ oc kom til Nazareth/ oc vaar dem vnderdanig. Oc hans || Moder beuarede alle disse ord i sit hierte. Oc Iesus forfremmedis i visdom/ alder oc naade/ hoss Gud oc Mennisken.

Den II. Søn. effter hel. tre K.

Collect.

OAlmechtige euige Gud/ som styrer alle ting baade i Himmelen oc paa Iorden/ hør naadelige dine Folckis Bøner/ oc giff fred i vore tider/ ved vor Herre Iesum Christum din Søn/ Som met dig leffuer oc 362 regnerer i hellig Aands enighed en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud Himmelske Fader/ ieg tacker dig/ at du haffuer giffuit mig din Naade/ oc ladet mig komme i det hellige Ecteskab staad/ oc dermed beuarer mig fra horery oc skiørleffnit/ leg beder dig/ giff den [] hellig Aand/ som kand regere mig der vdi/ at ieg kand leffue endrectelig met min Ecte persone/ oc ingen orsage giffue til vrede oc wsamdirectighed/ men at ieg kand leffue i kierlighed oc Gudfryctighed/ paa det/ at om wi bliffue icke fri fra fristelse/ at wi kunde dog al tid fornemme din naadelig hielp/ oc opføde vore Børn effter din villie/ oc saa drage vort leffnet frem her paa Iorden at wy kunde endelige formedelst din Søn Chvistum Iesum bliffue euindelige salige/ Amen.

Epistelen Roma. XII.

Kære Brødre/ Wi haffue oc atskillige Gaffuer effter den Naade/ som oss er giffuen. Haffuer nogen Prophecie/

da skal den vere Lige met Troen. Haffuer nogen it Embede/ da skal hand tage vare paa sit Embede. Lærer nogen/ da skal || hand vare paa Lærdommen. Formaner nogen/ da vare hand paa formannelsen. Giffuer nogen/ da skal hand giffue enfoldelige. Regerer nogen/ da skal hand vere omhyggelig. Gør nogen Barmhertighed/ da gøre sig det met lyst. Kærlighed skal icke vere falsk. Hader det onde/ Bliffuer ved det gode. Eders broderlige kærlighed iblant huer andre skal vere aff hiertet. Den ene skal komme før end den anden met ære at beuise. Verer jcke lade til det i skulle gøre. Verer brendende i Aanden. || Skicker eder effter tiden. Verer glade i haabet/ Taalmodige i bedrøelse/ Holder hart ved at bede. Tager eder de Helligis nødtørrftighed til. Lener gerne herbere. Velsigner dem eder forfølge/ Velsigner oc bander icke. Fryder eder met de Glade/ oc græder met de grændendis. Haffuer it sind iblant huer andre. Tracter icke effter høye ting/ men holder eder nedre til de Fornedrede.

363

Euangelium Johannis. II.

OC paa den tredie dag/ bleff it Brøllup i Cana || vdi Galilea/ oc Ihesu Moder vaar der. Ihesus oc hans Disciple bleffue ocsaa indbødne til Brøllup. Oc der dem fattedis Vin/ siger Ihesu Moder til hannem/ De haffue icke Vin. Ihesus siger til hende/ Quinde/ Huad haffuer ieg met dig at gøre? Min time er icke end nu kommen. Hans Moder siger til Tienerne/ Huad som hand siger eder/ det gører. Oc der vaare sex Vandkar aff sten sette effter lødernis renselsis skick/ oc der gick vdi huert/ tho eller tre Maader. Ihesus siger til || dem/ Fyllder Vandkarene met vand. Oc de fyllede dem til det øffuerste. Oc hand siger til dem/ Øser nu/ oc bærer til Køgemesteren. Oc de bare frem. Men der Køgemesteren smagede den Vin/ som vaar vand/ oc viste icke hueden hand kom/ men Tienerne viste det/ som øsde vandet. Da kalder Køgemesteren Brugommen/ oc siger til hannem/ Huer mand giffuer først den gode Vin/ oc naar de ere bleffne druckne/ den som ringer er/ Du haffuer foruaret den gode Vin indtil nu. Det er || det første Tegen som Ihesus gjorde/ som skede i Cana vdi Galilea/ oc hand obenbarede sin herlighed. Oc hans Disciple trode paa hannem.

Den III. Søn. eff. hel. tre K.

Collect

OAlmectige euige Gud/ See mildelige til vor skrøbelighed/ Oc vdreck din Maiestatz høgre haand til oss at beskerme/ Ved vor Herre Iesum Christum din Søn/ Som met dig leffuer oc regnerer i hellig Aands enighed en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud Himmelske Fader/ som aff din synderlig kierlighed oc barmhertighed haffuer giffuet oss din Søn/ oc ladet hannem bliffue menniske/ oc Dø paa kaarset for vor skyld/ giff dyn hellig Aand i vore 364 hierter/|| at wi sette al vor tillid paa hannem/ oc io saa fast tro/ wi fange formedelst hannem Syndernis forladelse/ som den Høuitzmand trode/ at Christus vilde met it Ord hielpe hans siuge suend/ Wi haffue io hans Ord/ Huo som troer paa mig/ skal icke see Døden euindelige/ Vnd oss eckon kære Fader i hammelen/ at wi met wtuilactige hierter/ henge hart der ved i vor siste tid/ Amen.

Epistelen Roma. XII.

Kære Brødre/ holder eder icke self for kloge. Betaler ingen ont met ont. Verer flitige til fromhed mod huer mand/ Er det mueligt/ da haffuer fred met alle Menniske/ saa meget som eder mueligt er. Heffner eder icke || self mine Allerkærste/ men giffuer (Guds) vrede rum/ Thi der staar screffuit/ Heffnen er min/ leg vil betale/ siger Herren. Der som din Fiende nu hungrer/ da giff hannem Mad/ Tørster hand/ da giff hannem dricke/ Naar du det gør/ da samler du gloende Kul paa hans hoffuit. Lad icke det onde offeruinde dig/ Men offeruint det onde met gaat.

Euangelium Matthei. VIII.

DEr Ihesus hand gick ned til Bierget/ fulde der meget Folck effter hannem. Oc || see/ der kom en Spedalske/ oc tilbad hannem/ oc sagde/ Herre/ om du vilt da kant du vel rense mig. Oc Ihesus vdirecte sin Haand/ rørde ved hannem/ oc sagde/ leg vil gøre det/ ver ren/ Oc hand bleff strax ren aff sin Spedalske. Oc Ihesus sagde til hannem/ See til/ Sig ingen det/ Men gack hen/ oc bete dig for Presten/ Oc offre den gaffue/ som Mose haffuer befalet/ til it Vidnysbyrde offuer dem. Der Ihesus gick ind i Capernaum/ traadde en Høuitzmand || til hannem/ hand bad hannem/ oc sagde/ Herre/ min Tienere ligger hiemme/ oc er Verckbrøden/ oc pinis suarlige. Ihesus sagde til hannem/ leg vil komme/ oc helbrede hannem. Høuitzmanden suarede/ oc sagde/ 365 Herre/ leg er icke verd/ at du skalt gaa vnder mit Taag/ Men sig ekon it Ord/ da bliffuer min Tienere helbrede. Thi ieg er it Menniske som er Øffrigheden vnderdanig/ Oc ieg haffuer Stridzmend vnder mig/ Naar som ieg || alligeuel siger til den ene/ Gack hen/ saa gaar hand. Oc til den anden/ Kom hid/ saa kommer hand/ Oc til min Tienere/ Gør det/ saa gør hand det. Der Ihesus det hørde/ forundrede hand sig/ oc sagde til dem/ som hannem effterfulde/ Sandelige siger ieg eder/ saadan en Tro haffuer ieg icke fundet i Israel. Men ieg siger eder/ Mange skulle komme aff Øster oc aff Vester/ oc side met Abraham oc Isaac/ oc Iacob i Himmerigis rige/ Men rigens børn skulle stødis hen vd i mørcket/ || Der skal vere graad oc tendegnidsel. Oc Iesus sagde til Høuitzmanden/ Gack bort/ Dig ske som du trode. Oc hans Tienere bleff helbrede i den samme time.

Den III. Søn. eff. hel. tre K.

Collect.

OGud som vedst at wi i saa store vaader bestedde for Menniskelig skrøbelighed kunde icke vere bestendige/ Giff oss baade Siæls oc Legems befrelselse. At huad wi lide for vore Synder/ wi maatte det met din hielp offueruinde. Ved vor Herre Iesum Christum/ Som met dig leffuer oc regnerer i hellig Aandz enighed/ en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud Himmelske Fader/ du som aff din faderlig oc gode || raad/ holder oss dine Børn her paa Iorden vnder kaarsit oc lader komme atskillig stormueer offuer oss/ at dempe Synden dermed vdi oss/ oc øffue oss i troen/ haabet/ oc idelige bøner/ Wi bede dig/ du vilt forbarme dig offuer oss/ oc forskaffe naadelige hielp i

alle vore fristelser oc nød/ saa at wi kunde kende din naade oc Faderlig 366 bistand/ oc met alle helgen loffue oc prise dig til euig tid/ du som est alleniste en almectig Gud met din Søn oc den hellig Aand/ Amen.

Epistelen Roma. XIII.

VERer ingen mand inted skyldige/ wden at i elske huer andre/ Thi huo som elsker den anden/ hand haffuer fuldkommet Lowen. Thi at der er sagd/ Du skalt icke bedriffue hoer/ Du skalt icke || ihiesla/ Du skalt icke stiele/ Du skalt icke bæere falskt vidnisbyrd/ Du skalt inted begære. Oc om der er noget andre Bud mere/ det befattis i disse ord/ Du skalt elske din Neste som dig selff. Kærlighed gør den Neste inted ont. Saa er nu kærlighed Lowens fuldkommelse.

Euangelium Matthei. VIII.

OC Iesus hand gick i Skibet/ oc hans Disciple fulde hannem. Oc see/ da begyntis en stor storm i haffuit/ saa at Skibet skiultis ocsaa aff Bølgerne/ Oc hand soff. Oc || Disciplene ginge til hannem/ oc vacte hannem op/ oc sagde/ Herre/ hielp oss/ wi forderffuis. Da sagde hand til dem/ I lidet troendes/ Hui ere i saa frøctactige? Oc hand stod op/ oc truede Værit oc Haffuit/ Saa bleff det gantske stille. Men Menniskene forundrede dem/ oc sagde/ Huad er det for en Mand/ at Værit oc Haffuit ere hannem lydige?

Den V. Søn. eff. hel tre K.

Collect.

OHERre beuare din hussinde i en idelig gudelighed/ At den som forlader sig paa din himmelske naadis eniste haab/ maa altid || met din beskermelse beuaris/ Ved vor Herre Iesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer i hellig Aands enighed/ en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

367

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig/ at du haffuer saaed den gode Sæd dit hellige Ord i vore hierter/ oc bede dig at du formedelst den hellig Aand vilt lade saadan Sæd bliffue leffuende i oss oc bere fruct/ oc beuare oss fra den onde fiende at hand saaer icke klinte der iblant/ beuare oss fra kødelig tryghed/ oc hielp oss i alle haande fristelse/ til wi bliffue euindelige salige/ Amen.

Epistelen Colossen. III.

Kære Brødre/ Saa ifører eder nu/ som Guds vdualde Helligen oc Elskelige/ hiertelig Barmhertighed/ Venlighed/ Ydmyghed/ Sactmodighed/ || Taalmodighed/ Oc den ene fordrage den anden/ oc forlader huer andre/ der som nogen haffuer Klaagemaal mod den anden/ Lige som Christus forlod eder/ saa skulle oc i. Oc offuer alting da fører eder i kærlighed/ som er fuldkommenheds Baand/ Oc Gudz fred regnere i eders hierte/ til huilcken i oc ere kallede/ i it Legeme/ Oc verer tacknemelige. Lader Christi ord bo rigelige iblant eder/ i al Visdom/ Lærer oc formaner eder self/ met Psalmer oc Loffsange/ oc Aandelige deylige || Viser/ oc siunger faar Herren i eders hierte. Oc alt det som i gøre/ met ord eller met gerninger/ Det gør alt sammen i vor Herris Ihesu Naffn/ Oc tacker Gud oc Faderen formedelst hannem.

Euangelium Matthei. XIII.

JEsus hand lagde dem en anden Lignelse faare/ oc sagde: Himmerigis rige lignis ved it Menniske/ som saade god Sæd i sin Ager. Oc der Folckene soffue/ kom hans Fiende/ oc saade Klinte blant || Hueden/ oc gick bort. Der Sæden voxte nu/ oc bar Fruct/ Da syntes ocsaa Klinten. Da ginge Tienere til Hosbonden/ oc sagde/ Herre/ Saade du icke god Sæd i din Ager? Huor aff haffuer hand da Klinten?

368

Hand sagde til dem/ Det haffuer Fienden giort. Da sagde Tienere/ Vilt du da/ at wi skulle gaa bort/ oc luge dem aff? Hand sagde/ Ney/ Paa det i skulle icke til lige røcke Hueden op met/ der som i luge Rlinten aff. Lader dem baade voxe tilsammett/ indtil høsten. Oc || naar det er tid at høste/ vil ieg sige til Høstfolcket/ Sancker først Klinten tilsammen/ oc binder dem vdi Knippe/ at mand kand opbrende dem/ Men samler mig Hueden ind i min Lade.

Paa Marie Renselsis dag.

Collect.

OAlmectige euige Gud/ wi ydmyge bede din Maiestat/ at ligeruiss som din enbaarne Søn bleff paa denne dag met vor legems natur offret i Templen/ Saa lad oss ocsaa/ met rene hietter dig offris/ Ved den samme vor Herre Iesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud Himmelske Fader/ som haffuer bered din Søn til en Saliggørere/ at hand skal vere || Hedningers Liuss/ oc lødernis ære/ wi bede dig opliuss vore hierter at wi lere vdi hannem/ at kende din faderlig vilie imod oss/ at wi haffue hielp oc beskermelse i hannem mod Synden/ Fordømmelsen oc Sathan/ oc wi kunde saa ved hannem bliffue euindelige salige/ Amen.

Epistelen Malachie III.

SEe/ leg vil sende min Engel/ som skal berede veyen faar mig. Oc Herren skal snart komme til sit Tempel/ huilcket i søge/ oc Pactens Engel/ som i begære. See/ hand kommer/ siger den Herre Zebaoth/ men huo skal kunde tale hans tilkommelsis Dag? Oc huo skal bliffue 369 bestendig/ || naar hand skal obenbaris? Thi hand et som en Gtildsmedz Ild/ oc som en Tuetterskis Sebe. Hand skal side oc smelte/ oc rense Sølfuet. Hand skal rense oc klar gøre Leui Børn/ som Guld oc Sølf/ Da skulle de bære Herren Madoffer i Retferdighed/ Iuda oc Ierusalem Madoffer skal vere Herren behageligt/ som tilforn oc faar mange Aar.

Euangelium Luce. II.

DER Maria hendis renselsis dage effter Mose Low komme/ da førde de Hannem || til Ierusalem/ at de skulde der lade hannem komme faar Herren/ lige som det oc staar screffuit i Herrens Low/ Allehonde Mandkøn/ som først obner Moders lifff/ skal kaldis Herren helligt/ Oc at de skulde giffue Offer/ effter som sagd er i Herrens Low/ it par Turtelduer eller tho vnge Duer. Oc see/ der vaar it Menniske i Ierusalem/ som hed Simeon/ oc samme Menniske vaar from oc Gudfryctig oc hand ventede Israels trøst/ oc den hellig Aand vaar i hannem. Oc hand fick suar aff den hellige || Aand/ at hand skulde icke see Døden/ før hand finge Herrens Christ at see. Oc hand kom i Templen aff Aandens oprørrelse. Oc der Foreldrene førde Barnet Iesum i Templen/ at de skulde gøre for hannem/ lige som mand pleyer effter Lowen/ Da tog hand hannem paa sine arme/ oc Loffuede Gud oc sagde. Herre lad nu din Tienere fare i Fred lige som du haffuer sagd. Thi mine Øyen haffue seet din Frelsere. Huilcken du beredde/ for alle Folck. It Liuss til at opliuse Hedningene/ Oc dit || Folck Israel til en Herlighed.

Den Søn. Septuagesima.

Collect.

OHerre wi bede hør mildelige dit Folckis Bøner/ at wi som retferdelige plagis for vore Synder/ maatte for dit Naffns ære miskundelige befrelsis/ Ved vor Herre Iesum Christum som met dig leffuer/ etc.

370

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud Himmelske Fader/ som formedelst dit saige Ord/ haffuer kallet oss i din Vingaard/ Wi bede dig/ giff din hellig Aand i vore hierter/ at wi i saadan Vingaard flittelige arbeyde/ oc vocte oss for Synden oc for argelse/ oc beflite oss effter dit Ord/ oc vilie/ oc sette alt vort haab allene paa din naade/ som du haffuer rigelig beuist oss ved din Søn Christum Ihesum/ at wi saa kunde bliffue euige salige/ Amen. ||

Epistelen I Corinth. IX.

Kære Brødre/ Vide i icke/ at de/ som løbe paa Banen/ de løbe alle/ Men en faar Klenodet. Løber nu saa/ at i kunde faa fat der paa. Huer den som kempis/ hand holder sig aff alting/ De gøre saa/ at de kunde anamme en forgengelig Krune/ Men wi en wforgengelig. Oc ieg løber saa icke/ som paa det wuisse. Ieg ficter saa/ icke som den der slar i Været/ Men ieg spæger mit Legeme/ oc tuinger det/ At ieg skal icke predicke for andre/ oc bliffue selff forhardet. || Men ieg vil icke dølie faar eder/ kære brødre/ At vore Fedre vaare alle vnder Skyen/ Oc de ginge alle igennem Haffuet/ oc ere alle døbte vnder Mose/ met Skyen/ oc met Haffuet/ Oc de ode alle enhonde aandelig Mad/ oc drucke alle enhonde aandelige Drick/ Oc de drucke aff den aandelige Klippe/ som effterfulde dem/ huilcken vaar Christus. Men Gud haffde icke behagelighed til mange aff dem/ Thi ere de nedslagene i Ørcken.

Euangelium Matthei. XX. ||

IESUS sagde til sine Disciple/ Himmerigis rige lignis ved en Hosbonde/ som vdgick om morgenen/ at leye Arbeydere i sin Vingard/ oc der hand bleff forliget met Arbeyderne/ om en Pending til dagløn/ da sende hand dem i sin Vingaard. Oc hand gick vd ved den tredie stund/ oc saa andre staa ledige paa Torffuit/ oc sagde til dem/ Gaa i ocsaa 371 bort i Vingaarden/ Ieg vil giffue eder huad ret er. Oc de ginge hen. Hand gick atter vd/ ved den siette oc niende stund/ oc gjorde lige || saa. Men ved den elleffte stund gick hand vd/ oc fant andre staa ledige/ oc sagde til dem/ Hui staa i her den gantske dag ledige? De sagde til hannem/ Der leyde ingen oss. Hand sagde til dem/ Gaa i ocsaa hen i Vingaarden/ oc huad ret er/ skulle i faa. Der det bleff nu afften/ sagde Herren for Vingaarden til sin Foget/ Kalde Arbeyderne/ oc giff dem Løn. Oc begynde paa de siste/ indtil de første. Da komme de/ som vaare leyde ved den elleffte stund/ oc finge huer sin Pending. Men || der de første komme/ mente de/ at de skulde faaet mere/ Oc de finge ocsaa huer sin Pending. Men der de finge den/ knurrede de mod Hosbonden oc sagde/ Disse siste haffue ekon arbeydet en stund oc du/ haffuer gjort dem lige met oss/ wi som haffue baaret dagens Byrde oc Hede. Hand suarede/ oc sagde til en aff dem/ Min Ven/ ieg gjør dig icke wret/ Est du icke forliget met mig om en Pending ? Tage det dit er/ ock gack hen. Ieg vil giffue denne siste/ lige som dig/ Eller haffuer ieg || icke mact til/ at gøre met mit/ huad ieg vil? Seer du der faare twert/ at ieg er god? Saa skulle de siste bliffue de første/ Oc de første de siste. Thi mange ere kallede/ Men faa ere vdualde.

Den Søndag Sexagesima.

Collect

OGVD som ingen ting er skiult faare/ men vedst at wi icke forlade oss paa nogen voris egen fortienste/ vnde oss naadelige aff din grundløse godhed/ at wi maatte beskermis mod alle Verdzens fare oc Dieffuelsens fristelser/ Ved vor Herre Ihesum Christum som met dig/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig/ at du haffuer formedelst din Søn Christum Ihesum || saat dit hellige Ord iblant oss/ wi bede dig at du vilt met den hellig Aand saa berede vore hierter/ at wi saadane ord kunde 372 flittelige høre/ oc beholde det i it gaat hierte/ oc bere fruct i taalmodighed/ at wi icke henge ved Synden/ men met din hielp dempe hende/ oc i alle haande forfølgelse trøste oss met din naade oc euige hielp/ Amen.

Epistelen II Corinth. XII.

Kære Brødre/ ieg kender it Menniske i Christo/ fiorten aar siden/ Vaar hand i Legemet/ det veed ieg icke/ Eller vaar hand vden Legemet det veed ieg oc icke/ Gud veed det/ Den samme bleff vndryckt/ ind i den tredie Himmel. Oc ieg kender det samme Menniske/ Huad helder || hand vaar i Legemet eller vden Legemet/ veed ieg icke/ Gud veed det/ Hand bleff vndryckt ind i Paradis/ oc hørde wsigelige ord/ huilcke inted Menniske kand sige. Der aff vil ieg rose mig/ Men aff mig self vil ieg inted rose mig/ vden aff min skrøbelighed. Oc der som ieg vilde rose mig/ da gjorde ieg fordi icke daarlige/ thi ieg vilde sige sandhed. Men ieg holder mig der fra/ Paa det at nogen skal icke acte mig høyre/ end hand seer paa mig eller hører aff mig. Oc at ieg skal || icke ophøye mig aff de høye Obenbarelses/ Da er mig giffuen en pæl i Kødets/ som er/ Satans Engel/ som mig skal sla met Neffue/ paa det ieg icke skal ophøye mig. For huilcket ieg formanede Herren tre gonge/ at hand maatte vige fra mig/ Oc hand sagde til mig/ Lad dig nøye met min Naade/ Thi min Krafft er mectig i de Skrøbelige. Der faare vil ieg heldst rose mig aff min skrøbelighed/ at Christi Krafft kand bo hoss mig.

Euangelium Luce. VIII. ||

SOm der vaar nu meget Folck til sammen/ oc hastede til Ihesum aff Stæderne/ da sagde hand ved en Lignede/ Der gick en Sæmand vd at saa sin Sæd/ Oc i det hand saade/ fait noget hoss Veyen oc bleff borttraad/ oc Fule vnder Himmelen ode det op. Oc noget falt paa Sten/ oc der det voxte op/ visnede det/ fordi/ at det haffde icke vedske.

373

Oc noget falt mit iblant Torne/ oc tornene voxte op met/ oc qualde det. Oc noget fald i god lord/ oc det voxte op/ oc bar hundredefolt fruct. || Der hand det sagde/ robte hand/ Huo som haffuer øern at høre met/ hand høre. Da spurde hans Disciple hannem at/ oc sagde/ Huad Lignilse skal dette vere? Da sagde hand/ Eder er det giffuit at vide Guds rigis hemmelighed/ Men de andre i Lignilser/ at de skulle det icke see/ om de det end see/ oc icke forstaa/ om de det end høre. Men dette er Lignilsen Sæden er Guds ord. Oc de som ere hoss Veyen/ det ere de som det høre/ der effter kommer Dieffuelen/ oc tager ordet aff deris || hierte/ paa det/ de skulle icke tro oc bliffue salige. Oc de paa Sten/ ere de/ Naar som de det høre/ da anamme de ordet met glæde/ oc de haffue icke roed/ de tro til en tid/ oc naar fristelse kommer da falde de fra. Oc det som falt iblant Torne/ ere de/ som det høre/ oc gaa hen iblant dette Liffs omhyggelse/ rigdom oc vellyst/ oc quelis/ oc bæere ingen Fruct. Oc det som falt i god lord/ ere de som høre oc beuare ordet/ i it smuct gaat Hierte/ oc bæere Fruct i taalmodighed. ||

Paa Fastelaffuens Søndag om Christi Daab.

Collect.

OKære Herre oc frelsere Ihesu Christe/ vaage op formedelst din Guddommelige mact/ oc obenbare dig met din styrcke/ Paa det/ wi kunde formedelst din Mandoms anammelse forløsis fra det som forhindrer oss paa vore synders vegne/ oc bliffue til euig tid falige/ Du som leffuer oc regnerer fra euighed oc til euighed/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

OHerre Gud himmelske Fader/ som haffuer obenbaret dig/ met din hellig Aand/ met al naade hoss din kære Søns Daab/ som haffuer lagd paa sig alle vore Synder/ oc vijst oss met din Røst til hannem/ 374 at wi formedelst hannem skulle haffue Syndernis forladelse oc alle naade/ Wi bede dig beholt oss i troen til dig/ Oc effterdi wi ere ocsaa døbte effter din befaling oc din kære Søns exempel/ styrcke vor tro met din hellig || Aand/ oc hielp oss til det euige Liff/ oc Salighed/ Amen.

Epistelen I Petri. III.

Kære Brødre/ Effterdi at Christus oc leed en gang for vore synder/ den Retferdige for de Wretferdige/ Paa det at hand skulde offre Gud oss/ Oc hand er død giort effter Kødet/ Men leffuende giort effter Aanden. I den samme/ gick hand oc bort/ oc predickede faar Aanderne i Fengzelet/ som nogen stund icke trode/ der Gud tøffuede en gong/ oc haffde taalmodighed i Noe tid/ der mand || beredde Arcken/ i huilcken faa/ det er/ Otte Siele bleffue beuarede/ formedelst vand. Huilcket oc nu gør oss salige vdi Daaben/ som betydes der met/ Icke den wrenligheds borttagelse paa kødet/ Men en god Samuittighedz Pact met Gud/ formedelst Iesu Christi opstandelse/ som er opfaren i Himmelen til Gudz høyre haand/ oc Englene oc de Veldige/ oc Kraffterne ere hannem vnderdanige.

Euangelium Matthei. III.

PAA den tid kom Ihesus aff Galilea til Iordan til || Iohannes/ at hand vilde lade sig døbe aff hannem. Men Iohannes formente hannem det/ oc sagde/ leg haffuer velbehoff at døbis aff dig/ oc du kommer til mig? Ihesus suarede/ oc sagde til hannem/ Lad det nu saa vere/ oss bør saa at fuldkomme al retferdighed. Saa tilstedde hand hannem. Oc der Ihesus vaar døbt/ gick hand strax op aff vandet/ oc see/ da obnedis Himmelen offuer hannem/ Oc Iohannes saa Guds Aand fare ned/ som en Due/ oc komme offuer hannem. || Oc see/ en røst ned aff himmelen sagde/ Denne er min elskelige Søn/ som mig er vel behagelig.

375

Den I. Søndag i faste.

Collect

OHerre wi bede/ see mildelige til dit Folck/ oc affuend mildelige din hastigheds søber fra dem/ Ved vor Herre Iesum Christum/ Som met dig leffuer oc regnerer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmilske Fader/ wi bede dig/ thi vor arge fiende Dieffuelen altid der effter staar/ Oc som en glubende Løue omkring oss gaar oc øger at hand oss kand opsluge/ at du vilt for din Søns Ihesu Christi død oc pyne skyld met din hellig Aands naade oss til hielp komme/ oc ved dit Ord vore hierte bestørcke paa thet vor fiende icke faar mact offuer || oss/ men at wi altid kunde bliffue i din naade/ oc euindeligh hoss dig saliglich bliffue/ Amen.

Epistelen II Corinth. VI.

Kære Brødre/ leg formaner eder som Methielpere/ at i icke tage Guds naade forgeffuis. Thi hand siger/ leg bønørde dig i den behagelige tid/ oc halp dig paa Salighedens dag/ Seer/ Nu er den behagelige tid/ Nu er Salighedens dag/ Lader oss oc icke nogen sted giffue nogen forargelse/ Paa det vort Embede skal icke straffis/ Men lader oss beuise oss i alle ting/ som Guds Tienere. I stor || Taalmodighed/ i Bedrøffuelse/ i Nød/ i Angst/ i Slag/ i Fengsel/ i Oprør/ i Arbeyde/ i Faste/ i Kyskhed/ i Vidskaff/ i langmodighed/ i venlighed/ i den hellig Aand/ i wbedragelig kærlighed/ i sandheds ord/ i Guds Krafft/ formedelst Retferdigheds vaaben/ baade paa den høyre oc paa den venstre side/ ved ære oc skendzel/ formedelst ont røcte/ oc gaat røcte. Som bedragere/ oc dog sandrue. Som de wbekende/ oc dog bekende. Som de der dø/ oc see/ wi leffue. Som de der ere straffede/|| 376 oc dog icke ihieslagne. Som de bedrøffuede/ men altid glade.Som de Fattige/ men de som dog gøre mange rige. Som de der haffue inted inde/ oc haffue dog alting.

Euangelium Matthei. III.

DA bleff Ihesus ført aff Aanden i Ørcken/ At hand skulde fristes aff Dieffuelen. Oc der hand haffde fastet fyritiue dage oc fyritiue netter/ hungrede hannem. Oc Fristeren gick til hannem/ oc sagde/ Est du Guds Søn/ da sig/ at disse blieffue || brød. Han suarede/ oc sagde/ Det staar screffuit/ Mennisket leffuer ick aleniste aff brød/ Men aff huert ord/ som gaar gennem Guds mund. Da førde Dieffuelen hannem met sig/ i den hellige Stad/ oc sette hannem paa tinningen aff Templet/ oc sagde til hannem/ Est du Guds Søn/ da lad dig falde ned/ Thi det staar screffuit/ Hand skal giffue sine Engle befaling offuer dig/ oc de skulle bære dig paa henderne/ at du icke skalt støde din fod paa nogen sten. Da sagde Ihesus til hannem/ Der staar atter screffuit. || Du skalt icke friste Gud din Herre. Da førde Dieffuelen hannem atter met sig/ paa it saare høyt Bierg/ oc visde hannem alle Verdens Rige/ oc deris herlighed/ oc sagde til hannem/ Alt det vil ieg giffue dig/ om du falder ned/ oc tilbeder mig. Da sagde Ihesus til hannem/ Vig bort fra mig Satan/ Thi der staar screffuit/ Du skalt tilbede Gud din Herre/ oc tiene hannem alene. Da forlod Dieffuelen hannem/ Oc see/ Englene ginge saa frem til hannem/ oc tiene hannem. ||

Den II. Søndag i Faste.

Collect.

OGud som seer at wi ere amectige til alt gaat/ Beuare oss induortis oc vduortis/ at wi maa befrijs fra al genuordighed paa Legemet/ oc rensis fra alle onde tancker i hiertet/ Ved vor Herre Iesum Christum som met dig leffuer oc regnerer.

377

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ wi bede dig/ du vilt formedelst den hellig Aand stadfeste vore hierter/ oc gøre oss visse i troen oc haabet paa din Naade oc barmhertighed/ Paa det/ at end dog wi haffue orsage til at frycte oss paa vor samuittigheds/ Synders oc wuerdigheds vegne/ at wi alligeuel met den Cananeiske quinde/ henge hart ved din Naade/ oc i al vor nød oc fristelse finde hielp oc redding hoss dig/ ved Ihesum Christum/ Amen.

Epistelen I. Thessa. III. ||

FRemdelis/ kære Brødre/ bede wi eder/ oc formane i den Herre Ihesu/ Effterdi i haffue nu anammet aff oss/ huorledis i skulle vandre oc vere Gud behagelige/ at i kunde stedze bliffue fuldkommeligere. Thi at i vide/ huordane Bud wi gaffue eder/ formedelst den Herre Ihesum. Thi det er Guds vilie/ eders Helliggørelse at i skulle fly Horeri/ oc huer iblant eder skal vide at beholde sit Kar/ i Helliggørelse oc ære/ icke i begerelig attraa/ som Hedninge/ der icke vide aff Gud/ Oc at || ingen skal tage formeget ey heller tage Fordelen fra sin Brøder i handel/ Thi Herren er heffnere offuer/ alt dette/ som wi tilforn haffue sagt oc vidnet faar eder. Fordi at Gud kallede oss icke til wrenlighed/ men til hellighed.

Euangelium Matthei. XV.

IHesus gick der vd fra/ Oc drog bort i Tyri oc Sidonis egn. Oc see/ en Cananeisk Quinde gick aff den samme egn/ oc robte effter hannem/ oc sagde/ Ah Herre/ Du Davids Søn/ forbarme dig offuer mig/ Min Daater piagis || ilde aff Dieffuelen. Oc hand suarede hende icke it Ord. Da traadde hans Disciple til hannem/ bade hannem oc sagde/ Skil dig dog aff met hende/ thi hun rober effter oss. Hand suarede/ oc sagde/ leg er icke vdsent/ vden aleneste til de fortabte 378 Faar/ aff Israelss huss. Da kom hun/ oc falt ned faar hannem/ oc sagde/ Herre/ hielp mig. Hand suarede/ oc sagde/ Det er icke smuckt/ at mand tager Brødet fra Børnene/ oc kaster det faar hunde. Hun sagde/ Ia Herre/ Smaahundene æde || dog aff de smuler som falde aff deris Herris Bord. Da suarede Ihesus/ oc sagde til hende/ O Quinde/ Din Tro er stor/ Dig skee som du vilt. Oc hendis Daatter bleff karsk i samme stund.

Den III. Søndag i faste.

Collect.

OAlmectige Gud/ wi bede/ see til dine ydmyge Folckis begering/ Oc vdreck din Maiestats høyre haand til vor beskermselse/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ etc.

Oc vnder tiden denne.

Herre Gud Himmelske Fader/ som haffuer der faare ladet din kære Søn vor Herre Ihesum Christum bliffue Menniske/ at hand skal forhindre Dieffuelens Tyranni/ oc beskerme oss arme Menniske/ Wi || tacke dig først for saadan naadig hielp/ oc dernest bede dig/ du vilt i alle vore fristelser staa met oss/ beuare oss fra kødelig tryghed/ oc met din hellig Aand naadelige beuare oss i dit Ord oc din fryct/ at wi kunde indtil enden bliffue befriet fra den onde fiende/ oc ved din Søn bliffue euindelige salig/ Amen.

Epistelen Ephesern. V.

Kære Brødre/ Saa verer nu Guds Effter følgere som elskelige Børn/ oc vandrer i kærlighed/ lige som Christus elskte oss/ oc gaff sig selff hen for oss/ til en Gaffue oc Offer/ Gud til en sød luct. Oc lader icke Horeri oc al Wrenlighed eller Gerighed sigis om eder/ som det bør de || hellige/ Icke helder skendelige ord oc geckelig Snack/ eller 379 Øchempt/ som eder icke sømer/ Men meget mere Tacksigelse. Thi det skulle i vide at ingen Skiørleffnere/ eller Wren eller Gerig (huilcken der er en Affguds tienere) haffuer Arff i Christi oc Guds Rige. Lader ingen forføre eder met wnyttelige ord/ Thi Guds vrede kommer for denne skyld offuer vantroens Børn. Der faare verer icke deris Tilhengere. Thi at i vaare nogen stund Mørckhed/ Men nu ere i it Liuss vdi || Herren. Vandrer som Liusens Børn/ Aandens fruct er allehonde godhed/ oc Retferdighed oc sandhed.

Euangelium Luce. XI.

IHEsus hand dress en Dieffuel vd/ hand vaar dum/ Oc det skede der Dieffuelen foer vd/ da taleden den Dumme/ oc Folcket forundrede sig. Men nogle iblant dem sagde/ hand driffuer Dieffle vd/ ved Beelzebub den offuerste Dieffuel. Men de andre fristede hannem oc begerede it Tegen aff hannem/ aff || Himmelen. Da fornam hand deris tancker/ oc sagde til dem/ huert rige/ som vorder wens met sig sielff/ bliffuer øde/ oc it huss falder offuer det andet. Er da Satanas oc wens met sig selff/ huorledis skal hans rige bliffue bestendigt? Effterdi i sige/ ieg vdriffuer Dieffle ved Beelzebub. Oc om ieg vdriffuer Dieffle ved Beelzebub/ ved huem vdriffue eders Børn dem? Der faare skulle de vere eders Dommere. Men der som ieg vdriffuer Dieffle ved Guds finger/ da kommer to Guds rige til || eder. Naar som en Sterck beuebnet beuare sit Pallass/ da bliffuer det hand haffuer met fred. Men naar der kommer en Sterckere offuer hannem/ oc offueruinder hannem/ Da tager hand hans harnsk/ som hand forloed sig paa/ oc bytter Roffuit. Huo som icke er met mig/ hand er mod mig/ oc huo som icke sancker met mig/ hand atspreder. Naar den wrene Aand vdfaar aff Mennisket/ da vandrer hand i gennem tørre steder/ søger huile/ oc finder hende icke Da siger hand/ leg vil vende om igen til mit huss/ som ieg || gick vd aff. Oc naar hand kommer/ da finder hand det feyet met koste oc prydet. Saa gaar hand 380 bort/ oc tager siu Aander til sig/ som ere argere/ end hand selff/ oc naar de komme ind bode der/ oc der bliffuer der effter verre met det samme Menniske/ end tilforn. Oc det begaff sig/ der hand saa taleden/ opløffte en Quinde iblant Folcket røsten/ oc sagde til hannem/ Saligt er det Liff/ som baar dig/ oc de Bryst som du dide. Men hand sagde/ la salige ere de/ som høre Guds ord/ oc beuare det. ||

Paa Medfast Søndag.

Collect

OAlmectige Gud/ wi bede vnde det at wi som for vor handling forskilding nu plagis/ Maa komme til vederqucgelse aff din naadis husualelse/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer etc.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ som haffuer formedelst din Søn i Ørcken rigelige bespiset/ fem tusinde Mend/ foruden quinder oc børn/ met fem Brød/ oc tho Fiske/ Wi bede dig ver ocsaa naadelige hoss oss met din velsignelse/ beuare oss fra gerighed/ oc sorg for vor næring/ oc at wi først atspørrie dit Rige/ oc din retferdighed/ oc at wi da kunde fornemme dine Faderlige gaffuer i alle de ting som hør til Liff og Siel/ Ved Ihesum Chnstum vor Herre/ Amen.

Epistelen Galater. III.

Kære Brødre/ Siger mig/ i som ville vere vnder Lowen/ Haffue i icke hørt Louen ? Thi det staar screffuit/ at Abraham haffde tho Sønner/ Den ene aff tienste Quinden/ Den anden aff den fri. Men den som vaar aff tienste Qiuinden/ hand er fød effter kødet/ Oc den aff den Fri/ er fød formedelst Forietelsen/ Disse ord betyde noget. Thi det ere de thu Testamente/ Det ene aff Sinai bierg/ som føder til Trelldom/ huilcket er Agar/ Thi Ager kaldis i Arabia 381 Sina bierg/ oc recke || indtil Ierusalem/ som er paa denne tid/ oc er i trelldom met sine Børn. Men det Ierusalem/ som er offuen til/ det er den Fri/ som er allis vor Moder. Thi det staar screffuit/ Ver glad du wfructsommelige/ du som icke føder/ oc vdbryd oc robe/ du som icke est fructsommelige/ Thi den Enlige haffuer mange flere børn/ End den som haffuer Mand. Men wi/ kære Brødre/ ere Foriettelsens Børn/ effter Isaac. Men lige som paa den tid/ den som vaar fød effter kødet/ forfuldt den/ som vaar || fød effter Aanden/ Saa gaar det oc nu. Men huad siger Scrifften/ Vdstød tienste Quinden met hendis søn/ Thi tienste Quindis søn/ skal icke arffue met den fri Quindis søn. Saa ere wi nu/ kære Brødre icke tienste Quindis Børn/ Men den fri Quindis.

Euangelium Johannis. VI.

DEr effter foer IHEsus bort offuer Haffuit/ hoss den Stad Tiberias i Galilea/ oc der drog meget/ Folck effter hannem/ fordi at de saae de Tegen/ som hand gjorde || met de Siuge. Da gick Ihesus hen op paa it Bierg/ oc sette sig der met sine Disciple. Oc det vaar nær Paske Iødnis høytid. Da opløffte Ihesus sine øyen/ oc seer at der kommer meget Folck til hannem/ oc siger til Philippum/ Huor købe wi brød/ at disse skulle æde? Men hand sagde det at forsøge hannem/ Thi hand viste vel huad hand vilde gøre. Philippus suarede hannem/ Brød for thu hundrede Pendinge er icke nock iblant dem/ at huer tager noget lidet. Da siger en || aff hans Disciple til hannem/ Andreas Simonis Petri broder/ Her er en Dreng/ hand haffuer fem Bygbrød/ oc tho Fiske/ Men huad er det iblant saa mange? Ihesus sagde/ Skicker Folket til sæde. Oc der vaar meget græss paa den sted.

Da sette sig ned ved fem tusinde Mend. Oc Ihesus tog Brødene/ tackede/ oc fik Discipline dem/ Men Disciplene finge dem/ som haffde sæt sig ned. Disligest ocsaa aff Fiskene/ saa meget som hand vilde. Oc der de vaare mætte/ da sagde || hand til sine Disciple/ Sancker 382 tilsammen de offuerbleffne Leffninger/ at det inted spildis. Da samlede de/ oc fyllede tolff Kurffue met Leffninger/ aff de fem Bygbrød/ som de leffnede/ der finge mad. Der Menniskene nu saae det Tegen/ som Ihesus giorde/ sagde de/ Denne er visselige den Prophete/ som skal komme til Verden. Der Ihesus nu merckte/ at de vilde komme at tage fat paa hannem at de kunde gøre hannem til Konge/ da vigede hand atter paa Bierget selff alene. ||

Den Søn. effter Medfast

Collect.

OAlmectige Gud/ wi bede/ see blidelige til din hussinde/ at den maatte met din begaffuelse regeris paa legemet/ Oc met din beskermelse beuaris i hiertet/ Ved vor Herre Ihesum Christum som met dig/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud Himmelske Fader/ din kære Søn oc vor Saliggørere Ihesus Christus siger/ Huo som holder min Ord/ den skal icke see døden euindelige/ Wi bede dig/ effterdi du haffuer ladet oss komme til dit hellige Ord/ at du vilt giffue den hellig Aand i vore hjerter/ at wi holde dit Ord/ oc aff vort gantske hierte forlade oss der paa/ oc mit i døden trøste oss der met/ at wi icke see døden euindelige for din kære Søns vor genlørsers Ihesu Christi skyld/ Amen.

Epistelen Ebreor. IX.

Kære Brødre/ Christus er kommen/ at hand skal vere den ypperste Prest offuer det tilkommende Gode/ formedelst it større oc fuldkommeligere Tabernackel/ huilcket icke er giort met haand/ det er/ som icke er saa bygd. Oc icke helder formedelst Bucke eller Kalffue blod/ Men hand gick formedelst sit eget Blod/ en gong ind i det Hellige/ oc fant en euig Forløsning. Thi det som Oxe oc Bucke blod/ 383 oc asken aff en Ko som vdstrøss/ helliger de Wrene til den legemlige renlighed/ || Huor meget mere skal Christi Blod/ som offrede Sig selff Gud wbesmittet/ formedelst den hellig Aand/ rense vor Samuittighed aff døde gerninger/ til at tiene den leffuende Gud? Oc der faare er hand ocsaa det Ny Testamentis Meglere/ Paa det/ at de som ere kaliede/ skulle faa den foriette euige Arffue/ formedelst den Død/ som skede til Forløsning aff de offuertrædelser (som vaare vnder det først Cestamente.)

Euangelium Johannis. VIII ||

JEsus sagde til Iøderne/ Huo aff eder kand beuisse mig en synd offuer? Men siger ieg eder sandhed/ huor

faare tro i mig icke? Huo som er aff Gud/ hand høre Gudz ord. der faare høre i icke/ thi i ere icke aff Gud. da suarede løderne oc sagde til hannem/ sige wi icke ret/ at du est en Samaritan/ oc haffuer Dieffuelen? Ihesus suarede/ leg haffuer ingen Dieffuel/ Men ieg ærer min fader oc i vanære mig. leg søger icke min ære/ men der er en/ som hende søger/ oc dømmes. Sandelige/ sandelige/ ieg siger eder/ det som nogen holder mit Ord/ || hand skal icke see Døden euindelige. Da sagde løderne til hannem/ Nu kende wi at du haffuer Dieffuelen. Abraham er død/ oc Propheterne/ oc du siger/ der som nogen holder mit ord/ hand skal icke smage døden euindelige. Est du da mere end vor sader Abraham? huilcken er død/ oc Propheterne ere døde. Huad gør du aff dig selff ? Ihesus suarede/ der som ieg ærer mig selff/ da er min ære inted. Men der er min Fader/ som mig ærer/ huilcken i sige hand er eders Gud/ oc kende hannem icke/ Men ieg kender hannem/ oc der som ieg sagde ieg kende hannem icke/ da bleffue ieg en || Løgener/ lige som i ere/ Men ieg kender hannem/ oc holder hans ord. Abraham eders Fader bleff glad/ at hand skulde see min dag/ oc hand saae hannem/ oc gledde sig. Da sagde løderne til hannem/ du est icke end nu halffrediesinds tiue aar gammil/ oc haffuer du seet Abraham? Ihesus sagde til dem/ 384 Sandelige/ sandelige/ leg siger eder/ Før end Abraham bleff/ er ieg. Da løffte de stene op/ at de vilde kastt paa hannem. Men Ihesus skiulte sig/ oc gick vd aff Tempelen. ||

Marie Bebudelsis dag.

Collect.

OHerre/ wi bede/ ingyd din naade i vore hierter/ at wi som bekende Christi din Søns vndfangelse ved Engelen bebudelse/ maa ved hans pine oc kaarss komme til opstandelsis herlighed/ Ved den samme vor Herre Ihesum/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig for din wtallige naade/ at du haffuer kommit oss arme Syndere ihu/ oc haffuer ladet din Søn anamme vor nature/ Wi bede dig/ du vilt formedelst din hellig Aand saa opliuse vore hierter/ at wi trøste oss ved hans mandom/ pine oc død/ oc kende hannem at vere vor euige Herre oc Konge/ oc ved hannem met dig oc den hellig Aand maatte leffue euindelige salige/ Amen.

Epistelen Esaie. VII.||

OC Herren talede atter til Achas/ oc sagde/ Begære dig it Tegen aff Herren din Gud/ huad heller det er der vnder i Helffuede/ eller der offuen i det Høye. Men Achas sagde/ leg vil det icke begære at ieg skal icke friste Herren. Da sagde hand/ Nu vel/ saa hører i aff Daudz huss/ Er det eder for lidet/ at i besuare Folcket/ men i ville oc besuare min Gud? Der faare skal Herren selff giffue eder it Tegen/ See/ En lomfru er fructsommelig/ oc skal føde en 385 Søn/ den skal hun kalde || Immanuel/ hand skal æde smør oc hunig/ at hand kand bortkaste det onde/ oc vduele det gode.

Euangelium Luce. I.

IDen siette maanet/ bleff Gabriel Engel send aff Gud/ til en Stad i Galilea/ som heder Nazareth/ Til en lomfru/ som vaar troloffuit en Mand/ ved naffn Ioseph/ aff Daudiz huss/ oc lomfruen hed Maria. Oc Engelen kom indtil hende/ oc sagde/ Hil vere du Liffsalige/ Herren er met dig/ du Velsignede || iblant Quinderne. Oc der hun saa hannem/ forferdedis hun offuer hans tale/ oc tencte/ huilcken en hilsen er det/ Oc Engelen sagde til hende/ Frøcte dig icke Maria/ Du haffuer fundet naade hoss Gud/ See/ du skalt vndfange i Liffuit/ oc føde en Søn/ hans Naffn skalt du kalde Ihesus. Hand skal bliffue stor oc kaldis den Høyistis Søn. Oc Gud Herren skal giffue hannem Daudiz sin Faders stoel oc hand skal vere en Konge offuer Iacobs Huss euindelige/ oc der skal icke vere ende || paa hans Kongerige. Da sagde Maria til Engelen/ Huorledis skal det gaa til? effterdi ieg ved aff ingen Mand. Engelen suarede/ oc sagde til hende/ Den hellige Aand skal komme offuer dig/ oc den Høyistis krafft skal offuerskugge dig. Der faare ocsaa det Hellige/ som skal fødis aff dig/ skal kaldis Gudø Søn. Oc see/ Elizabet din Fencke/ er oc fructsommelig met en Søn/ i hendis Allerdom/ oc hun gaar nu i den siette maanet/ som er i røcte/ at hun er wfructsommelig/ Thi hoss Gud er || ingen ting wmuelig. Oc Maria sagde/ See/ leg er Herrens Tienerinde/ mig ske lige som du haffuer sagd. Oc Engelen skildis fra hende.

386

Paa Palme Søndag.

Collect.

OAlmectige euige Gud/ som haffuer ladit vor frelsere anamme mandom/ oc vndergaa kaarsit/ Menniskens Køn til ydmyghedz exempel effter at følge/ vnde oss det veluillige/ at wi maa faa baade hans Taalmodigheds vnderuisning/ oc hans Opstandelsis delactighed/ Ved den samme din Søn vor Herre Ihesum Christum Som met/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud Himmelske Fader/ som aff din faderlige naade/ haffuer icke spart din enbarne Søn/ men haffuer giffuit hannem i døden/|| oc heden paa Kaarssit/ Wi bede dig/ giff den hellig Aand i vore hietter/ at wi met saadan Naade hjertelige trøste oss/ oc tage oss vare frem i for synden/ oc bere taalmodelige huad som helst faar pine du skicker off til/ at wi kunde formedelst hannem leffue met dig euindelige/ Amen.

Epistelen Philippen. II.

Kære Brødre. Huer vere ved det sind/ lige som oc Iesus Christus vaar/ Huilcken/ alligeuel at hand vaar i Guddommelig Skickelse/ da holt hand det icke for it Roff at vere Gud lig/ Men han fornedrede sig selff/ oc tog en Tieneris skickelse paa/ oc bleff lige som it andet menneske/|| oc befunden som it Menneske i sin skickelse/ Hand fornedrede sig selff/ oc bleff lydige indtil Døden/ ia til Døden paa Kaarsset. Der faare haffuer oc Gud ophøyet hannem/ oc haffuer giffuit hannem it Naffn/ som er offuer alle naffn/ At i Ihesu Naffn/ skulle alle deris Knæ/ som ere i himmelen oc paa Iorden/ oc vnder Iorden/ bøye sig/ oc alle Tunger skulle bekende/ At Iesus Christus er en Herre/ til Gud Faders ære.

387

Euangelium Matthei XXI. ||

DEr Ihesus oc hans Discipler de komme nu neer til Iherusalem til Bethphage/ hoss Oliebierget/ Da sende Ihesus tho aff sine Disciple/ oc sagde til dem/ Gaar bort i den By/ som ligger faar eder/ oc strax skulle i finde en Aseninde bunden/ oc ith Føl hoss hende/ Løser dem/ oc fører dem til mig. Oc der som nogen taler eder noget til/ Da siger/ Herren haffuer dem behoff/ saa skal hand strax lade eder tage dem. Det skede altsammen/ at det skulde fuldkommes/ som er sagd ved Propheten/|| som siger/ Siger Zions Daatter/ See/ din Kong kommer til dig sactmodig/ oc rider paa en Asen/ oc paa den vndertuingt Asenindis Føl. Disciplene ginge hen/ oc gjorde som Ihesus besalede dem/ oc hente Aseninden oc Føllet/ Oc lagde deris kleder der paa oc sette hannem der paa. Oc mange aff Folcket bredde kleder paa veyen. De andre hugge grene aff Træene/ oc stwdde dem paa veyen. Men Folcket/ som gick faate oc fulde effter/ robte/ oc sagde/ Hosianna Davids Søn/ Loffuit vere || den som kommer i Herrens Naffn/ Hosianna i det høye.

Paa Skær torsdag.

Collect.

HErre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig for din store Naade/ at du formedelst din Søn haffuer skicket saadant it maaltid/ at æde hans Legeme oc dricke hans Blod/ Wi bede dig/ vnd oss formedelst din hellig Aand/ at wi icke wuerdelige bruge samme gaffue/ men at wi bekende vor synd/ oc staa der vdaff/ oc haabe oc tro syndzens forladelse formedelst Christum/ oc i tro kærlighed voxte fra dag til dag/ saa lenge til wi bliffue euindelige salige/ formedelst Christum Ihesum/ din Søn vor Herre/ Amen.

388

Epistelen I. Corinth. XI.

Kære Brødre/ Ieg anammede det aff Herren/ som || ieg haffuer giffuit eder/ Thi at vor Herre Ihesus/ i den nat som hand bleff forraad/ tog han Brødet/ tackede/ oc brød det/ oc sagde/ Tager/ æder/ det er mit Legeme/ som brydes for eder/ Det gører i min Hukommelse. Disligest ocsaa Kalcken/ effter Nadueren/ oc sagde/ Denne Kalck er det ny Testamente i mit Blod/ Det gører/ saa ofte som i det dricke/ i min Hukommelse. Thi saa ofte som i æde aff dette Brød/ oc dricke aff denne Kalck/ da skulle i forkynde Herrens død/ indtil hand || kommer/ Huo som nu æder wuerdelige aff det Brød/ eller dricker aff Herrens Kalck/ hand er skyldig i Herrens Legeme oc Blod. Men huert Menniske skal prøffue sig selff/ oc æde saa aff dette Brød/ og dricke denne Kalck. Thi huo som æder oc dricker wuerdelige/ hand æder oc dricker sig selff Dommen/ der met at hand icke gør forskel om herrens Legeme.

Euangelium Luce. XXII.

OC der stunden kom/ sette Ihesus sig ned/ oc de Tolff met hannem/ oc hand sagde || til dem/ Mig haffuer hiertelige forlenget/ at æde dette Paaskelam met eder/ for end ieg lider. Thi ieg siger eder/ at ieg skal hep

effter icke mere æde der aff/ indtil det bliffuer fuldkommet i Guds rige. Oc hand tog Kalcken/ tackede oc sagde/ Tager denne/ oc deler hannem iblant eder/ Thi ieg siger eder/ leg skal icke dricke aff det som voxer paa Vintræ/ for end Guds rige kommer. Oc hand tog Brødet/ tackede oc brød det/ oc gaff dem det/ oc sagde/ Det er mit Legeme/ som bliffuer giffuit for eder/ det gørør || til min Hukommelse. Lige saa oc Kalcken/ effter Nadueren oc sagde/ Dette er det ny Testamentis Kalck i mit Blod/ som bliffuer vdgydet for eder.

389

En Formaning faar Alteret til dem/ som ville anamme Christi Legem oc Blod.

PAa det kærteste venner Christi/ at i rettelige oc verdelige kunde anamme det Høyuerdige Sacrament/ da bør eder disse tho ting her besønderlige at vide/ som er huad i skulle tro oc gøre. Disse ord Christus sagde/ Det er mit Legem/ som giffuis for eder/ Item det er || mit Blod/ som vdgydis for eder til Syndernis forladelse/ skulle i fuldkommelige tro saa at vere i sandhed/ at Iesus Christus er der selff til stede met sit Legem oc Blod i Sacramentit effter Ordsens lydelse. Dernest skulle i ocsaa tro aff Christi Ord/ Til Syndernis forladelse/ at Ihesus Christus skenckte eder sit Legem oc Blod til en stadfestelse/ paa alle eders Synders forladelse. Paa det siste skulle i oc gør Christi befalning fyllist der som hand saa biuder eder sigendis. Tager hen oc æder det/ Item dricke alle her aff/ Item dette || gøre i min hukommelse. Thi hand haffuer giffuit oss sit Legem oc Blod at æde oc dricke til Syndernis forladelse/ oc der hoss ihukomme hans hellige Død oc Pine. Der faare/ naar i saa tro disse Christi ord oc gøre effter denne hans befalning/ saa ere i ret prøffuede/ som Paulus siger/ Oc verdelige kunde æde Christi Legeme oc dricke hans Blod til eders Synders forladelse. Der til giffue eder Gud Fader sin naade ved samme Ihesum Christum vor Herre/ oc der om ville wi bede sigendis aff hiertet/ Fader vor du som.

390

391

392

393

394

395

396

Collect.

WI tacke dig Herre Almectigste Gud/ at du met disse salige gaffuer haffuer oss vederqueget/ Nu bede wi din barmhertighed/ at du lader denne samme gaffue oss ret bekommis/ til vor Troes styrckelse paa dig/ oc til en brendendis kærlighed imellem oss indbyrdis/ for din Søns Ihesu Chrisit vor Herris skyld/ Arnen.

Velsignelse offuer Folcket. effter Messen.

Herren velsigne dig oc beuare dig/ Oc ver dig naadig/ Herren læthe sit Aasiun paa dig oc giffue dig fred.

En tacksigelse paa knæfaar Alteret effter Christi Naduere/ ved sig selff/ effter Ordinantzens lydelse.

OGud wi tacke oc loffue dig/ Ved din Søn Christ vor Herre/ for alle dine gaffuer oc godhed/ som du beuiser oss here/ Met meget gaat som du formerer/ oc altid oss saa vel forseer/ Thi bør dig prijs oc ære. |

Som du nu haffuer vederqueget vel/ vort Legeme met dine gode. Saa bede wi at du aandelige føder/ vor Siel met dit hellige ord oc naade. Der ved hun leffuer euindeligh/ oc bliffuer hoss dig til euig tid/ oc glædis for wden al ende.

Ere vere dig Fader i allen tid/ met din Søn Christ vor Herre. Ved huilcken du haffuer oss alle frijd/ din euige Børn at vere. Di prise wi din barmhertighed. Met den hellig Aand i euighed. Nu oc euindeligh/ Amen. ||

397

Paa Paaske dag.

Collect

OGud som paa denne dag haffuer vid din enbarne Søn opladit oss din euigheds lønkammer/ effter Døden er bleffuen offueruunden/ fulddriff oc met din hielp vore begeringer som du met din faarekommelse selff indgiffuer/ Ved den samme vor Herte Iesum Christum/ som met dig leffuer. etc.

Oc vnder tiben denne.

HERre Gud himmelske Fader/ som haffuer giffuit din Søn for vore Synder/ oc opueckt hannem for vore retferdigheds skyld/ Wi bede dig/ du vilt giffue oss den hellig Aand/ oc formedelst hannem regere oc lade oss oc beholde oss i en sand tro/ oc beuare oss fra al Synd/ oc effter dette leffnet opuecke oss til det euige lifff/ Ved din Søn Christum Iesum/ Amen.

Epistelen I. Cotinth. V.

Kære Brødre/ Vdrenser den gamle Surdey/ Paa det i || kunde vere en ny Dey/ lige som i ere wsurede. Thi wi haffue oc it Paaskelam/ som er Christus/ offret for oss. Der faare lader oss holde Paaske/ icke i den gamle Surdey/ oc icke i onskaffs oc skalckheds Surdey/ Men i Renheds oc Sandheds søde Dey.

Euangelium Marci. XVI.

DER Sabbathen vaar forgangen/ da købte Maria Magdalena/ oc Maria Iacobi oc Salome dyrebar smørilse/ at de skulde komme/ oc salue hannem. Oc de komme til || Graffuen paa en aff Sabbatherne meget aarle/ der Soel opgick. Oc de sagde til huer andre/ Huo skal velte oss stenen fra dørren paa Graffuen? Oc de saae der hen/ oc 398 bleffue var at Stenen vaar affuelt/ Thi hand vaar meget stor. Oc de ginge ind i graffuen/ oc saae en dreng side ved den høyre haand/ hand haffde it langt huit Rlede paa/ oc de bleffue forferdede. Da sagde hand til dem/ forferdis icke. I lede effter Ihesum aff Nazareth den Kaarsfeste hand er opstanden/ oc er icke her/ See der/ den || Sted/ som de lagde hannem. Saa gar bort oc siger hans Disciple det/ oc Peder/ At hand skal gaa hen faar eder til Galileam/ Der skulle i see hannem/ som hand haffuer sagt eder.

Anden Paaske dag.

Collect.

ØGud som i Paaske høytid haffuet giffuit verden lægedomme/ Wi bede fuldkorn dit folck met de hemmelske gaffuer/ At de maatte faa den fuldkommelige frihed/ oc forbedre sig til det euige lifff/ Ved vor Herre Ihesum Christum som met dig leffuer/ oc regnerer en sand Gud/ etc.

Oc vnder tiden denne.

Herre Gud himmelske Fader/ som haffuer obenbaret din Søn faar de tho Disciple som ginge || til Emaus/ Wi bede dig du vilde formedelst dit Ord oc hellig Aand ocsaa opliuse vore hierter/ at wi kunde bliffue stadige oc fast i troen/ oc bliffue hart ved dit Ord/ oc det flittelige handle/ paa det at end dog wi effter Christi Exempel skulle meget om lide het paa lorden/ at wi dog haffue en viss trøst aff dit Ord/ oc den beholde til wi bliffue formedelst din Søn effter dette leffnet opuacte til det euige lifff/ Amen.

Epistelen Actor. X.

DA oplod Peder sin Mund/ oc sagde/ Nu befinder ieg i sandhed/ at Gud anseer icke personer/ Men huo som hannem frycter oc gør ret hand er hannem tacknemmelig iblant alle honde folck. I vide vel aff den predicken/ som Gud || sende til Israels børn oc loed forkynde 399 Fred/ ved Ihesum Christum (huilcken som er en Herre offuer alting) det som skede igennem det gantske lødiske land/ oc begyntis i Galilea effter den daab/ som Iohannes predickedede/ huorledis Gud saluede den samme Ihesum aff Nazaret met den hellig Aand oc krafft/ den som drog omkring oc gjorde vel oc helbredede alle/ som vaare offuerfaldne aff Dieffuelen/ thi Gud vaar met hannem. Oc wi ere Vidne til alt det/ som hand gjorde i løde land oc || vdi Ierusalem. Den sloge de ihiel/ oc hengde hannem paa it Træ. Den samme opuecte Gud paa tredie dag/ oc loed hannem obenbaris/ icke alt Folcket/ men oss/ som ere før vdualde Vidne aff Gud/ wi som ode oc drucke met hannem/ effter at hand er opstanden fra de Døde/ oc hand bød oss/ at predicke faar Folcket/ oc vidne/ at hand er beskicket aff Gud de Leffuendis oc de Dødis Dommere. Om denne vidne alle Propheter/ at alle de som tro paa hannem/ skulle ved hans naffn haffue syndernis forladelse. ||

Euangeli. Luce. XXIII.

OC see/ tho aff dem ginge samme dag til en By/ som vaar trysinds tiue agre langt fra Ierusalem/ oc kaldis Emaus/ Oc de taledede met huer andre om alt dette som vaar skeet. Oc det begaff sig/ der de saa taledede oc bespurde sig met huer andre/ kom Ihesus til dem/ oc vandrede met dem/ Men deris Øyen huldiss til/ at de kende hannem icke. Oc hand sagde til dem/ Huad er det faar tale/ som i handle mellem eder paa Veyen/ oc ere bedrøffuede? Da suarede || en aff dem som hed Cleophas/ oc sagde til hannem/ Est du alene iblant de fremmede i Ierusalem/ som icke veed/ huad som i disse dage er skeet der vdi: Oc hand sagde til dem/ huad er det? De sagde til hannem/ Det/ om Ihesu aff Nazareth/ huilcken som vaar en Prophete/ mechtig i Gerninger oc Ord/ faar Gud oc alle Folck/ huorledis vore ypperste Prester oc Øffuerste antuordede hannem hen/ til Dødzens fordømmelse/ oc kaarsfeste hannem. Oc wi haabedis/ at hand skulde forløst il Israel. Oc offuer alt dette/ er i dag den tredie dag/ 400 at dette skede. Der haffue oc nogle forferdet oss aff voris Quinder/ de vaare aarle hoss Graffuen/ oc funde icke hans Legeme/ Komme oc sige/ at de saae en Engle syn/ huilcke der sige/ hand leffuer. Oc nogle aff oss ginge bort til Graffuen/ oc funde det saa/ som Quinderne sagde/ Men hannem funde de icke. Oc hand sagde til dem/ O i Daarer oc senhiertede/ til at tro alt det/ som Propheterne haffue sagd/ Skulde Christus icke lide saadant/ oc indgaa || til sin herlighed? Oc hand begynte fra Mose oc alle Propheter/ oc lagde dem alle Scriffter vd/ som vaare sagde om hannem. Oc de komme nær til Byen/ der de ginge til. Oc hand loed som hand vilde gaa lenger/ Oc de nødde hannem til/ oc sagde/ Bliff hoss oss/ Thi det stunder til afften/ oc dagen er forløben/ Oc hand gick ind at bliffue hoss dem. Oc det skede/ som hand sad met dem til Bordz/ Tog hand Brødet/ tackede/ brød det/ oc gaff dem det. Da bleffue deris øyen obnede/ oc || de kende hannem/ Oc hand forsuant faar dem. Oc de sagde til huer andre/ Brende icke vort hierte i oss/ der hand taledede met oss paa veyen/ oc der hand oploed oss Scrifften. Oc de stode op/ i den samme stund/ oc vende til Ierusalem igen/ oc funde de Elleffue forsamlede/ oc dem som vaare hoss dem/ huilcke der sagde/ Herren er visselige opstanden/ oc obenbaret Simoni. Oc de opregnede faar dem/ huad som vaar skeet paa veyen/ oc huorledis hand bleff kent aff dem/ i det/ at hand brød Brødet. ||

Tredie Paaske dag.

Collect.

OAlmectige Gud/ som altid forøger din Menighed met ny Christnis formerelse/ Vnde dine Tienere at beholde det Sacrament i leffuendet som de i Troen haffue vndfanget/ Ved vor Herre Iesum Christum/ som met dig/ etc.

401

Oc vnder tiden denne.

ALmectige Gud/ du som formedelst din Søns død/ gjorde Synden oc Døden til intet/ oc formedelst hans opstandelse/ igen førde wskyldighed oc det euige lifff/ paa det wi skulde forløsis af Dieffuelens vold/ oc leffue i dit Rige/ forlene oss at wi kunde tro saadant aff gantske hierte/ oc bliffue bestandige i denne tro/ altid prise oc tacke dig/ formedelst den samme din Søn Ihesum Christum vor Herre/ Amen.

Epistelen Actor. XIII. ||

PAulus sagde til Iøderne. I Mend/ kære Brødre/ i børn aff Abrahams slect/ oc de som frycte Gud iblant eder/ til eder er denne Saligheds ord send. Thi de som bo i Ierusalem oc deris Øffuerste/ effterdi de icke kende Denne/ ey heller Propheternis røst (som bliffue læsde alle Sabbather) da fuldkommede de dem met deris Dom. Oc alligeuel at de funde ingen døds Sag met hannem/ saa bade de dog at Pilatus vilde ihielsla hannem. Oc der de haffde fuldkommet alting/ som || er scteffuit om hannem/ da toge de hannem aff Træet/ oc lagde hannem i en Graff. Men Gud opuecte hannem fra de Døde/ oc hand obenbaredis mange dage/ faar dem/ som ginge met hannem op aff Galilea til Ierusalem/ huilcke som ere Vidne til Folcket. Oc wi forkynde eder ocsaa det Iøffte/ som skede til vore Fedre/ At Gud haffuer/ oss/ deris børn/ det fuldkommet/ I det hand opuecte Iesum.

Euangeli. Luce. XXIII.

DEr Disciplene de taledede om hannem/ da traadde || Ihesus selff/ mit iblant dem/ oc sagde til dem/ Fred vere met eder. Da forferdedis de oc frøctede sig/ oc mente/ at de saae en Aand. Oc hand sagde til dem/ Hui ere i saa forferdede? Oc hui komme saadanne tancker i 402 eders hierter? Seer mine Hender oc mine Føder/ Det er ieg selff/ Finder paa mig oc seer/ Thi en Aand haffuer icke Kød oc been/ som i see/ at ieg haffuer/ Oc som hand det sagde/ visde hand dem Hender og Føder. Oc der de end nu icke trode faar glæde oc forundrede sig || da sagde hand til dem/ Haffue i her noget at æde? Oc de lagde it stycke aff en stegt Fisk faar hannem oc hunnig kage/ oc hand tog det/ oc oed faar dem. Oc hand sagde til dem/ Det er den Tale/ som ieg sagde til eder/ der ieg end nu vaar hoss eder/ Thi det skal altsammen fuldkommit/ som er screffuit om mig i Mose Lou/ i Propheter oc vdi Psalmer/ Da oploed hand deris forstand/ at de forstode Scriffen/ oc sagde til dem/ Saa er det screffuit/ oc saa skulde Christus lide/ oc opstaa/ fra de || Døde tredie dag/ oc lade predicke i sit Naffn/ Penitentze oc Syndernis forladelse/ iblant alle Folck/ oc begynde i Ierusalem. Oc i ere vidne til alt dette.

Den I. Søn. effter Paaske.

Collect.

BArmhertige euige Gud Himmelske Fader/ du som ydmygede din elskelige Søn indtil Kaarssens død/ Paa det hand skulde oprette oc forløse verden/ som laa fordorffuen oc fordømt/ Giff dine tro Menniske/ at huilcke du nu haffuer forløst fra døde/ de kunde glæde sig met dig euindelige/ formedelst den samme din Søn Ihesum Christum som met/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig for din store oc wsigelige naade/ at du haffuer formedelst din Søn oss til trøst oc syndernis || forladelse / indsat det hellige Euangelium oc de høyuerdige Sacramenter/ Wi bede dig/ giff den hellig Aand i vore hierter/ paa det wi kunde aff hiertet tro dit Ord/ oc formedelst de hellige Sacrament dag fra dag styrcke vor tro/ til wi bliffue endelige salige/ Ved Ihesum Christum din Søn vor Herre/ Amen.

Epistelen I. Johan. V.

Min alderkærste/ Alt det som er fød aff Gud/ offueruinder Verden/ oc vor Tro er den Seyer/ som haffuer offueruundet Verden. Oc huo er den som offueruinder Verden/ vden den som troer/ At Ihesus er Guds Søn? Denne er den/ som kommer/ met Vand oc Blod/ || Iesus Christus/ Icke met Vand alene/ men met Vand oc Blod. Oc det er Aanden/ som vidner/ at Aanden er sandhed. Thi de ere tre som vidne paa Iorden/ Aanden oc Vand oc Blod/ oc de tre ere it tilsammen. Er det saa at wi anamme Menniskens vidnisbyrd/ Da er Guds Vidnisbyrd større/ Thi det er Guds vidnisbyrd/ som hand vidnede om sin Søn. Huo som tror paa Guds Søn/ hand haffuer dette vidnisbyrd hoss sig. Huo som icke tror Gud/ hand gør hannem til en Løgnere/ || thi hand tror icke det Vidnisbyrd/ som Gud vidner om sin Søn. Oc dette er det vidnisbyrd/ at Gud haffuer giffuit oss det euige Liff/ oc dette Liff er i hans Søn. Huo som haffuer Guds Søn/ hand haffuer Liffuit/ Huo som icke haffuer Guds Søn/ hand haffuer icke Liffuit.

Euangeli Iohannis XX.

Den samme Sabbath at afften der Disciplene vaare forsamlede oc dørrerne vaare tillucte/ aff frøcte/ for Iøderne/ da kom Ihesus/ oc || traadde mit ind oc siger til dem/ Fred vere met eder. Oc som hand det sagde/ visde hand dem Henderne/ oc sin Side. Da bleffue Disciplene glade/ at de saae Herren. Da sagde Ihesus atter til dem Fred vere met eder. Lige som Faderen vdsende mig/ saa sender ieg eder. Oc der hand det sagde/ blesde hand paa dem/ oc siger til dem/ Anammer den hellig Aand/ Huilcke i forlade synderne/ dem ere de forladne/ Oc huilcke i beholde dem/ dem ere de behuldne. Oc Thomas en aff de Tolff/ som || kaldis Tuilling/ vaar icke hoss dem/ der Ihesus kom. Da sagde de andre Disciple til hannem/ wi saae Herren. Da sagde hand 404 til dem/ Vden saa er/ at ieg seer Nafflegaffuene i hans Hender/ oc stinger min Finger i Nafflegaffuene/ oc stinger min Haand i hans Side/ da vil ieg icke tro. Oc otte dage der effter/ vaare atter hans Disciple der inde/ oc Thomas met dem/ Iesus kommer der dørrerne vaare tillucte/ oc siger/ Fred vere met eder. Der effter siger hand til || Thoma/ Reck din Finger hid/ oc see mine Hender/ oc reck din Haand hid/ oc stick hende i min Side/ oc ver icke vantro/ men tro. Thomas suarede/ oc sagde til hannem/ Min Herre oc min Gud. Iesus siger til hannem/ Effterdi du haffuer seet mig Thoma/ da trode du/ Salige ere de som icke see/ oc dog tro. Ihesus gjorde oc mange andre Tegen faar sine Disciple/ som icke ere screffne i denne Bog. Men disse ere screffne/ at i skulle tro/ Ihesus er Christus/ Guds Søn/ oc at i skulle haffue || Liffuit formedelst Troen/ i hans Naffn.

Den II. Søn. effter Paacke.

Collect.

O Gud som haffuer opret den liggende Verden/ met din Søns fornedring/ Giff dine tro Christne en euig frøyd/ at du vilde lade dem oc nyde de euige glæder/ der du haffuer/ frijd fra den euige dødsfald/ Ved den samme vor Herre Iesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud Himmelske Fader/ som aff din faderlige godhed haffuer kommet oss elende menniske ihu/ oc set din kære Søn til en Hyrde offuer oss/ icke aleniste at føde oss met sit Ord/ men ocsaa at beskerme oss mod Synden/ Døden oc Dieffuelen/ Wi bede dig/ giff oss formedelst din hellig Aand/ at lige som denne Hyrde kender oss oc tager vor nød til sig/ at wi ocsaa i ligemaade kende hannem/|| oc holde oss til hannem/ oc søge hielp oc trøst hoss hannem/ oc aff hierttet effter følge hans røst/ oc ved hannem bliffue salige euindelige/ A.

405

Epistelen. I. Petri. II.

Kære Brødre/ Effterdi at Christus haffuer oc ledet for oss/ oc ladet oss it Exempel/ At i skulle effterfølge hans fodspor. Huilcken som gjorde ingen Synd/ Der er oc icke funden suig i hans Mund. Huilcken der icke bandede igen der hand bleff bandet/ icke truede/ der hand leed/ Men hand sette det ind til den/ som dømer rettelige/ Huilcken som selff Offrede vore Synder/ || paa sit Legeme/ paa Træet/ Paa det wi skulde vere døde fra Synden/ oc leffue i Retferdighed/ Formedelst hues Saar i ere bleffne helbrede/ Thi at i vaare lige som vildfarende Faar/ Men i ere Omuende til eders Siels Hyrde oc Biscop.

Euangelium Iohannis. X.

I Hesus sagde til Iøderne/ Ieg er en god Hyrde. En god Hyrde lader sit Liff for Faarene. En Ieye Suend/ som icke er Hyrde/ huilcke Faarene icke høre til/ seer Vliffen || komme/ oc forlader Faarene/ oc flyer oc Vliffuen griber oc atspredet Faarene/ Men Ieye Suenden flyer/ thi hand er en Ieye Suend/ oc acter Faarene inted. Ieg er en god Hyrde/ oc kender mine/ oc ieg kendis aff mine. Lige som min Fader kender mig/ oc ieg kender Faderen/ oc ieg lader mit Liff for Faarene. Oc ieg haffuer end andre Faar/ de ere icke aff denne Sti/ Oc de samme skal ieg føre Hid/ oc de skulle høre min røst/ Oc der skal bliffue en Hiord oc en Hyrde. ||

Den III. Søn. effter Paaske.

Collect

ØGud som nu lader betee dit sandhedz liuss for de vildfarende at de maatte igen komme til sandhedz Vey/ Giff alle som regnis at vere Christne/ at forsmaa de tingist som ere emod det Christelige Naffn/ 406 oc at legge sig effter de tingist som dig behager/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer oc/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ som aff din faderlig godhed/ holder oss dine Børn vnder Riset her paa Iorden/

paa det wi skulle vere din enbarne Søn lige baade i pinen/ oc der nest i herlighed/ Wi bede dig/ trøst oss i fristelse oc kaarsit/ met din hellig Aand/ at wi icke falder i Mishaab/ men at wi stadfestelige forlade oss paa denne din Søns foriættelse/ at det skal ekon vare en liden stund/ oc da skal effterfølge euige glæde/ paa det wi kunde i taalmodighed met dette haab offueruinde al wlycke/ oc ved Christum bliffe euige salige/ Amen. ||

Epistelen I. Petri II.

Kære Brødre/ Ieg formaner eder/ som Fremmede oc Vdleninge/ at i holde eder fra kødelig begæring/ som stride mod Sielen/ Oc haffuer en god omgengelse iblant Hedningene/ Paa det/ at de som tale ilde paa eder/ lige som om Misdedere/ kunde see eders gode Gerninger/ oc prise Gud/ naar det kommer nu til dagen. Verer al Menniskelig Skick vnderdanige/ for Herrens skyld/ Vere sig Kongen som den Øffuerste/ eller Høffuitzmend som de der vdsendis || aff hannem/ Thil heffn offuer Misdedere/ oc de Fromme til loff. Thi det er Guds vilie/ at i skulle met velgerninger tilstoppe de daarlige Menniskis vanuittighed/ Som de der ere Fri/ Oc icke som i haffde Friheden til onskaffs skiul/ men som Guds tienere. Gører huer mand ære. Elsker Brødrene. Frycter Gud/ ærer Kongen. I tienere/ verer Herrene vnderdanige met al Fryct/ icke aleniste de gode oc milde/ men ocsaa de vnderlige. Thi det er Naade/ der som nogen fordrager || om/ oc lider wret for sin Samuittigheds skyld til Gud. Thi huad er det for en Roess/ der som i lide hug for eders misgerninger skyld ? Men naar i lide oc taale for Velgerninger skyld/ det er Naade hoss Gud.

407

Euangelium Johannis XVI.

I Hesus sagde til sine Disciple. Om en liden stund/ da skulle i icke see mig/ oc atter om en liden stund/ saa skulle i see mig/ thi ieg gaar til Faderen. Da sagde nogle aff hans Disciple til huer andre/ || Huad er det/ at hand siger til oss/ Om en liden stund/ da skulle i icke see mig/ oc atter om en liden stund/ da skulle i see mig/ Oc at ieg gaar til Faderen? Da sagde de/ At hand siger/ Om en liden stund? Wi vide icke/ huad hand taler/ Da merckte Ihesus at de vilde spørre hannem at/ oc hand sagde til dem/ Der om spørre i iblant huer andre at ieg sagde/ Om en liden stund/ da skulle i icke see mig/ oc atter om en liden stund/ da skulle i see mig. Sandelige/ sandelige/ Ieg siger eder/ I skulle || græde oc hyle/ Men Verden skal glæde sig/ Oc i skulle vere bedrøffuede/ Dog skal eders bedrøffuelse omuendis til glæde. En Quinde/ naar hun føder/ da haffuer hun bedrøffuelse/ Thi hendis time er kommen. Men naar hun haffuer fød Barnet/ da tencker hun icke mere paa den nød/ for den glæde skyld at mennisket er fød til Verden. Oc i haffue nu ocsaa bedrøffuelse/ Men ieg vil see eder igen/ oc eders hierte skal glæde sig oc der skal ingen tage eders glæde fra eder.

Den III. Søn. eff. Paaske.

Collect. ||

OGud som beskaffer de tro Christne/ sind til din vilie/ Lad dine folck elske det du biuder/ oc det begere som du loffuer/ At vore hierter maatte blant denne Verdens omskiffeligbed der vere stadige/ huor de sande glæde findis/ Ved vor Herre Iesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer en sand Gud/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ som haffuer formedelst din Søn/ loffuit oss den hellig Aand/ at hand skal straffe Verden/ for Synd/ Retferdighed oc Dom/ Wi bede dig/ opliuss vore hierter/ at wi bekende vore 408 Synder/ oc ved troen til Christum komme til den euige Retferdighed/ oc at wi gribe til denne trøst i al vor nød oc fristelse/ at Christus er en Herre offuer Dieffuelen Døden oc alting/ oc at hand vil met sin Naade hielpe oss aff al wlycke/ oc gøre oss falige euindelige/ Amen.

Epistelen Iacobi. I. ||

Kære Brødre/ Alle gode gaffuer/ oc alle fuldkomne Gaffuer komme offuen ned/ aff Liusens Fader/ hoss huilcken der er ingen omskiftelse eller foruendelse met Liuss oc Mørck. Hand fødte oss effter sin vilie/ formedelst Sandheds ord/ At wi skulde vere den første grøde aff hans Creature. Der faare/ kære Brødre/ skal huert Menniske vere snar til at høre/ Oc langsom til at tale/ oc langsom til vrede/ Thi Menniskens vrede gøre icke det som ret er faar Gud. Der faare da afflegger || al Wrenlighed oc al Ondskaff/ oc anammer Ordet met sactmodighed/ som er plantet i eder/ huilcket der kand gøre eders Siele salige.

Euangelium Iohannis. XVI.

IHEsus sagde til sine Difciple/ Nu gaar ieg hen til den/ som mig vdsende/ oc ingen aff eder spør mig at/ huort gaar du hen? Men fordi at ieg taledede dette til eder/ da er eders hierte sorgeligt. Men ieg siger eder sandhed/ Det er eder gaat/ at ieg gaar bort. Thi at gaar ieg icke bort/ da || kommer Trøsteren icke til eder. Men gaar ieg bort/ da vil ieg sende hannem til eder. Oc naar hand kommer/ da skal hand straffe Verden/ for Synd/ for Retferdighed/ oc for Dom. For Synden/ at de tro icke paa mig. Oc for Retferdighed/ At ieg gaar til Faderen/ oc i see mig icke Lenger. For Dommen/ at denne Verdens Første er dømt. Ieg haffuer end nu meget at sige eder/ Men i kunde icke bære det nu. Men naar den Sandheds Aand kommer/ den skal lede eder i al Sandhed. Thi || hand skal icke tale aff sig selff/ men huad hand hører/ det skal hand tale/ oc huad tilkommendis er/ skal hand forkynde eder.

409

Den samme skal forklare mig/ thi hand skal tage det aff mit/ oc forkynde eder. Alt huad Faderen haffuer/ det er mit/ Der faare sagde ieg/ Hand skal tage det aff mit/ oc forkynde eder.

Den V. Søn. effter Paaske.

Collect.

OGud aff huilcken alt gaat vdgaar/ Giff dine ydmyge Christne/ at wi maatte met din indskydelse tencke de tingist/ som ere retskaffne/ Oc de samme met din regerelse fuldkomme/ Ved vor Herre Ihesum || Christum/ Som met dig leffuer oc regnerer/ en sand Gud etc.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ som haffuer til sagt oss formedelst din Søn/ at huad wi bede om i hans Naffn/ det vilt du giffue/ Wi bede dig/ beholt oss ved dit Ord/ giff oss din hellig Aand/ som kand regere oc lede oss effter din vilie/ Beuare oss fra Dieffuelens Rige/ Fra falske lerdomme oc vrang Guds tienster/ Beuare ocsaa vort lifff oc leffnet fra al wlycke/ giff oss din velsignelse oc fred/ at wi kunde i alle maade befinde din hielp/ at wi kunde baade her oc der til euig tid loffue oc prise dig/ som vor naadige Fader/ Ved vor Herre Ihesum Christum din kære Søn/ Amen.

Epistlen Iacobi. I.

Kære Brødre/ I skulle gøre effter Ordet/ oc icke aleniste høre det/ met huilcket i || bedrage eder selff. Thi der som nogen hører Ordet/ oc gør der icke effter/ Hand er lige som en Mand/ der beskuer sit Legemlige Ansigt i en Spegel/ Thi der hand haffde beseet sig/ da gaar hand strax bort/ oc glemmer huorledis hand vaar skicket. Men huo som seer igennem til frihedsens fuldkomne Low/ oc bliffuer der vdi/ oc er icke en forglemmelig Tilhørere/ men gør der effter/ hand bliffuer salig i sin gerning. Der som nogen iblant eder lader sig tycke/ at hand tien Gud/ oc spæger || icke sin Tunge/ men forfører sit hierte/ Hans Gudstienste er forfengelig. 410 En reen oc wbesmittet Gudstienste faar Gud Fader/ er/ at besøge de Faderløse oc Viduer i deris bedrøffuelse/ oc holde sig wbesmittet fra Verden.

Euangelium Iohannis. XVI.

I Hesus sagde til sine Disciple/ Sandelige/ sandelige/ leg siger eder/ Der som i bede Faderen om noget i mit Naffn da skal hand giffue eder det. Her til haffue i icke bedet i mit Naffn. Beder/ saa || skulle i faa/ at eders glæde skal vere fuldkommen. Saadant haffuer ieg talet til eder ved Ordsprock. Men den tid skal komme/ at ieg skal icke tale mere met eder ved Ordsprock/ men obenbare forkynde eder om min Fader. Paa den samme dag skulle i bede i mit Naffn. Oc ieg siger eder icke/ at ieg vil bede Faderen for eder/ Thi Faderen elsker eder selff/ der faare/ at i elske mig/ oc tro at ieg er vdgangen aff Gud. Ieg vdgick fra Faderen/ oc kom til Verden/ Ieg forlader Verden igen oc gaar til Faderen. ||

Vdi Bede dage.

Epistelen Iacobi. V.

Kære Brødre/ Den ene bekende sine synder faar den anden/ oc beder for huer andre. Den Retferdigis Bøn formaa meget/ naar hun er aluorlig. Elias vaar it Menniske lige som wi/ oc hand bad en Bøn/ at det skulde icke regne/ Oc det regnede icke paa lorden/ i try aar oc sex maanede. Oc hand bad atter igen/ oc Himmelen gaff Regn/ oc lorden bar sin fruct. Kære Brødre/ der som nogen iblant || eder far vild fra Sandhed/ oc nogen omuender hannem/ Den skal vide/ at/ huo som omuende synderen fra sin veyis vildfarelse/ hand halp en Siel fra Døden/ Oc skal skiule Syndernis mangfoldighed.

Euangelium Luce. XI.

OC det begaff sig/ at Ihesus hand vaar paa en sted/ oc bad. Oc der hand loed aff/ sagde en aff hans Disciple til hannem/ Herre/ lær oss at bede/ som Iohannes oc lærde sine Disciple. Da sagde || hand til dem/ Naar i bede/ da siger/ Vor Fader i Himmelen. Helligt vorde dit Naffn. Tilkomme dit Rige. Vorde din villie/ paa lorden som i Himmelen. Giff oss altid vort daglige brød. Oc forlad oss vore Synder/ Thi wi oc forlade alle som oss ere skyldige. Oc leed oss icke i Fristelse. Men frelss oss fra det onde. Oc hand sagde til dem/ huilcken er iblant eder/ som haffuer en Ven/ oc ginge til hannem om midnat/ oc sagde til hannem/ Kære Ven/ len mig try brød/ Thi min Ven er kommen til || mig aff veyen/ oc ieg haffuer inted at legge faar hannem/ Oc hand der inde skulde suare/ oc sige/ Gør mig icke wmage/ Dørren er nu tilluct/ oc mine Børn ere hoss mig i Herberet/ ieg kand icke staa op/ oc giffue dig. Ieg siger eder/ oc der som hand icke staa op/ oc giffuer hannem fordi/ at hand er hans Ven/ Saa staa hand dog op for hans wbluelige roben skyld/ oc giffuer hannem saa mange som hand haffuer behoff. Oc ieg siger eder ocsaa/ Beder/ saa skal eder giffuis/ Leder/ saa || skulle i finde/ Bancker paa/ saa skal eder opladis. Thi huo som beder/ hand tager/ oc huo som leder/ hand finder/ oc huo som bancker paa/ hannem skal opladis. Huor beder en Søn Faderen iblant eder om brød/ at hand biuder en Sten der faare? Oc der som hand beder hannem om en Fisck/ at hand biuder hannem en Hugorm for Fisken? Eller der som hand beder hannem om it æg/ at hand biuder hannem en Scorpion der faare? Effterdi at i da i/ som ere onde/ kunde giffue eders Børn gode || gaffuer/ Meget mere skal Faderen i Himmelen giffue den hellig Aand/ dem/ som hannem bede.

Vor Herris Ihesu Christi Himmelfards dag.

Collect.

ØAlmectige Gud/ Wi bede/ vnde at wi som tro det din enbarne Søn vore genløser haffuer paa denne dag opfaret til Himmels/ maatte oc self Bo i Himmelen met vor hu oc hierte/ Ved den samme vor Herre Ihesum Christum/ som met dig/ etc.

Oc vnder tiden denne.

OIhesu Christe du almectigste Guds Søn/ som est her effter icke mere paa lorden arm oc elendig/ men sider hoss din Faders høyre side/ oc est en Herre offuer al ting/ Wi bede dig du vilt sende ossdin hellig Aand/ oc giffue oss fromme Kirsketienerer/ oc beuare dit Ord/ Styre oc forhindre || Dieffuelen oc alle Tyranner/ oc paa lorden ophold dit Rige veldelige til saa lenge alle dine Fiende komme vnder dine fødder/ oc wi formedelst dig offuer Synden/ Døden oc Dieffuelen beholde seyeruinding/ A.

Epistelen. Actor. I.

DEn første tale gjorde ieg/ kære Theophile/ om alt det/ der Ihesus begynte/ baade at gøre oc lære/ Indtil den dag/ der hand bleff optagen/ Effter at hand haffde giffuit Apostlerne (huilcke hand vdualde) befalning/ formedelst den hellig Aand/ Huilcke hand haffde obenbaret sig leffuendis faare effter sin Pine/ || met mangfoldige beuisninger/ oc loed sig see iblant dem i fyretiue dage/ oc taledede met dem om Guds Rige. Oc der hand haffde forsamlet dem/ befalede hand dem/ At de skulde icke vige fra Ierusalem/ men bie effter Faderens Løffte/ huilcket i haffue hørt (sagde hand) aff mig/ Thi Iohannes døbte met Vand/ Men i skulde døbis met den hellig Aand/ icke lenge effter disse dage. Men de som vaare komne tilsammen spurde hannem at/ oc sagde/ Herre/ Vilt du paa denne tid oprette Israels || Rige igen? Hand sagde til dem/ Eder bør icke at vide tid eller stund/ huilke 413 Faderen beuarede til sin mact/ Men i skulde anamme den hellig Aandz krafft/ som skal komme paa eder/ Oc i skulde vere min Vidne i Ierusalem/ oc i gantske Iudea oc Samaria/ oc indtil Iordens ende. Oc der hand dette sagde/ bleff hand opløfft/ at de saae der paa/ oc en Sky tog hannem op faar deris øyen. Oc der de saae effter hannem/ at hand foer op i Himmelen/ see/ da stode tho Mend hoss dem i huide Klæder/ || huilcke der oc sagde/ I Mend aff Galilea/ hui staa i/ oc see til Himmelen? Denne Iesus/ som er optagen fra eder til Himmelen/ skal komme/ lige som i haffue seet hannem fare til Himmelen.

Euangelium Marci. XVI.

PAa det siste/ der de Elleffue sade til Bordz/ obenbarede hand sig/ oc straffede deris vantro/ oc deris hiertis haardhed/ At de haffde icke troet dem/ som haffde seet hannem opstanden. Oc hand sagde til dem/ Gaar bort i al Verden/|| oc predicker Euangelium faar alle Creature. Huo som troer/ oc bliffuer døbt/ hand skal bliffue salig/ Men huo som icke troer/ hand skal bliffue fordømt. Oc de Tegen/ som skulde følge dem/ der tro/ ere disse/ I mit Naffn skulde de vdriffue Dieffle. Tale met ny Tunger. Fordriffue Hugorme. Oc der som de dricke nogen forgiff/ da skal det icke skade dem. Paa de Siuge skulde de legge deris hender/ sa skal det bliffue bedre met dem. Oc Herren/ effter at hand haffde talet met || dem/ bleff hand optagen til Himmelen/ Oc sider hoss Guds høyre haand. Oc de ginge vd oc predickedede alle stede/ Oc Herren arbeidede met dem/ oc stadfeste Ordet/ ved metfølgende Tegen.

Den VI. Søn. efft. Paask e.

Collect

OAlmectige euige Gud/ Lad oss altid haffue en Gudelig vilie til dig/ Oc tiene din Maiestat met it rent hierte/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer/ etc.

414

Oc vnder tiden denne.

Herre Gud Himmelske Fader/ wi tacke dig/ at du haffuer formedelst den hellig Aand/ set oss til at bere

Vidnesbyrd om din kære Søn vor Herre Ihesu Christo/ Wi bede dig/ effterdi Verden kand icke lide saadant || vidnesbyrd/ oc der faare setter oss til paa alle sider/ at du vilt vnde oss frimodighed oc trøst/ at wi icke fortørnis aff kaarsit/ men bliffue hart ved dit vidnesbyrd/ oc at wi kunde altid bliffue funden i den hob/ som kender dig oc din Søn/ til saa lenge wi bliffue endelige salige/ Ved Ihesum Christum din Søn vor Herre/ Amen.

Epistelen. I. Petri. III.

Kære Brødre/ Saa verer nu skickelige oc edrue til Bønen. Oc haffuer for alle ting en brendende Kærlighed indbyrdis/ Thi at Kærlighed skiuler ocsaa Syndernis mangfoldighed. Lener huer andre gerne huss vden knur. Oc tiener huer andre/ huer met den gaffue/ som hand || haffuer anammet/ som gode Hussholdere offuer Guds mangfoldige gaffuer. Der som nogen taler/ at hand skal tale det som Guds ord. Der som nogen haffuer it Embede/ at hand det skal gøre aff den formue/ som Gud giffuer/ paa det at Gud kand pris i alle ting/ formedelst Ihesum Christum/ Huilcken vere ære oc vold fra euighed til euighed/ Amen.

Euangeli. Iohan. XV. oc XVI.

Iesus sagde til sine Disciple. Naar Trøsteren kommer/|| huilcken ieg skal sende eder fra Faderen/ sandheds Aand/ som vdgaar fra Faderen/ hand skal vidne om mig. Oc i skulle ocsaa Vidne/ Thi at i haffue veret hoss mig aff begyndelsen. Dette haffuer ieg talet til eder/ at i skulle icke forargis. De skulle sette eder i Band. Oc den tid skal komme/ at huo som ihielslar eder/ skal mene/ hand gør Gud en Tieniste der met. Oc saadant skulle de der faare gøre eder/ at de huercken 415 kender min Fader oc ey mig. Men ieg haffuer talet dette til eder/|| paa det/ at naar den tid kommer/ i skulle tencke der paa/ at ieg sagde eder det. Oc ieg sagde eder icke saadant aff begyndelsen/ thi ieg vaar hoss eder.

Paa Pintzedag.

Collect.

OGud/ som paa denne dag haffuer lered de Trois hierter met den hellig Aands opliussning/ Giff oss at forstaa i den samme Aand/ de tingist som ere retskaffne/ Oc at glædis altid aff hans husualelse/ Ved vor Herre Iesum Christum/ som met dig/ etc.

Oc vnder tiden denne.

OHerre Ihesu Christe/ du alsommectigste Gudz Søn/ wi bede dig/ du vilt formedelst dit Ord giffue din hellig Aand i vore hierter/ at hand kunde regere oc lede oss effter din vilie/ oc trøste oss i alle haande faare oc wlycke/ Oc i din sandhed mod al løgen lede oss/ paa det wi kunde bliffue || bestandige i troen/ oc voxer i kærlighed/ oc i alle gode gerninger/ oc met it vist haab til din Naade/som du haffuer met din død forhuerffuit

oss/ gøre oss euindelige salige/ du som regerer met din Fader oc den hellig Aand/ til euig tid/ Amen.

Epistelen Actor. II.

DEr Pintzdag vaar fuldkommen/ vaare de alle endrectelige tilsammen. Oc der skede hastelige it Bulder aff himmelen/ som it veldigt Vær/ oc opfyllede det gantske Huss/ som de sade. Oc mand saa Tunger atskillige paa dem/ som de haffde verit gloendis/ Oc Hand sette sig paa huer besynderlige aff dem/ oc de bleffue || alle fulde aff den hellig Aand/ Oc begynte at predicke met andre Tunger/ efter som den hellig Aand gaff dem vd at sige. Oc der vaare løder boendis i Ierusalem/ de vaare gudfryctige Mend/ aff alle honde Folck/ som er vnder Himmelen. Der denne røst nu skede/ kom Almuen til sammen/ oc de bleffue vnderlige/ Thi huer hørde det/ at de taledede met hans Maal. De forferdedis alle/ 416 forundrede sig/ oc sagde til huer andre/ See/ ere icke alle disse/ som tale/ aff Galilea? Huorledis høre wi || da/ huer sit Maal/ som wi ere fødde vdi? Parther oc Meder/ oc Elamiter/ oc wi som bo i Mesopotamia/ oc vdi Iudea/ oc Cappadocia/ Ponto oc Asia/ Phrygia oc Pamphilia/ Egypten/ oc mod Lybie ende hoss Cyrenen/ oc Vdlendinge aff Rom/ løder oc lødernis Tilhengere/ Kreter oc Araber/ Wi høre dem tale Guds store vnderlige Gerninger/ met vore Tunger.

Euangelium Iohannis. XIII.

HVo mig elsker/ hand holder min ord/ Oc min Fader || skal elske hannem/ oc wi skulle komme til hannem/ oc gøre Bolig hoss hannem/ Men huo mig icke elsker/ hand holder icke mine ord. Oc det Ord som i høre/ er icke mit/ Men Faderens/ som mig vdsende. Saadant haffuer ieg talet til eder/ den stund ieg haffuer veret hoss eder. Men Trøsteren den hellig Aand/ huilcken min Fader skal sende i mit Naffn/ den samme skal lære eder det altsammen/ oc minde eder paa alt det/ som ieg sagde eder. Ieg lader eder Fred/ min Fred giffuer ieg eder. Ieg || giffuer eder icke som Verden giffuer. Eders Inerte forferdis icke/ oc frøcte sig icke. I hørde/ at ieg sagde eder/ Ieg gaar bort/ oc kommer til eder igen. Haffde i mig kær/ da gledde i eder/ at ieg sagde/ Ieg gaar til Faderen/ Thi Faderen er større end ieg. Oc ieg sagde eder det nu/ før end det skeer/ paa det/ naar som det nu skeer/ at i skulle tro. Ieg skal her effter icke tale meget mere met eder/ Thi denne Verdens Første kommer/ oc haffuer inted met mig. Men at Verden skal kende/ at ieg || elsker Faderen/ oc ieg gør saa/ som Faderen bød mig.

Paa Anden Pintzedag.

Collect.

OGud som gaffst dine Apostler den hellig Aand/ Vnde dine Folck sin Gudelig bedelsis vdrettelse/ At huilcke du haffuer giffuit Troen/ du ville oc giffue dem Fred/ Ved vor Herre Iesum Christum/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ som aff din Faderlig kærlighed til oss/ haffuer giffuit oss din Søn/ at wi skulle tro paa hannem/ oc ved hannem bliffue salige/ Wi bede dig/ giff din hellig Aand i vore hierter/ at wi bliffue vaaraftig i saadan tro til enden/ oc bliffue saa salige euindeligh/ Ved Iesum Christum vor Herre/ A.

Epistelen Actor. X.

PEder oplod sin Mund/ oc sagde til Cornelio oc til || dennem som vaare hoss hannem/ Herren hand bød oss/ at predicke faar Folcket/ oc vidne/ at hand er beskicket aff Gud de Leffuendis oc de Dødis Dommere. Om denne vidne alle Propheter/ at alle de som tro paa hannem/ skulle ved hans Naffn haffue Syndernis forladelse. Der Petrus end nu taledede disse ord/ fald den hellig Aand paa alle dem som hørde Ordet. Oc de som troede aff Omskerelsen/ som vaare komne met Petro/ bleffue forferdede/ at den hellig Aands gaffue bleff oc vdgyden || paa Hedninge/ thi de hørde/ at de taledede met Tunger oc prisede Gud. Da suarede Peder/ kand oc nogen forbiude vand/ at disse skulle icke bliffue døbte/ som haffue anammet den hellig Aand/ lige som ocsaa wi? Oc hand befalede at døbe dem i Herrens Naffn.

Euangelium Iohannis. III.

IHesus sagde til Nicodemo. Saa elskte Gud Verden/ at hand gaff sin Enbaarne Søn/ Paa det at alle de som tro paa hannem/ icke skulle || fortabis/ Men haffue det euige Liff. Thi Gud sende icke sin Søn til Verden/at hand/ skulde dømmen Verden/ men at Verden skulde bliffue salig ved hannem. Huo som troer paa hannem/ hand skal icke dømmis/ Men huo som icke troer/ hand er allerede dømt/ Thi hand troede icke paa Gudz Enbaarne Søns Naffn. Det er Dommen/ At Liuset er kommet i Verden/ Oc Mennisken elskte mere 418 Mørcket end Liuset/ Thi deris Gerninger vaare onde. Huo som gør ilde/ hand hader Liuset/ oc kommer || icke til Liuset/ At hans Gerninger skulle icke straffis. Men huo som gør Sandhed/ hand kommer til Liuset/ at hans Gerninger skulle bliffue obenbare/ Thi de ere gjorde i Gud.

Paa Tredie Pintzedag.

Collect.

OHerre wi bede/ Lad den hellig Aands krafft oss altid vere til stede/ Huilcken der baade mildelige skal rensse vore hierter/ oc altid fra alt det oss er emod beskerme/ Ved vor Herre Iesum Christum/ som met dig/ etc.

Oc vnder tiden denne.

OAlmectige barmhertige Gud/ du som haffuer giffuit Apostlene din hellig Aand/ Giff oss ocsaa den samme Aand/at rettelige paakalde dig/oc at wi kunde bliffue bønhrørde i det som wi bede om/ oc giff din Kirske || fred/ formedelst din kære Søn vor Herre Iesum Christum/ Amen.

Epistelen. Actor. VIII.

DEr Apostlene hørde i Ierusalem/ at Samaria haffde anammet Guds ord/ da sende de Petrum oc Iohannem til dem. Huilcke som bade for dem/ der de komme/ at de finge den hellig Aand. Thi hand vaar icke end nu falden paa nogen/ Men de vaare aleniste døbte i Christi Ihesu Naffn. Da lagde de hender paa dem/ oc de finge den hellig Aand.

Euangelium Iohannis. X. ||

I Hesus sagde til Phariseerne/ Sandelige/ sandelige/ leg siger eder/ Huo som icke gaar ind ad Dørren i Faarestien/ men stiger anden stedz der ind/ Hand er en Tyff oc en Mørdere. Men den som gaar ind at Dørren hand er 419 Faarenis Hyrde. Den samme lader Døruocteren op faare/ oc Faarene høre hans røst. Oc hand kalder sine Faar ved naffn/ oc fører dem vd. Oc naar som hand haffuer vdladet sine Faar/ da gaar hand bort faare dem/ oc Faarene følge effter hannem/ i|| Thi de kende hans røst. Dette sprock sagde Ihesus til dem/ Men de forstode icke/ huad det vaar/ som hand sagde til dem. Da sagde Ihesus til dem igen/ Sandelige/ sandelige/ leg siger eder/ leg er Dørren til Faarene. Alle de som ere komne faar mig/ de haffue vetit Tyffue oc Mørdere/ Men Faarene lydte dem icke. leg er Dørren/ Der som nogen gaar ind ved mig/ hand skal bliffue salig/ oc skal gaa ind oc vd/ oc finde føde. En Tyff kommer icke/ vden at stiele/ myrde oc ødelegge. leg || er kommen/ at de skulle haffue Liffuit oc offuerflødige nock.

Hellige Trefoldighedz Søn.

Collect.

O Almectige Gud/ som haffuer giffuit oss din Tienere i den sande troes vederkendelse/ at bekende den euige Trefoldigheds herlighed/ oc din Maiestatz veldighed/ at bede din euighed/ Wi bede/ at wi maa i samme Troes fasthed/ fra alt det oss er emod altid beskermis/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi arme Syndere bekende at der er inted gaat i vor nature/ oc paa vore vegne maatte dø oc forderffue i synden/ Effterdi huad som fød er aff kødet/ det er kød/ oc kand icke see Guds Rige/ Men wi bede dig ver oss naadig oc barmhertig/ oc for din Søns Ihesu || Christi skyld/ send din hellig Aand i vore hierter/ oc gør ny mennisker aff oss/ at wi visselige tro formedelst Christum syndernis forladelse/ som oss er tilsagt i Daaben/ oc at wi voxte daglige i kærlighed til vor neste/ oc andre gode gerninger/ til wi bliffue endelige salige/ Amen.

Epistelen Romano. XI.

OHuilcket Rigdoms dyb/ baade paa Guds visdom oc kendelse/ Huor aldelis wbegribelige ere hans Dom me/ oc hans veye wrandsagelige. Thi huo haffuer kent Herrens sind? Eller huo vaar hans Raadgiffuere? Eller huo gaff hannem noget tilforn/ at hannem skal betalís || igen? Thi at aff hannem/ oc formedelst hannem/ oc vdi hannem/ ere alle ting/ hannem vere ære euindelige/ Amen.

Euangelium Iohannis. III.

DER vaar it Menniske iblant Phariseerne/ som hed Nicodemus en Øffuerste iblant Iøderne. Hand kom til Ihesum om natten/ oc sagde til hannem/ Mester/ Wi vide/ at du est en Lærere kommen aff Gud/ Thi ingen kand gøre de Tegen/ som du gør/ vden Gud er met hannem. Ihesus suarede/ oc sagde || til hannem/ Sandelige/ sandelige/ leg siger dig/ Vden saa er/ at nogen bliffuer fød paa ny/ da kand hand icke see Guds Rige. Nicodemus siger til hannem/ Huorledis kand it Menniske fødis/ naar hand er gammil? Kand hand oc gaa i sin Moders Liff igen/ oc fødis? Ihesus suarede/ Sandelige/ sandelige siger ieg dig. Vden saa er/ at nogen bliffuer fød aff Vand oc Aanden/ da kand hand icke komme i Guds Rige/ Huad som fødis aff Kød/ det er Kød/ Oc huad som fødis aff Aanden/ || det er Aand. Lad dig det icke forundre/ at ieg sagde til dig/ I skulle fødis aff ny. Været blæss huort det vil/ oc du hører det vel bruse/ Men du vedst icke hueden det kommer/ Oc huort det far hen. Saa er oc huer den/ som er fød aff Aanden. Nicodemus suarede/ oc sagde til hannem/ Huorledis kand saadant ske? Ihesus suarede/ oc sagde til hannem/ Est du en Mester i Israel/ oc vedst icke det? Sandelige/ sandelige/ leg siger dig/ Wi tale det wi vide/ oc vidne/ det wi haffue seet/ Oc i || anamme icke vort vidnissbyrd. Tro i icke/ naar ieg siger eder aff iorderige ting/ huorledis skulle i tro/ naar ieg siger eder om Himmelske ting. Oc 421 ingen faar til Himmelen/ vden den som er kommen hid ned aff Himmelen/ det er/ Menniskens Søn/ som er i Himmelen. Oc lige som Mose ophøyede en Hugorm i Ørcken/ Saa skal Menniskens Søn øphøyis/ Paa det/ at Alle de som tro paa hannem icke skulle fortabis/ Men haffue det euige Liff.

Den I. Sønd. effter Trinit.

Collect

OGud som er alle deris styrcke som til dig haabe/ verdis veluillige at komme vore bøner til hielp/ oc fordi at menneskelig skrøbelighed maa sig intet foruden dig/ da giff din naadis hielp at wi dine Budord at legge oss effter baade met vilge oc gerninger maa dig teckis/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi bede dig/ at du vilt formedelst din hellig Aand saa regere oss/ at wi icke som den rige mand foruden fruct høre dit ord/ oc icke saa omgaa met timelig ting/ at wi der hoss forgette det euige/ Men at wi gerne oc mildelige effter vor formue hielpe arme menniske/ oc besmitte oss icke met hofferdighed eller frodzeri/ Oc om wi bliffue besøgt met kaarsit oc wlycke/ at wi da icke falle i mishaaibe/ men sette alt vort haab til din hielp oc naade/ oc taalmodige offueruinde alting/ Ved din Søn Ihesum Christum/

Amen. ||

Epistelen I. Iohannis. III.

FORundrer eder icke/ mine Brødre/ om Verden hader eder. Wi vide/ at wi ere komne fra Døden til Liffuet/ Thi wi elske vore Brødre. Huo som icke elsker sin Broder/ hand bliffuer i Døden/ Huo som hader sin Broder/ hand er en Mandrabere/ Oc i vide/ at en Mandrabere haffuer icke det euige Liff bliffuende hoss sig. Der paa kende wi hans kærlighed/ at hand loed sit Liff for oss/ Oc wi skulle ocsaa lade vort Liff for vore Brødre/ Oc naar som nogen || haffuer 422 denne Verdens Godz/ oc seer sin Broder lide nød/ oc lycker sit Hierte til for hannem/ huorledes bliffuer Gudz kærlighed hoss hannem? Mine Børn/ Lader oss icke elske met ord/ eller met Tungen/ Men met Gerningen oc met Sandhed.

Euangeli. Luce. XVI.

IESus sagde til Phariseerne/ Der vaar en rig Mand/ hand klædde sig met Purpur oc kaastelige Linklæder/ oc leffde huer dag herlige oc i glæde. Men der vaar en Fattig/ || som hed Lazarus/ hand laae faar hans dør fuld aff Saar/ oc begerede at mættis aff de Smuler/ som fulde aff den Rigis Bord. Dog komme Hundene/ oc slickede hans Saar. Oc det begaff sig/ at den Fattige døde/ oc Englene bare hannem i Abrahams skød/ Oc den Rige døde ocsaa/ oc bleff begraffuen. Som hand vaar nu i Helffuede oc i pinen/ da opløffte hand sine Øyen/ oc saa Abraham langt borte/ oc Lazarum i hans Skød/ hand robte oc sagde/ Fader Abraham/ Forbarme || dig offuer mig/ oc sent Lazarum/ at hand dypper det yderste aff sin Finger i Vand/ oc lesker min Tunge/ Thi ieg lider pine i denne Lue. Da sagde Abraham/ Betenck Søn/ at du haffuer anammet dit gode i din Liffs tid/ oc Lazarus der imod haffuer anammet ont/ Men nu skal hand trøstis/ oc du skalt pinis. Oc offuer alt dette/ er mellem oss oc eder it stort suellinde dyb befest/ at de som ville fare her fra ned til eder/ kunde icke/ oc icke heller fare der fra hid offuer til oss. Da sagde hand/ || Saa beder ieg dig Fader/ at du sender hannem til min Faders huss/ Thi ieg haffuer end nu fem Brødre/ at hand kand vidne faar dem/ Paa det de skulle oc icke komme i denne pinis sted. Abraham sagde til hannem/ De haffue Mose oc Propheterne/ Lad dem høre dem. Da sagde hand/ Ney/ Fader Abraham/ Men der som en aff de Døde ginge til dem/ gjorde de Penitentze. Hand sagde til hannem/ Høre de icke Mose oc Propheterne/ da tro de icke heller/ om nogen opstode fra de Døde. ||

423

Den II. Søn. effter Trinita.

Collect.

OHerre lad oss altid dit hellige Naffn baade frycte oc elske/ fordi du aldrig slepper aff din regerelse/ huilcke du indskicker i din elskeligheds stadighed/ Ve vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffu./ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig/ at du haffuer ladet oss kalde til det euige liffs maaltid/ ved din kære Søn Ihesum Christum/ Wi bede dig/ du vilt formedelst den hellig Aand/ opuecke vore hierter/ at wi icke høre dit Ord forgeffuis/ men at wi maatte rettelige besicke oss til saadant maaltid/ oc icke lade oss forhindre aff nogen Verdzlig handel/ A.

Epistelen. I. Iohannis. III.

MIIn allerkærste/ Gud er Kærlighed/ oc huo som || bliffuer i Kærlighed/ hand bliffuer i Gud/ oc Gud i hannem. Der met er Kærlighed fuldkommen hoss oss/ paa det wi skulle haffue dristighed paa Dommedag/ Thi lige som hand er/ saa ere oc wi i denne Verden. Fryct er icke i Kærlighed/ men den fuldkomne Kærlighed vddriffuer fryct/ Thi fryct haffuer pine/ Oc huo sig frycter hand er icke fuldkommen i Kærlighed. Lader oss elske/ thi hand elskte oss først. Der som nogen siger/ leg elsker Gud/ oc hand hader sin Broder/ hand er en || Løgnere. Thi huilcken icke elsker sin Broder/ som hand seer/ Huorledis kand hand elske Gud/ som hand icke seer? Oc dette Bud haffue wi aff hannem/ At huo som elsker Gud/ hand skal oc elske sin Broder.

Euangelium Luce. XIII

IEsus sagde. Der vaar it Menniske/ som gjorde en stor Naduere/ oc bad mange der til. Oc hand vdsende sin Suend/ paa Naduerens time/ at sige til dem som budne 424 vaare/ Kommer/ thi det er || altsammen berid. Oc de begynte alle effter huer andre at aarsage sig. Den første sagde til hannem/ leg købte en Ager/ oc skal gaa vd/ oc besee hannem. leg beder dig/ aarsage mig. Oc den anden sagde/ leg købte fem par Oxen/ oc ieg gaar nu hen/ at besee dem/ leg beder dig/ aarsage mig. Oc den tredie sagde/ leg tog en Hustru/ Der faare kand ieg icke komme. Oc Suenden kom/ oc sagde sin Herre det igen. Da bleff Hosbonden vred/ oc sagde til sin Suend/ Gack strax vd paa || Stadsens stræde oc gader/ oc før hid ind de Fattige oc Krøblinge oc Halte oc Blinde. Oc Øuenden sagde/ Herre/ det er giort/ som du befalede/ Oc der er end nu rum. Oc Herren sagde til Suenden/ Gack vd paa alfare veye/ oc hoss Gerde/ oc nød dem til at komme her ind/ Paa det mit Huss kan bliffue fult. Men ieg siger eder/ At ingen aff de Mend/ som vaare budne/ skal smage min Naduere.

Den III. Søn. effter Trini.

Collect. ||

OGud som er deris beskermere som haabe til dig/ foruden huilcken intet er bestandigt eller helligt/ mangefold gør din miskundhed offuer oss at wi met din regerelse oc ledsagelse maatte saa omgaa ved det timelige gode/ at wi icke skulle miste de euige/ Ved vor Herre Ihesum/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi ere alle (dis ver) lige som vildfarende Faar/ oc haffue formedelst Sathan/ oc vort egit syndactige kød/ ladet oss afflede fra den rette vey/ Wi bede dig ver naadig oc forlad oss alle vore synder for din Søns skyld Ihesu Christi/ Oc opueck vore hierter formedelst din hellig Aand/ at wi bliffue hart ved dit Ord/ oc met anger oc troen/ bliffue vaaraftige i din Christelig Kirske ind til enden/ oc salige euindelige/ Amen.

425

Epistelen. I. Petri V.

MIn Alderkæriste/ Saa ydmyger eder nu/ vnder || Guds veldige haand/ at hand skal ophøye eder i sin tid. Kaster al eders sorg paa hannem/ Thi hand sørger for eder. Verer ædru oc vaager/ Thi eders Modstandere Dieffuelen gaar omkring/ lige som en brølende Løwe/ oc søger effter den hand kand opsluge. Staar hannem imod/ oc verer faste i Troen/ Oc vider/ at lige den samme pine gaar eders Brødre offuer i Verden. Men al Naadis Gud/ som kallede oss til sin euige Herlighed/ i Christo Iesu/ Hand skal fuldkommelige berede/ || styrcke/ bekræfte/ oc grundfeste eder/ som lide en liden tid. Den samme vere ære oc Mact fra euighed/ Amen.

Euangelium Luce. XV.

DEr komme allehonde Toldere oc Syndere til Ihesum/ at de vilde høre hannem. Oc Phariseer oc Scrifftkloge knurrede/ oc sagde/ Denne anammer Syndere/ oc æder met dem. Da taleded hand denne Lignelse til dem/ oc sagde/ Huilcket Menniske er iblant eder/ som haffuer hundrede || Faar/ oc der som hand mister it aff dem/ at hand ey lader de ni oc halffemtesindstue i Ørcken/ og gaar bort effter det som bleff borte/ indtil hand det finder? Øc naar hand haffuer det fundet/ legger hand det paa sine skuldrer met glæde. Oc naar hand kommer hiem/ kalder hand sine Venner oc Naboer/ oc siger til dem/ Glæder eder met mig/ Thi ieg haffuer fundet mit Faar/ som vaar fortabt. Ieg siger eder/ Saa skal oc vere glæde i Himmelen/ offuer en Syndere/ || som gør Penitentze/ mere end offuer ni oc halffemtesins tiue Retferdige/ som icke haffue penitentje behoff. Eller huilcken Quinde er/ som haffuer ti Pendinge/ oc mister en aff dem/ som icke tender it Liuss/ oc feyer Husit/ og søger met flid/ indtil hun finder hannem? Oc naar hun haffuer fundet hannem/ kalder hun sine Venner oc Nabersker/ oc siger/ 426 Glæder eder met mig/ Thi ieg haffuer fundet min Pending/ som ieg || tabte. Lige saa siger ieg eder oc/ skal vere glæde faar Guds Engle/ offuer en Syndere/ som gør Penitentze.

Paa S. Hans Bapt. dag.

Collect.

OGud som haffuer giort oss denne dag hederlig aff S. Hanssis Fødzal/ Giff dine Folck naade til de Aandelige glæder/ oc styre alle tro Menniskers hierter til den euige saligheds Vey/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud Himmelske Fader/ Wi tacke dig for din store naade/ at du icke haffuer ladet oss bliffue vnder Lowens predicken/ men haffuer sendt oss den hellige Iohannem/ at hand skal vise oss Christum met sin Finger/ oc formedelst hannem tilsige oss syndernis forladelse/ hellighed oc || retferdighed/ Wi bede dig ocsaa du vilt opliuse vore hierter met din hellig Aand/ at wi maatte met en ret tro anamme saadan Sancti Hansis naadige predicken/ at wi kunde foruden redsel tiene dig al vor liffs tid i hellighed oc retferdighed/ Amen.

Epistelen Esaias. XLIX.

HØrer mig i Øer/ oc i Folck som ere langt borte mercker. Herren kallede mig aff moders Liff/ hand kom mit Naffn ihu der ieg end nu vaar i Moderens liff. Oc haffuer giort min mund som it skarpt Suerd/ hand haffuer skiuld mig met sin handz skygge/ Hand gjorde mig til en reen Pijl oc stack mig i sit || Kaager. Oc siger til mig/ Du est min tienere Israel/ ved huilcken ieg vil pris. Men ieg tencte/ Ieg arbeyede forgeffuis/ oc fortærede min Mact forgeffuis oc wnyttelige/ Alligeuel at min Sag er Herrens/ oc mit Embede er min Guds. Oc nu siger Herren/ som beredde mig til sin Tienere aff Moders Liff/ at ieg skulde omuende Iacob til 427 hannem/ paa det at Israel skal icke bort tagis/ Der faare et ieg herlig for Herren/ oc min Gud er min styrcke. Oc siger/ det er en ringe ting/ at du est || min Tienere/ til at oprette Iacobs slect/ oc at hente igen det fortabte aff Israel/ men ieg gjorde dig oc til Hedningenis Liuss/ At du skalt vere min Salighed til Verdens ende.

Euangelium Luce. I.

DER Elizabeths tid kom/ at hun skulde føde/ oc hun fødte en Søn. Oc hendis Nabo oc Slect hørde/ at Herren haffde giort stor Barmhertighed met hende/ oc de glædde sig met hende. Oc det hende sig paa den ottende dag/ da komme de at omskere || Barnet/ oc kallede hannem effter hans Fader Zacharias. Men hans Moder suarede/ oc sagde/ Ingenlunde/ Men hand skal hede Iohannes. Oc de sagde til hende/ Der er dog ingen i din Slect/ som saa kaldis. Oc de nickede at hans Fader/ huorledis hand vilde lade kalde hannem. Oc hand begerede en Taffle/ screff oc sagde/ Hand heder Iohannes. Oc de forundrede sig alle. Oc strax oplodis hans Mund oc hans Tunge/ oc hand talede oc prisede Gud. Oc der kom en frøct offuer || alle Naboerne/ Oc dette som skeet vaar røctedis altsamen paa alle de lødiske Bierge/ oc alle som det hørde/ lagde det paa Hierte/ oc sagde/ Huad ment du/ at her skal bliffue aff Barnet? Thi Herrens Haand vaar met hannem. Oc hans Fader Zacharias bleff opfyldt met den hellig Aand/ spaade/ oc sagde: Loffuit vere Herren Israels Gud/ Thi hand haffuer besøct oc forløst sit Folck. Oc hand haffuer opreyst Salighedsens Horn/ I Davids sin tieneris Huss. Sotn hand talede i fordom || tid/ ved sine hellige Propheters Mund. At hand vilde frelse oss fra vore fiender/ oc fra alle deris haand som oss hade. Oc beuise vore Fedre Barmhertighed/ oc tencke paa sin hellige Pact. Oc paa den Eed/ som hand soer vor Fader Abraham/ At giffue oss. At naar wi vaare forløsedede aff vore Fienders Haand/ skulde wi tiene hannem vden redzel vor Liffs tid. I Hellighed oc 428 retferdighed/ som hannem er behagelig. Oc du Barn lille/ skalt kaldis den Høystis Prophete/ Du skalt || gaa frem faar Herren/ at berede hans vey. Oc at giffue hans Folck Salighedsens forstand/ som er i deris synders forladelse. Ved vor Guds hiertelige Barmhertighed/ ved huilcken Opgangen aff det Høye haffuer besøct oss. Paa det hand skulde skinne faar dem/ som side i mørcke oc i Dødzens skugge/ oc viser vore føder paa Fredens vey.

Den IIII. Søn. efft. Trinit.

Collect.

OHerre/ wi bede/ giff oss at baade Verdens lob maatte oss fredsommelige i din befalning regeris/|| oc din Menighed maa i en rolig Gudelighed sig glæde/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ som est barmhertig/ oc sagt oss til ved Christum/ du vilt icke dømme eller straffe oss/ men naadelige forlade oss alle vore Synder/ oc huad oss er nødtørtigt gerne giffue/ Wi bede/ du vilt formedelst din hellig Aand gøre saadan trofasthed til din barmhertighed viss oc fast i vore hierter/ oc ler oss at gøre i lige maade mod vor neste/ at wi ingen Dømmer eller fordømme/ men huer mand gerne forlade oc giffue/ oc dømme offuer off selff/ oc salige leffue i din fryct/ Amen.

Epistelen Romano. VIII.

Kære Brødre. Ieg holder det saa/ At denne tids pinactelighed er icke den Herlighed verd/ som skal obenbaris || i oss. Thi at Creaturens omhyggelige forlængelse tøffuer effter Guds Børns obenbarelse. Efterdi Creaturet er vnder forfengelighed/ mod sin vilie/ Men for hans skyld/ som det gaff der vnder i Haabet. Thi Creaturet skal oc bliffue fri aff det forgengelige væsens tjeneste/ til Guds Børns herlige frihed. Thi wi vide/ at alle Creature forlengis met 429 oss/ oc de ere end nu stedze i banghed. Oc icke de aleniste/ Men ocsaa wi selff/ som haffue Aandens første grøde/ forlengis/ oc || hoss oss selff/ effter børnenis vdkaarelse/ oc bie effter vore Legemis forløsning.

Euangelium Luce. VI.

IHEsus sagde til sine Disciple. Verer barmhertige/ lige som eders Fader oc er barmhertig. Dømmer icke/ Saa skulle i oc icke dømmis. Fordømmer icke/ saa skulle i icke fordømmis. Forlader/ Saa skal eder forladis. Giffuer/ saa skal eder giffuis. En fuld/ knuget/ skuddet oc offuerflødig Maade skal mand giffue i eders skiød. Thi lige || met den Maade som i maale met/ skal mand maale eder igen. Oc hand sagde dem en Lignelse Kand oc en Blind vise en Blind veyen? Falde de icke baade sammen i Graffuen? Disciplen er icke offuer fut Mester/ Naar Disciplen er som hans Mestere/ da er hand fuldkommen. Huad seer du en Skæff i din Broders øye/ oc Bielcken i dit øye bliffuer du icke var? Eller hurledes kant du sige til din Broder/ Holt stille Broder/ ieg vil drage Skæffuen aff dit øye/ oc du seer icke selff || Bielcken i dit øye? Du Øyenskalck/ drag først Bielcken aff dit øye/ oc see saa til at du drager Skæffuen aff din Broders øye.

Paa Marie Besøgelsis dag.

Collect.

O Almectige euige Gud/ som aff kærligheds offuerflødighed indgaffst den hellige lomfru Marie/ der hun vaar met din Søn/ at hun skulde hilse den hellige Elizabet/ wi bede/ giff at wi ved hans føgelse maa fyllis met de Himmelske gaffuer/ oc fries fra alle genuordighed/ Ved den samme vor Herre Ihesum Chnstum/ som met dig leffuer oc regnerer/ etc.

430

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig for alle dine velgerninger/ Legemlige oc Aandelige/ huilcke du haffuer saa rigelige beuist oss/ || Oc wi bede dig/ foruare oss for hofferdighed/ at wi icke bliffue wtacknemmelige oc falde i synden/ oc miste din gunst/ som den hellige lomfru Maria truer/ at huercken vished/ mact eller rigdom skal kunde hielpe dem som dig icke frycte/ Giff oss der faar saadant it hierte/ som kand idelige bliffue i din fryct/ oc henge hart ved dit Ord/ paa det dine velsignelse maatte bliffue hoss oss oc at wi kunde formedelst din Naade bliffue euige salige/ Amen.

Epistelen Esaias. XI.

OC der skal opgaa it Rijss aff lesse Slect/ oc en Quist aff hans roed skal bæere Fruct. Paa huilcken Herrens Aand skal huilis/ Visdommens oc Forstandens Aand/ raadzens oc sterckhedens Aand/ kendelsens oc || Herrens frøctis Aand. Oc hans Røgelse skal vere i Herrens frøct. Hand skal icke dømme effter det som hans øyen see/ ey heller straffe effter det som hans øern høre/ Men hand skal dømme de Fattige met Retferdighed/ oc straffe de Elendige i Landet met Dom. Oc hand skal sla Iorden met sin Mundz Rijss/ oc ihiesla de Wgudelige met sine Læbis Aande. Retferdighed skal vere hans Lenders belte/ oc Troen hans Nyris belte. Viffuene skulle bo hoss Lammene/ oc Parder || skulle ligge hoss Buckene. En liden Dreng skal driffue Kalffue oc vnge Løuer oc fet Fæ til hobe. Koen oc Biørnen skulle gaa i Gress at deris Vnge skulle huile hoss huer andre/ oc Løuerne skulle æde hø lige som Øxen/ it diendis Barn skal forlyste sig hoss Øglens hul/ oc it affuant Barn skal stinge sin haand i Basiliskis hule. Mand skal ingensted gøre skade eller forderuelse paa mine hellige Bierge/ Thi Landet er fult aff Herrens Kundskaff/ lige som det vaare || skiult met Haffzens vand. Oc det skal ske paa den tid/ At lesse roed/ som staar til Folckens Banere/ Effter den skulle Hedningene spørre. Oc hans Rolighed skal vere ærlig.

431

Euangelium Luce. I.

MARIA stod op i de dage oc gick hastelige paa Biergene/ til Iuda Stad/ oc kom i Zacharias Huss/ oc hilsede Elizabet. Oc det begaff sig/ der Elizabet hørde Marie hilsen/ da rørde Barnet sig i hendis liff. Oc Elizabet bleff opfyldt met den hellige Aand/ || oc robte høyt/ oc sagde/ Velsignet est du iblant Quinderne/ oc velsignet er din Liffuis Fruct. Oc hueden kommer mig det/ at min Herris Moder kommer til mig? See/ der ieg hørde din røstis hilsen/ da rørde Barnet sig i mit Liff met glæde. Oc o salig est du/ som trode/ Thi det skal fuldkommis/ som dig er sagd aff Herren. Oc Maria sagde. Min Siel ophøyer Herren. Oc min Aand glæder sig i Gud min Frelsere. Thi hand haffuer giort store ting mod mig/ som er mectig/ Oc hans Naffn er heiligt. Oc hans Barmhertighed varer vden affladelse stedze oc altid/ Hoss dem som hannem frøcte. Hand bruger Mact met sin Arm/ Oc atspreder dem som ere Hoffmodige i deris hiertis sind. Hand skøder de Mectige aff stolen/ Oc ophøyer de Elendige. De Hungrige fylder hand met Gaat/ Oc lader de Rige tomme. Hand tencker paa Barmhertighed/|| Oc hielper sin Tienere Israel op. Som hand sagde til vore Fedre/ Abraham oc hans Sæd euindelige. Oc Maria bleff hoss

hende ved tre maanedes/ der effter foer hun hiem til bage igen.

Den V. Søn. effter Trini.

Collect.

OGud som haffuer bered dem dig elske wsiunlige oc Aandelige gode tingist/ indgiff i vore hierte din kærligheds begering/ at de som dig elske i altingist oc offuer alle tingist/ maa faa det du haffuer loffuit/ som offuer gaar alle begering/ Ved vor Herre Iesum Christum/ som/ etc.

432

Oc vnder tiden denne.

Olhesu Christe/ du leffuende Guds Søn/ som haffuer giffuit oss dit hellige Ord/ oc met alle || haande legemlige velsignelser benaadet/ Wi bekende oss at vere wuerdige til at bekomme saadant alsammen/ oc haffde vel verre fortient/ Men wi bede dig/ du vilt (lige som Petro) forlade oss vore synder/ oc giffue lycke oc salighed i vort kald/ paa det wi kunde ved dig/ opholdis oc beskermis baade timelige oc euige/ oc dig saa prise oc loffue euindelige/ Amen.

Epistelen I. Petri. III.

MEn endelige/ kære Brødre/ da verer alle sammen ved it sind/ metlidige/ brøderlige/ barmhertige/ venlige. Betaler icke ont met ont/ eller skendzord met skendzord/ men velsigner der imod/ Oc vider at i ere kallede der til/ at i skulle arffue velsignelse. Thi || at huo som vil leffue oc see gode dage/ Hand skal stille sin Tunge/ at hun taler inted ont/ oc sine læbe/ at de icke besuige. Hand skal vende sig fra ont/ oc gøre gaat/ Hand skal søge Fred/ oc effterfølge hannem. Thi at Herrens øyen see til de Retferdige/ oc hans øern til deris Bøn. Oc Herrens Ansigt seer til dem som gøre ont. Oc huo er den/ som eder kand skade/ der som i effterfølge det gode? Oc der som i oc lide for Retferdigheds skyld/ saa ere i dog salige. Oc frycter icke for deris || trusel/ oc forferdis icke/ Men helliger den Herre Gud i eders hierte.

Euangelium Luce. V.

OC det begaff sig/ der Folcket trengde sig til hannem/ at høre Guds ord/ Oc hand stod hoss den Sø Genezareth/ oc saa thu Skib staa hoss Søen/ oc Fiskerne vaare vdgongne/ oc tode deris garn/ Da traadde hand i it aff Skibene/ som hørde Simon til/ oc bad hannem/ at hand skulde legge det fra Landet. Oc hand sette sig/ oc lærde Folcket || aff Skibet. Oc der hand loed aff at tale/ sagde hand til Simon/ Far vd paa dybet/ oc kast eders Garn vd/ at i drage 433 en dræt. Oc Simon suarede/ oc sagde til hannem/ Mestere/ wi haffue

arbeydet den gantske Nat/ oc finge inted/ Men paa dit Ord vil ieg vdkaste Garnet. Oc der de giorde det/ da fing de en stor hob Fisck/ oc deris Garn reffuis sønder/ Oc de nickede at deris Stalbrødre/ som vaare i det andet Skib/ at de skulde komme/ oc hielpe dem at drage. Oc de komme/ oc fyllede baade || Skibene fulde/ saa at de suncke. Der Simon Petrus det saa/ falt hand paa knæ faar Iesu/ oc sagde/ Herre/ gack vd fra mig/ leg er it syndigt Menniske. Thi hannem vaar kommen en redzel paa/ oc alle dem som vaare met hannem/ for denne Fiskedræt/ som de haffde giort met huer andre/ Dissligest ocsaa Iacobum oc Iohannem Zebedei sønner/ Simons Stalbrødre. Oc Ihesus sagde til Simon/ Frycte dig icke/ Thi at nu her effter skalt du tage Menniske. Oc de førde Skibene || til Landet/ oc forlode alting/ oc fulde hannem effter.

Den VI Søn. effter Trinit.

Collect

OKrafttige Gud/ huess alt det er som er aller best/ Indplant i vore bryst dit Naffns kærlighed/ oc giff Gudeligheds forøgelse i oss/ At du ville opelske de tingest som gode ere/ oc de tingest der opelskede ere du ville dem i Gudeligheds forarbejding beuare/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud Himmelske Fader/ wi bekende at wi ere (diss ver) arme elendige syndere/ oc at der er inted gaat i oss/ Thi vort hierte/ kød oc blod/ ere aff synden saa forgiftet/ at wi aldri her i verden kunde vere foruden onde lyst/ Der faare kære Fader bede wi dig/ forlad saadan synd/ oc rense vore hierter formedelst din hellig Aand/ at || wi kunde haffue lyst oc kærlighed til dit Ord/ oc holde oss der effter/ oc saa Ved Ihesum Christum vor Herre bliffue i din naade euindelige/ Amen.

434

Epistelen Romano. VI.

Kære Brødre. Vide i icke/ At alle wi som ere døbte i Ihesum Christum/ wi ere døbte i hans Død? Saa ere wi io begraffne met hannem formedelst Daaben i Døden/ Paa det/ at lige som Christus er opuect fra de døde/ formedelst Faderens Herlighed/ Saa skulle wi ocsaa Vandre vdi it nyt Leffnet. Oc der som wi bliffue plantede met hannem til lige Død/ Da skulle || wi oc vere Opstandelsen lige/ Effterdi wi vide/ At vor gamle Menniske er kaarsfest met hannem/ Paa det at de syndelige Legeme skal afflade/ at wi skulle icke fremdelis tiene synden. Thi huo som død er/ hand er giort retferdig fra Synden. Oc ere wi døde met Christo/ da tro wi/ at wi skulle oc leffue met hannem. Oc wi vide/ At Christus som er opuect fra de Døde/ dører icke fremdelis/ Døden skal fremdelis icke regnere offuer hannem. Fordi at det hand døde/ det døde hand || en gong for Synden/ Men at hand leffuer/ det leffuer hand Gud. Lige saa i/ holder eder der faare/ at i ere døde faar synden/ oc leffuer i Gud/ vdi Christo Ihesu vor Herre.

Euangelium Matthei. V.

I Hesus sagde til sine Disciple. Vden eder Retferdighed bliffuer bedre end de Scriffteklaagis oc Phariseers/ Da komme i icke i Himmerigis rige. I haffue hørt/ at der er sagt til de gamle/ Du skalt icke ihielsla/ Huo som ihielslar/ hand skal vere skyldig || for Dommen. Men ieg siger eder/ Huo som er vreed paa sin Broder hand er skyldig for Dommen. Men huo som siger til sin Broder/ Racha/ hand er skyldig for Raadet. Oc huo som siger/ Du Daare/ hand er skyldig til helffuedis Ild. Der faare/ naar du offerer din Gaffue paa Alteret/ oc du kommer der ihw/ At din Broder haffuer noget mod dig/ Saa lad bliffue din Gaffue der faar Alteret/ oc gack tilforn hen/ oc forlige dig med din Broder/ oc kom siden oc offre din || Gaffue. Forlige dig snart med din 435 Modstandere/ den stund du est end nu hoss hannem paa veyen/ Paa det/ at din Modstandere skal icke en gong antuorde Dommeren dig/ oc Dommeren skal antuorde Tienere dig/ oc du skalt kasti i Fengsel/ Sandelige siger ieg dig/ Du skalt icke komme der vd/ før end du oc betaler det siste skerff.

Den VII. Søn. eff. Trinita.

Collect.

OGud/ huess forsyn icke beskuffis i sin bestilling/ Wi bede dig ydmygelige/ at du vilt bortuende alle de tingist som skadelige ere/ Oc vnde oss alle de tingist som kunde vere gaffnlige || baade til liff oc siel/ Ved vor Herre Iesum Christum/ som met dig/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ som haffuer ved din Søn i Ørcken rigelige bespiset fire tusiinde Mend/ foruden Quinder oc Børn/ met siw Brød oc faa Fiske/ Wi bede dig/ ver ocsaa nadelige hoss oss met din velsignelse/ beuare oss fra girighed/ oc timelig omhygelighed/ at wi io atspørre først dit Rige/ oc din retferdighed/ oc saa fornemme din hielp i al ting/ som oss behoff gøris baade til liff oc siel/ Ved Ihesum Christum vor Herre/ Amen.

Epistelen Romano. VI.

Kære Brødre/ leg maa tale menniskelige der om/ for eders kødes skrøbelighed skyld. Lige som i haffue giffuit eders Lemmer til Wrenligheds tjenste/ oc fra en || Wrenlighed til den anden/ Saa giffuer oc nu eders Lemmer til Retferdighedz tjenste/ at de kunde bliffue hellige. Thi at der i vaare Sydens tienere/ da vaare i fri fra Retferdighed/ Huad haffde i nu paa den tid for fruct? aff huilcket i nu skamme eder/ Thi enden der paa er Døden. Men nu ere i fri fra Synden/ oc ere bleffne Guds tienere/ da haffue i 436 eders Fruct/ at i bliffue hellige/ Oc enden det euige Liff. Thi Døden er Sydens sold/ Men Gudz gaffue er det euige Liff/ i Christo Ihesu vor Herre. ||

Euangelium Marci. VIII.

PAa den tid/ som der vaar meget Folck oc haffde inted at æde/ da kallede Ihesus sine Disciple til sig/ oc sagde til dem/ Mig ynckis offuer folcket/ Thi de haffue nu tøffuit hoss mig i tre dage/ oc haffue inted at æde/ Oc der som ieg lade dem gaa fastende hiem fra mig/ da forsmectede de paa veyen/ Thi nogle vaare komne langt fra. Hans Disciple suarede hannem/ Huor skulle wi tage Brød her i Ørcken/ at mette dem met? Oc hand spurde dem || at/ Huor mange Brød haffue i? De sagde Siw/ Oc hand bød folcket at de skulde sette sig ned paa iorden. Oc hand tog de siw Brød/ oc tackede/ Oc brød dem/ oc fick sine Disciple dem/ at de skulde legge faar dem. Oc de lagde faar folcket. Oc de haffde faa sma fiske/ Oc hand tackede/ oc bad dem oc bære dem frem. Oc de oede oc bleffue mette/ Oc toge de leffnede stycke op siw kurffue. Oc de vaare ved fire tusinde/ som haffde ædet. Oc forlod dem fra sig.

Den VIII. Søn. efter Trini.

Collect.

OHerre Almectigste Gud/ Wi bede/ giff oss en villig Aand oc naade til at baade tencke og gøre de tingist som ere retskaffne/ At wi som kunde icke vere vden dig maatte effter din vilie leffue/ Ved vor Herre Iesum Christum/ som met dig leffuer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig aff gantske hierte/ at du haffuer ladet oss komme til dit Ords kundskab/ Wi bede dig/ du vilt beholde oss der ved/ oc salige lade oss dø der vdi/ oc beuare fromme Predickere/ som trolige predicke dit Ord/ for al forargelse oc wlycke naadelig beuare/ oc vnde dem langt leffnet/ Oc affuerie oc straffe 437 de andre effter deris fortienste/ som falskelige handle met dit Ord/ oc synis at være fromme Faar/ ere dog glubende Viffue/ Oc du vilde naadelige beuare din Christelig Kirske for dem/ Ved Ihesum Christum din Søn vor Herre/ Amen.

Epistelen Roman. VIII. ||

Kære Brødre/ Saa ere wi nu icke kødet skyldige/ at wi skulle leffue effter Kødet/ Thi at leffue i effter Kødet/ da skulle i dø. Men dræbe i Kødsens Gerninger formedelst Aanden/ da skulle i leffue. Thi huilcke Guds Aand driffuer/ de ere Guds Børn. Thi at i haffue icke anammet en treldots Aand/ at i skulle atter frycte eder/ men i haffue anammet en sønlig Aand/ Formedelst huilcken wi robe/ Abba kære Fader. Den samme Aand giffuer vor aand vidnisbyrd/ at wi ere Guds || Børn. Ere wi da Børn/ saa ere wi oc Arffuinge/ det er/ Guds affuinge/ oc Christi Metarffuinge/ Om wi ellers lide met hannem/ paa det at wi skulle ophøysis met hannem til Herlighed.

Euangelium Matthei. VII.

I Hesus sagde til sine Disciple. Voctet eder for falske Propheter/ som komme til eder i Faareklæder/ Induortis ere de glubende Vlfue/ Paa deris fruct skulle i kende dem. Kand mand oc plocke Vindruer aff Torne? Eller || Figen aff Tidzel? Sa bær oc huert gaat Træ/ god Fruct/ Men it raadet Træ/ bær ond Fruct. It gaat Træ kand icke bæere ond fruct/ Oc it raadet træ/ kand icke bæere god fruct. Huert træ/ som icke bær god fruct/ skal affhuggis/ oc kastis i Ilden. Der faare skulle i kende dem paa deris fruct.

Den IX. Søn. effter Trinitatis.

Collect

O Herre Gud himmelske Fader/ lad din Miskundheds øern staa obne for dem som dig i Aanden oc sandhed ydmygelige paa kalle/ Oc paa det du villist giffue dem som bede de tingist som de begere/ Da lad dem 438 bede de tingist som dig ere teckelige/ || Ved vor Herre Ihesum som met dig leffuer oc regnerer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

Herre Gud himmelske Fader/ som haffuer rigelige giffuit oss din velsignelse oc vort daglige brød/ Wi bede dig/ beuare oss fra girighed/ oc opueck vore hierter at wi aff din velsignelse gerne dele met arme Menniske/ paa det wi kunde findis tro Hussholdere offuer dine gaffuer/ paa det oss icke skal fattis til euig tid/ naar wi affsettis aff denne hussholding/ oc skulle komme faar din Dom Amen.

Epistelen. I. Corinth. X.

Kære Brødre/ Det skede oss til it Exempel/ at wi skulle icke haffue lyst til det Onde/ Lige som de haffde lyst. Bliffuer oc icke affgudiske/ Lige som nogle aff dem bleffue/ Som || screffuit staar/ Folcket sette sig ned at æde oc at dricke/ oc stod op at lege. Lader oss oc icke bedriffue Horeri/ Som nogle iblant dem bedreffue horeri/ oc fulde paa en dag/ try oc tiue tusinde. Lader oss oc icke friste Christum/ Som nogle aff dem fristede hannem/ Oc bleffue forderffuede aff Hugorme. Knurrer oc icke/ Lige som nogle aff dem knurrede/ Oc bleffue ødelagde formedelst Forderffueren. Alt dette skede dem/ til it Exempel/ Oc det er screffuit oss til atuarsel/ paa huilcken || Verdens ende er kommen. Der faare/ Huo sig lader tycke/ At hand staar/ Den skal see vel til/ at hand icke falder. Eder er end nu ingen fristielse paa kommen/ vden Menniskelig. Men Gud er trofast/ som lader icke friste eder offuer eders formue/ Men hand gør saadan ende paa fristelsen/ at i det kunde taale.

Euangelium Luce. XVI.

I Hesus sagde til sine Disciple/ Der vaar en rig Mand/ som haffde en Hussfoget/ hand bleff beført for || hannem/ at hand skulde forkommet hannem hans Godz. Oc hand kallede hannem/ oc sagde til hannem/ Hui hører ieg 439 det om dig? Gør regenskaff aff din Hussholdning/ Thi du kant icke lenger vere Hussfoget

Hussfogeden sagde ved sig selff/ Huad skal ieg gøre? Min Herre tager Embedet fra mig/ Ieg gider icke graffuit/ oc ieg skammer mig at trygle. Ieg ved vel Huad jeg vil gøre/ at de skulle tage mig i deris Huss/ naar som ieg bliffuer nu sæt af Embedet. Oc hand kallede til sig || alle sin Herris Skyldener/ oc sagde til den første/ Huor meget est du min Herre skyldig? Hand sagde/ Hundrede tynder olye. Oc hand sagde til hannem/ Tag dit Breff/ sæt dig/ oc scriff strax halfftediesinds tiue. Der effter sagde hand til den anden/ End du/ huor meget est du skyldig? Hand sagde/ Hundrede maader huede. Oc hand sagde til hannem/ Tag dit Breff/ oc scriff firesinds tiue. Oc Herren loffuede den Wretferdige Hussfoget/ at hand gjorde snildelige/ Thi denne || Verdens Børn ere klogere/ end Liusens Børn/ i deris Slecht. Oc ieg siger eder ocsaa/ Gører eder Venner met den wretferdige Mammon/ Paa det/ naar i nu haffue behoff/ de skulle anamme eder i de euige Bolige.

Den X. Søn. effter Trinita.

Collect.

OAlmectige euige Gud barmhertige Fader/ som mæst beteer din almectighed/ idet du sparer oc benaader oss/ oc straffer oss icke effter vore misgerninger/ maangfold gør din barmhertighed offuer oss/ oc gøre oss deelhaftig i de himmelske gode/ som skynde oss til de tingest der du haffuer loffuit. Ved vor Herre Ihesum Christum/

som met dig leffuer/ etc. ||

Oc vnder tiden denne.

ALsommectigste euige Gud/ som haffuer formedelst den hellig Aand obenbaret oss dit Ord/ om din kære Søn Ihesu Christo/ Wi bede dig/ opueck vore hier ter/ at wi det aluaarlige anamme/ oc icke sla det heden i været/ som dit Folck de vantro løder gjorde/ paa det wi kunde leffue i din fryct/ oc formeris daglige i troen til din 440 barmhertighed/ oc endelige bliffue salige formedelst din Søn Christum Ihesum/ Amen.

Epistelen. I. Corinthe. XII.

ØM de aandelige Gaffuer/ vil ieg icke/ kære Brødre/ dølie faar eder. I vide/ at i haffue veret Hedninge/ oc ginge til de dumme affguder/ effter som i bleffue førde til. Der faare kundgøre ieg || eder. At ingen forbander Ihesum/ som taler formedelst Guds Aand. Oc ingen kand kalde Ihesum en Herre/ vden ved den hellig Aand. Der ere atskillige Gaffuer/ men der er en Aand. Oc der ere atskillige Embede/ men der er en Herre. Oc der ere atskillige Kraffter/ men der er en Gud/ som gør alting i alle. Aandens Gaffuer giffuer sig til kende vdi huer/ til Menighedens nytte.

Evangelium Luce. XIX.

DER Ihesus hand kom nær hen til Ierusalem || saae hand paa Staden/oc græd offuer hannem/oc sagde/ der som du det viste/ da skulde du oc betencke/ i denne din tid/ huad som tien til din fred. Men nu er det skiult faar dine Øyen. Thi den tid skal komme offuer dig/ at dine Fiender skulle sla en Vogenburg omkring dig/ oc dine Børn met dig/ belegge dig/ oc trenge dig alle vegne oc de skulle legge dig øde/ og icke lade en Sten bliffue paa den anden/ Fordi/ at du kende icke den tid som du est hiemsøct vdi. Oc hand gick i Tempelen/ oc begynte || at vddriffue dem/ som der vdi solde oc købte/ oc sagde til dem/ der staa screffuit/ Mit huss er it Bede huss/ men i haffue gjort en Røffuere kule der aff. Oc hand lærde daglige i Tempelen. Men de ypperste Prester oc Scrifftkloge oc de Øffuerste iblant Folcket/ stode effter at omkomme hannem/ Oc de funde icke/ huad de skulde gøre hannem/ Thi alt Folcket hengde ved hannem/ oc hørde hannem.

441

Den XI. Søn. efft. Trinita.

Collect. ||

OAlmectige euige Gud/ som i din mildheds offuerflødighed offuergaar baade de ydmygis verd skyld oc attraa/ vnd oss din miskundhed offuer oss/ At du ville forlade huad vor samuittighed frycter/ Oc giffue oss til offuers det vor Bøn ey tør tage sig fore/ Ved vor Herre Ihesum/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi beder dig/ du vilt formedelst din hellig Aand/ saa regere oss/ at wi først icke forglemmer vore synder/ oc bliffuer frimodig/ men at wi gør idelige Penitentz/ oc dag fra dag bedrer oss/ Oc dernest trøste oss aleniste dermed/ at du vilt vere oss naadig/ for din Søns Ihesu Christi skyld/ oc forlade oss vore synder/ oc gøre oss salig euindelige/ Amen.

Epistelen I. Corint. XV.

Kære Brøder/ Ieg giffuer eder oc til kende/ det Euan|| gelium/ som ieg kundgiorde eder/ Huilket i oc anammede/ vdi huilcket i oc staa/ formedelst huilcket i oc bliffue salige/ I huad maade ieg forkyndede eder det/ der som i det behulde/ Vden saa er/ at i trode det forgefuis. Thi ieg gaff eder i det første/ det som ieg anamrnedede/ At Christus er død/ for vore Synder/ effter Scrifften/ Oc at hand bleff begraffuen/ Oc at hand opstod tredie dag effter Scrifften. Oc at hand bleff seet aff Cephas/ Der effter aff de Tolff. Der effter bleff hand || seet aff mere end fem hundrede Brødre paa en gong/ aff huilcke der end nu mange leffue/ men nogle hen soffuede. Der effter bleff hand seet aff Iacobo/ der effter aff alle Apostler. Paa det siste effter dem alle/ er hand oc seet aff mig/ som aff en wtidig Fødzal. Thi ieg er den ringste iblant Apostlerne/ ieg som er icke verdig/ at kaldis en Apostel/ Fordi at ieg forfulde Guds Menighed. Men aff Guds naade er ieg/ det som ieg er/ oc hans naade i mig/ haffuer icke veret forgefuis. ||

442

Euangelium Luce. XVIII.

I Esus sagde til nogle/ som dristede paa sig selff/ at de vaare fromme/ oc foractede andre/ saadan en Lignelse. Der ginge rtjm Menniske op til Tempelen at bede/ den ene en Phariseer/ den anden en Toldere. Phariseeren stod oc bad saa ved sig selff/ leg tacker dig Gud/ at ieg er icke som andre Folck/Røffuere/Wretfeldig/Horkarle/ eller oc som denne Toldere/ ieg faster tho gonge om wgen/ oc giffuer Tiende/ aff alt det ieg haffuer. Oc Tolderen stod || langt borte/ vilde icke end opløffte sine øyen til Himmelen/ Men hand slo sig paa sit Bryst/ oc sagde/ Gud ver mig Syndere naadig. leg siger eder/ Denne gick retferdig ned i sit huss/ faar den anden. Thi huo sig selff ophøyer/ hand skal nedtryckis/ Oc huo sig selff nedtrycker/ hand skal ophøysis.

Den XII. Søn. eff. Trinita.

Collect.

O Almectige oc barmhertige Gud/ aff hues gaffue det kommer/ at dig maa aff dine tro Mennisker tilbørlige oc lofflige tienis/ Wi bede/ giff oss at wi maa skynde oss foruden forhindring til de tingist du haffuer || oss loffuit/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ Som met dig leffuer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

ALmectigste euige Gud/ som alting haffuer skabt/ wi tacker dig at du haffuer giffuet oss it sunt legeme/ oc haffuer naadelige beuaret vore tunge/ øerne oc andre lemmer for den onde Fiende/ Oc beder dig/ giff oss din Naade/ at wi besynderlige bruger vore øerne oc tunge rettelige/ at wi met vore øerne flitelige hører dit Ord/ oc det vel mercke/ Met vore tunge berømmer oc priser din Naade/ paa det ingen skal fortørnis aff vore tunge/ men huer mand kunde forbedris der aff/ Amen.

443

Epistelen II. Corinh. III.

Mine elskelige Brødre/Saadan fortrøstning haffue wi oc til Gud formedelst Christum/ Icke at wi ere duelige aff oss selff at tencke || noget/ som aff oss selff/ Men at wi ere duelige/ det er aff Gud/ huilcken som oc giorde oss duelige/ at føre det ny Testamentis Embede/ Icke Bogstauens/ men Aandens. Thi at Bogstauen ihielslar/ men Aanden gør leffuende. Men haffde det Embede/ som ihielslaar formedelst Bogstauene/ oc er vdgraffuit i Stene/ saadan klarhed/ at Israels Børn kunde icke see paa Mose ansict/ for hans ansictis klarhed skyld/ som dog forgaar/ Hui skulde icke meget mere det Embede/ som giffuer || Aanden/ haffue klarhed ? Thi at haffuer det Embede klarhed/ som predicker Fordømmelsen/ da haffuer meget mere det Embede som predicker Retferdighed/ offueruettis klarhed.

Euangelium Marci. VII.

DEr Ihesus gick vd igen aff Tyri oc Sidons egn/ da kom hand til det Galileiske haff/ mit iblant de thi Stæder. Oc de førde en Døff til hannem/ som vaar Dum/ oc de bade hannem/ at hand vilde legge Haanden paa hannem ||. Oc hand tog hannem besynderlige fra Folcket/ oc lagde hannem Fingrene i Øerne/ oc spøtte/ oc rørde ved hans Tunge/ oc saae op til Himmelen/ suckede/ oc sagde til hannem/ Hephethah/ det er/ lad dig op. Oc strax obnedis hans Øern/ oc hans Tungis baand løsnede/ oc hand taledede ret. Oc hand forbød dem/ at de skulde ingen sige det. Men io mere hand forbød/ io mere kundgiorde de det/ oc de forundrede sig offuer maade/ oc sagde/ Hand giorde det vel alt sammen/|| De Døffue giorde hand hørendis/ oc de Maalløsse talendis.

444

Den XIII. Søn. eff. Trini.

Collect.

OAlmectigsteeuige Gud/ giff oss forøgelse i Tro/ Haab oc Kærlighed/ Oc paa det wi maa faa det du loffuer/ da lad oss elske det du biuder/ Ved vor Herre Ihesum/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ Wi tacke dig aff vort gantske hiertis grund/ at du haffuer ladet oss leffue denne salige tid/ oc høre dit hellige Euangelium/ ved huilcket du haffuer ladet oss kende din Faderlige vilie/ oc see din Søn Christum Ihesum/ Wi bede din grundløse barmhertighed/ at du vilt naadelige lade oss beholde dit hellige Ords Liuss/ oc vore hierter saa regere formedelst den hellig Aand/ at wi aldri falde der fra/ || men bliffue hart der ved/ oc endelig bliffue salige/ Amen.

Epistelen Galat. III.

Kære Brødre/ leg vil tale effter Menniskelig skick. Foracter mand dog icke it Menniskis Testamente (naar det er stadfest) oc mand setter der inted til. Nu er io Foriættelsen tilsagd Abraham oc hans Sæd. Hand siger icke/ ved de Sæde som formedelst mange/ men som ved en/ Formedelst din Sæd/ som er Christus. leg siger oc der om/ Det Testamente/ som er tilforn stadfest aff Gud paa Christum/|| bliffuer icke til inted giort/ at Foriættelsen skulde borttagis formedelst Lowen/ huilcken som er giffuen offuer fire hundrede oc tredieue aar der effter. Thi at bleffue Arffuen fortient ved Lowen/ Da bleffue hand icke giffuen formedelst Foriættelsen/ Men Gud skencte Abraham den fri formedelst Foriættelsen. Huad skal da Lowen? Hun kom til for Syndens skyld/ Indtil [den] Sæd kom/ som Foriættelsen vaar skeet/ Oc hun er beskicket aff Engelen/ formedelst Meglerens haand. Nu er en || Meglere icke en enistis Meglere/ Men Gud er ene. Huorledis? Er da Lowen mod Gudz Foriættelser? Det vere langt fra. Men haffde nogen Low verit giffuen som kunde gøre leffuende/ 445 Da komme Retferdighed sandelige aff Lowen. Men Scriffthen besiuttede alting vnder Synd/ At Foriættelsen skulde

komme/ formedelst Troen til Ihesum Christum/ oc giffuis dem/ som tro.

Euangelium Luce X.

I Hesus vende sig til sine Disciple/ og sagde i besynderlighed/ || Salige ere de øyen som see det i see. Thi ieg siger eder/ Mange Propheter oc Konger vilde see/ det i see/ oc haffue det icke feet/ oc høre det i høre/ oc haffue det icke hørt. Oc see da stod en Scrifftklog op/ fristede hannem oc sagde/ Mestere/ Huad skal ieg gøre/ at ieg kand arffue det euige Liff ? Da sagde hand til hannem/ Huorledis staar screffuit i Lowen? Huorledis læss du? Hand suarede/ oc sagde/ Du skalt elske Gud din Herre/ aff gantske hierte/ aff gantske || siel/ aff al mact/ oc aff gantske sind/ Oc din Neste/ lige som dig selff. Da sagde hand til hannem/ Du suarede ret/ Gør det/ so skalt du leffue. Men han vilde gøre sig selff retferdig/ oc sagde/ til Ihesum/ Huo er da min Neste? Da suarede Ihesus/ oc sagde/ Der vaar it Menniske/ som gick fra Ierusalem ned til Iericho/ oc fait iblant Røffuere/ De førde hannem aff/ oc sloge hannem/ oc ginge bort/ oc loede hannem ligge halff død. Da begaff det sig wforuarendis/ || at en Prest drog den samme vey ned/ oc der hand saae hannem/ gick hand omkring. Dissligist ocsaa en Leuite/ der han kom til Steden/ oc saae hannem/ gick hand omkring. Men en Samaritan reysde oc kom der hen/ oc der hand saae hannem/ ynckedis hand offuer hannem/ hand gick til hannem/ forbant hannem hans Saar/ oc loed Olie og Vin der vdi/ oc løffte hannem paa sit Diur/ oc førde hannem til Herbere/ oc røctede hannem. Den anden dag reysde hand/ oc tog tho pendinge ud/ || oc gaff Hosbonden dem/ oc sagde til hannem/ Røcte hannem/ Oc der som du legger noget mere der til/ da vil jeg betale dig det/ naar jeg kommer igen. Huilcken tyckis dig/ der vaar aff desse tre hans Neste/ der vaar falden iblant Røffuere? Hand sagde/ Den som gjorde barmhertighed met hannem. Da sagde Ihesus til hannem/ Saa gack bort/ oc gør lige saa.

446

Den XIII. Søn. eff. Trini.

Collect.

O Herre/ Wi bede/ beuare din Menighed i din euige forligelsmaal/ || Oc fordi Menniskelig skrøbelighed foruden dig forfalder/ Da lad hende met din hielp altid baade dragis fraa de tingist som ere skadelige/ oc styris til de tingist som ere salige/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som/ etc.

Oc vnder tiden denne.

Herre Gud himmelske Fader/ du haffuer formedelst dit salige Ord oc hellige Daab naadelige huiPET oss alle som tro/ aff den forferdelig spedalsk/ som er Synden/ oc beuiser oss end nu daglige hielp/ i alt det som off er nødtørtigt/ Wi bede dig/ opueck vore hierter formedelst din hellig Aand/ at wi aldri forglemme saadane velgerninger/ men at wi leffue idelige i din fryct/ oc ret tillit paa din barmhertighed/ oc altid tacke oc prise dig met it glad hierte/ Amen.

Epistelen Galat. V.

Kære Brødre/ Vandrere i Aanden/ da fuldkomme i icke Kødets lyst. Thi Kødets || begærer mod Aanden/ Oc Aanden mod Kødets/ De samme ere imod huer andre/ at i kunde icke gøre hvad i ville. Regerer oc Aanden eder/ Da ere i icke vnder Louen. Thi Kødets Gerninger ere obenbare/ som ere/ Hoer/ Skørleffnet/ Wrenlighed/ Wkyskhed/ Afguderier/ Troldom/ Fiendskaff/ Kiff/ Auind/ Vrede/ Trette/ Tuedract/ Parthi/ Had/ Mord/ Druckenskaff/ Fraadzeri/ oc saadant mere/ Om huilcke ieg haffuer før sagt eder/ oc siger end nu tilforn/ At de som saadant || gøre/ skulle icke arffue Guds Rige. Men Aandens Fruct er Kærlighed/ Glede/ Fred/ Taalmodighed/ Venlighed/ Godhed/ Troen/ Sactmodighed/ Kyskhed/ Mod saadane er Lowen icke. Men huilcke som høre Christum til/ de kaarsfeste deris kød met lyst oc begæring.

447

Euangelium Luce. XVII.

OC det begaff sig/ der Ihesus han reysde til Ierusalem/ drog hand mit igennem Samarien og Galileen. Oc som hand kom i en By/ || møtte hannem thi spedalske Mend/ de stode langt borte oc opløffte deris røst/ oc sagde/ Ihesu kære Mestere/ Forbarme dig offuer oss. Oc der hand saae dem/ sagde hand til dem/ Gaar bort/ oc beteer eder faar Presterne. Oc det skede/ der de ginge bort/ bleffue de rene. Oc en iblant dem/ der hand saae/ at hand vaar bleffuen karsk/ vende hand tilbage/ oc prisede Gud met høy røst/ oc falt paa sit ansigt til hans føder/ oc tackede hannem/ oc det vaar en Samaritan. Da suarede Ihesus/ oc sagde/ Ere|| i icke thi som bleffue rene? Huor ere de ni? Bleff der ellers ingen funden/ som vende tilbage igen/ oc gaff Gud ære/ vden denne Fremmede? Oc hand sagde til hannem/ Stat op/ gack bort/ din Tro haffuer hulpet dig.

Den XV. Søn. eff. Trinita.

Collect.

OHerre/ Lad din idelige benadelse rense oc beuare din Menighed/ oc fordi den kand ey bliffue salig bestandig foruden dig/ Da lad hende met din gaffue altid styris/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig for alle dine velgerninger/ at du haffuer giffuit oss lifff || oc leffnet/ oc naadelige opholdet oss her til dags/ Oc bede dig/ tag icke din velsignelse fra oss/ men beuare oss fra girighed/ paa det wi kunde tiene dig alene/ elske/ oc henge hart ved dig/ at wi icke besmitte oss met skendelig affguderier oc Mammons tjenste/ men at wi sette alt vort haab/ trøst oc tillid paa din naade/ Ved Ihesum Christum din Søn vor Herre/ Amen.

448

Epistelen Galat. VI.

Kære Brødre/ Der som wi leffue i Aanden/ da lader oss oc vandre i Aanden. Lader oss icke vere gerige effter forfengelig ære/ til at mistrøste oc hade huer andre. Kære Brødre/ Der som it Menniske offuerfaldis i nogen maade aff nogen Brøst/ || Da hielper hannem til rette igen/ met en sactmodig Aand/ i som ere Aandelige/ Oc see til dig selff/ At du icke oc bliffuer fristet. Den ene bære den andens Byrde/ Saa opfylde i Christi Low. Oc der som nogen lader sig tycke/ at hand er noget/ der som hand dog inted er/ hand besuiger sig selff. Men huer prøffue sin egen gerning/ oc da skal hand haffue Ross aff sig selff/ oc icke aff en anden. Thi huer skal bære sin Byrde. Oc den som bliffuer vnderuist met Ordet/ han skal dele allehonde Gaat || met den/ som hannem vnderuiser. Farer icke vild/ Gud lader sig icke spaatte. Thi huad som it Menniske saaer/ det skal hand høste. Huo som saaer i sit Kød/ hand skal høste forderffuelse aff Kødet. Men huo som saaer i Aanden/ hand skal høste det euige Liff aff Aanden. Lader oss oc gøre Gaat/ oc icke bliffue trette/ Thi wi skulle oc høste i sin tid/ vden affladelse. Den stund wi haffue nu tid/ da lader oss gøre Gaat imod huer mand/ oc allermest imod Troens tilhengere. ||

Euangelium Matthei VI.

I Hesus sagde til sine Disciple/ Ingen kand tiene tho Herrer/ Thi hand skal enten hade den ene/ oc elske den anden/ Eller hand skal holde sig til den ene/ oc foracte den anden/ I kunde icke tiene Gud oc Mammon. Der faare siger ieg eder/ Sørger icke for eders Liff/ huad i skulle æde oc dricke/ Icke heller for eders Legeme/ huad i skulle i føre eder. Er icke Liffuit mere end Maden? Oc Legemet mere end Klæderne? Seer til Fulene vnder Himmelen/ || De saa icke/ de høste icke/ de sancke icke i Laden/ oc eder Himmelske Fader føder dem alligeuel. Ere icke i meget mere end de? Huo er blant eder/ som kand gøre sig en aln lengre/ alligeuel at hand 449 sørger der faare. Oc hui sørge i for Klæderne/ Skuer de Lilier paa marcken/ huorledis de voxer/ De arbeyde icke/ de spinde oc icke. Ieg siger eder/ At icke end Salomon i al sin Herlighed vaar saa klæd/ som en aff dem. Klæder da Gud det Gress saa paa marcken/ som dog i dag staar/ oc i morgen || kasty i onen/ Skulde hand icke meget mere gøre eder det? O i lidet troendis. Der faare skulle i icke sørge oc sige/ Huad skulle wi æde? Huad skulle wi dricke? Huor met skulle wi klæde oss? Effter alt saadant søge Hedninge/ Thi eder Himmelske Fader veed/ at i haffue alt dette behoff. Atspører først Guds rige/ oc hans retferdighed/ Saa skal alt saadant tilfalde eder. Sørger der faare icke for den anden morgen/ Thi den dag i morgen skal sørge for sig selff. Det er nock/ at || huer dag haffuer sin egen Plage.

Den XVI. Søn. eff. Trini.

Collect.

O Herre/ Wi bede/ Lad din naade altid oss forkomme oc effter følge/ Oc lad den gøre oss idelige flittige til gode gerninger/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer/ en sand Gud.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ som haffuer ladet din Søn bliffue menniske/ at hand første skulde betale for vore synder/ oc siden hielpe oss fra den euige død/ Wi bede dig/ beholt oss i saadant haab/ at wi io icke tuile der paa/ at lige som vor Herre Christus haffuer opuect den Vidues søn ekon met it ord/ at hand i lige maade vil opuecke oss paa Dommedag/ oc gøre oss euige salige/ Amen.

Epistelen Ephesern. III. ||

Kære Brødre/ leg beder/ at i skulle icke bliffue mis trøstige for min drøffuelse skyld/ som ieg lider for eder/ huilcken der er eder en ære. For den skyld bøyer ieg mine knæ/ faar vor Herris Ihesu Christi Fader/ som er 450 den rette Fader offuer alt det som kaldis Børn/ i Himmelen oc paa lorden/ at hand skal giffue eder Krafft/ effter sin Herligheds Rigdom/ at i kunde bliffue stercke formedelst hans Aand/ i det induortis Menniske/ oc Christum at bo formedelst Troen || i eders hierte/ oc bliffue rodfest oc grundfest formedelst kærlighed/ Paa det i kunde begribe met alle Helligen/ huilcket der er det brede/ oc det longe/ oc det dybe/ oc det høye/ Oc kende at det er meget bedre/ at elske Christum/ end vide alting/ At i kunde opfyldis met allehonde Guds opfyldelse. Men den som kand offuerflødelige gøre offuer alt det/ som wi bede eller forstaa/ effter den Krafft/ som arbeyder i oss/ Hannem vere ære i Menigheden/ som er i Christo lesu/ altid/ fra euighed til euighed/ A. ||

Euangelium Luce. VII.

DEt begaff sig der effter/ at Ihesus hand gick i en Stad/ som hed Nain/ oc der ginge mange aff hans Disciple met hannem/ oc meget Folck. Oc der hand kom nær til Stadzporten/ See/ da bar mand en Død vd/ som vaar sin Moders eneste Søn/ oc hun vaar en Encke/ Oc meget Folck aff Staden/ gick met hende. Oc der Herren saae hende/ da ynckedis hand der offuer/ oc sagde til hende/ Græd icke. Oc hand traadde til/ oc rørde ved Baaren/ Oc || de som bare/ stode. Oc hand sagde/ Du vnge Dreng/ leg siger dig/ stat op/ Oc den Døde reysde sig op/ oc begynte at tale/ Oc hand gaff hans Moder hannem. Oc der kom en redzel paa dem alle/ oc de prisede Gud/ oc sagde/ Der er en stor Prophete opstanden iblant oss/ oc Gud haffuer besøgt sit Folck. Oc denne Tale om hannem røctedis i det gantske Iødiske Land/ oc i alle omliggende Land.

451

Den XVII. Søn eff. Trini.

Collect.||

OHerre wi bede/ giff dine folck at vndfly Dieffuelsens eggelse/ oc met it reent hierte at legge sig effter dig Herre aleniste/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ Som met dig leffuer oc regnerer/ en sand Gud/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi bede du vilt formedelst din hellig Aand saa regere oc lede oss/ at wi kunde altid holde oss i din fryct/ oc icke vere hofferdige/ men met gantske hierte høre oc anamme dit Ord/ oc rettelige hellige Sabbatz dagen/ det wi kunde ocsaa formedelst dit Ord bliffue hellig giorde/ Først saa/ at wi sette al vor fortrøstning oc haab paa din Søn Ihesum Christum/ at hand er allene vor retferdigbed oc genløserere/ oc der nest at wi rette oc bedre vort leffnet effter dit Ordz lydelse/ oc at wi tage oss vare for al foragelse/ ind til wi bliffue ved din Naade i Christo euindelige salige/ Amen.

Epistelen Ephe. IIII. ||

SAa formaner nu ieg eder/ som er fangen i Herren/ At i ville vandre/ lige som det er eders Kald tilbørligt/ der i ere kallede vdi/ met al ydmyghed oc sactmodighed/ met taalmodighed/ Oc den ene fordrage den anden i Kærlighed/ Oc verer flitige til at holde enighed i Aanden/ formedelst fredens baand. It Legeme oc en Aand/ Lige som i oc ere kallede/ til it Haab i eders Kald. En Herre/ en Tro/ en Daab/ en Gud oc allis (vore) Fader/ som er offuer eder alle/ oc formedelst eder alle/ oc i eder alle. ||

Euangelium Luce. XIII.

DEt begaff sig/ at Ihesus kom i en aff de Øffuerste Phariseers Huss/ paa en Sabbath/ at æde Brød/ Oc de toge vare paa hannem. Oc see/ der vaar it Menniske faar hannem/ som vaar vatersotigt. Oc Ihesus 452 suarede/ oc talede til de Scrifftkloge oc Phariseer/ oc sagde/ Er det oc ret at helbrede om Sabbathen? Oc de tagde stille. Oc hand tog paa hannem/ oc helbredede hannem/ oc loed hannem gaa. Oc suarede/ oc sagde til dem/ Huo er iblant eder || hues Oxe eller Asen der falder i Brønden/ oc hand icke strax drager det op om Sabbaths dagen? Oc de kunde icke giffue hannem suar der paa igen. Oc hand sagde en Lignelse til Gesterne/ der hand merckte/ huorledis de vdualde at side øffuerst/ oc sagde til dem/ Naar nogen biuder dig til Brøllup/ da sæt dig icke øffuerst/ At der skal icke nogen tid/ en hederligere end du/ vere buden af hannem/ Oc saa kommer da/ den der indbød dig oc hannem/ oc siger til dig/ Giff denne rum || Oc du maat da met Blusel side nederst Men naar du biudis/ da gack bort/ oc sæt dig nederst/ At naar hand da kommer som dig indbød/ skal sige til dig/ Ven/ sæt dig hen op/ Saa haffuer du ære faar dem/ som side met dig til Bordz. Thi huo sig selff ophøyer/ hand skal nedtryckis/ Oc huo sig selff nedtrycker/ hand skal ophøysis.

Paa S. Michels dag.

Collect.

OGud som met en vnderlig skick bestiller Engelters oc Menniskers tienister/ giff det veluillige/ at huilcke som i Himmelen altid for || dig staa og tiene/ maa her paa lorden vort liiff beskerme/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer/ en sand Gud/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig for din Faderlig barmhertighed/ at du haffuer dertil skicket dine hellige Engle/ at de skulle haffue tilsyne til oss/ oc beskerme oss mod den lede Satans grumme ondhed/ Wi bede dig/ regere saa vore hierter oc sind met din hellig Aand/ at wi skicke oss effter din vilie/ oc leffue i din fryct/ at wi i alle haande nød maatte beholde den trofasthed/ at dine hellige 453 Engle skulle gøre it sterckt gerde om oss/ oc alt det wi haffue/ huilcket huercken Dieffuelen eller Verden skulle kunde bryde igennem/ oc gøre oss skade/ Paa det at lige som er til sagd syndernis forladelse oc det euige lifff formedelst din Søn Christum Ihesum/ at wi maatte i lige rnaade ved dine hellige Englis beskerkelse paa vort lifff/ leffnet oc alt det wi haffue/ fra al wlycke befries/ Amen. ||

Epistelen Apocalip. XII.

DEr begyntis en Strid i Himmelen/ Michael oc hans Engle stridde mod Dragen/ Oc Dragen stridde oc hans Engle/ oc de vunde icke/ Deris sted bleff oc icke mere funden i Himmelen. Oc den store Drage bleff vdkast/ den gamle Hugorm/ som kaldis Dieffuelen oc Satanas/ som forfører den gantske Verden/ oc hand bleff kast paa lorden/ oc hans Engle bleffue oc kast der hen. Oc ieg hørde en stor røst/ som sagde i Himmelen/ Nu hører vor Guds Salighed/ || oc Krafft/ oc Rige/ oc Mact/ hans Christo til/ effterdi at den er bortkast/ som den beklagede dag oc nat faar Gud. Oc de offueruunde hannem formedelst Lammens blod/ oc ved deris Vidnisbyrdis ord/ oc de elskte icke deris Liff/ indtil Døden. Der faare glæder eder i Himle/ oc de som bo der vdi.

Euangelium Matthei. XVIII.

PAa den samme stund/ ginge Disciplene til Ihesum/ oc sagde/ Huo er dog den Største i Himmerigis rige? || Ihesus kallede it Barn til sig/ oc skickede det mit iblant dem/ oc sagde/ Sandelige siger ieg eder/ Vden saa er/ at i omuende eder oc bliffue som Børn/ da komme i icke i Himmerigis rige. Huo som sig nu selff forneder/ som dette Barn/ hand er den største i Himmeriges rige. Oc huo som anammer saadant it Barn/ i mit Naffn/ hand anammer mig. Men huo som forarger en aff disse Ringiste/ som tro paa mig/ Hannem vaare det bedre/ at der hengdis en Mølle sten om || hans halss/ oc hand bleffue senckt i Haffuit/ som det er dybest. Ve Verden/ for forargelse skyld. Der skal io 454 forargelse komme/ Dog ve det Menniske/ ved huilcket forargelse kommer. Der som din Haand eller din Fod forarger dig/ da hug hannem aff/ oc kast hannem fra dig. Det er dig bedre/ at du gaar halt ind i Liffuit eller en Krøbling/ End at du haffuer tho hender eller tho føder/ oc kastis i den euige Ild. Oc der som dit Øye forarger dig/ da riff det vd/ oc kast det fra dig. || Det er dig bedre/ at du gaar ind i Liffuit met it Øye/ end at du haffuer thu Øyen/ oc kastis i Helffuedis Ild. Seer til/ at i icke foracte nogen aff disse Smaa/ Thi ieg siger eder/ Deris Engle i Himmelen/ see altid min Faders Ansict i Himmelen.

Den XVIII. Søn. eff. Tri.

Collect.

OHerre wi bede/ Lad din miskundheds beskaffuelse/ styre vore hierter/ fordi vden dig kunde wi icke vere dig behagelige/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer/ en sand Gud/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ wi ere io arme elendige syndere/ din || vilie vide wi/ men wi ere saa skrøbelige/ saa at wi icke fuldkomme din vilie oc begering/ kød oc blod i oss er forsterckt/ Saa lader den lede Fiende Dieffuelen oss ocsaa icke til freds/ Derfaar bede wi dig/ du vilt vdøse din hellig Aand i vore hierter/ at wi met en sterckt tro/ henge hart ved din Søn Ihesum Christum/ oc trøste oss met hans pine oc død/ oc tro syndernis forladelse formedelst hannem/ ocsaa hev paa lorden leffue hederlige effter din vilie/ at wi paa din Naade ved Ihesum Christum kunde salige dø her bort/ aff denne elendige Verden/ A.

Epistelen. I. Corinth. I.

Kære Brødre/ leg tacker min Gud altid paa eders vegne/ for Guds naade/ som eder er giffuen i Christo Ihesu/ At i ere formedelst hannem gjorde rige i alle stycker/ vdi || al Lærdom/ oc i al Forstand. Lige som oc predicken om Chriisto er bleffuen krafftig i eder/ Saa/ at eder 455 Fattis inted paa nogen Gaffue/ Oc vocter ekon paa vor Herris Ihesu Christi obenbarelse/ huilcken som oc skal beholde eder fast indtil enden/ At i skulle vetre vstraffelige paa vor Herris Ihesu Christi dag.

Euangelium Matthei. XXII.

DEr Phariseerne hørde/ at Ihesus haffde stoppet munden paa Saduceerne/ da forsamlede de dem/ Oc en || aff dem som vaar en Scrifftklog/ fristede hannem/ oc sagde/ Mestere/ Huilcket er det ypperse Bud i Lowen? Ihesus sagde til hannem/ Du skalt elske Gud din Herre/ aff gantske Hierte/ aff gantske Siel/ aff gantske sind/ Dette er det ypperste oc største Bud. Det andet er lige som dette/ Du skalt elske din Neste/ lige som dig selff. Vdi disse thu Bud henger al Louen oc Propheterne. Der Phariseerne vaare nu tilsammen/ Spurde Ihesus dem at/ oc sagde/ Huad tyckis eder om Christo? || Hues søn er hand? De sagde/ Dauds. Hand sagde til dem/ Huorledis kalder da Daud hannem i Aanden en Herre? der som hand siger/ Herren sagde til min Herre/ Sæt dig hoss min høyre haand/ Indtil ieg legger dine Fiender til en skammel vnder dine føder. Effterdi Daud nu kalder hannem en Herre/ huorledis er hand da hans Søn? Oc ingen kunde suare hannem it ord/ Der torde oc ingen ydermere spørre hannem at noget effter den dag.

Den XIX. Søn. eff. Trini.

Collect. ||

OAlmectige oc barmhertige Gud/ Vdlyck mildelige alle ting som oss ere emod/ At wi ledige baade i Sielen oc Legemet/ maa de tingist som dig til høre met frij hierter vdrette/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

ALsommectigste euige Gud/ som haffuer formedelst din Søn Christum Iesum naadelige hiulpet den verckbrødne menniske/ baade til Liff oc Siel/ Wi bede din grundløse barmhertighed/ ver oss ocsaa naadig/ oc forlad oss alle vore synder/ oc regere oss saa/ at wi icke giffuer orsage til siugdum oc anden wlycke/ men beholt oss i din fryct/ at wi saa bliffuer fri baade fra timelig oc euig straffe/ A.

Epistelen Ephess. IIII.

Kære Brødre/ Aflegger nu det gamle Menniske/ effter den første omgengelse/ som || forderuer sig formedelst Lyst i vildfarelse. Oc fornyer eder i eders sindz Aand/ oc fører eder i det ny Menniske/ som er skabt effter Gud/ i Retsindig Retferdighed oc Hellighed. Der faare afflegger Løgn/ oc taler sandhed huer met sin Neste/ effterdi wi ere Lemmer iblant huer andre. Bliffuer vrede/ oc synder icke/ Lader Solen icke gaa ned offuer eders vrede. Giffuer oc icke Lasteren rum. Huo som haffuer staalet/ hand stiele icke mere/ Men hand skal arbeyde/ oc gøre noget gaat || met henderne/ Paa det hand kand haffue at giffue den Nødtørfftige.

Euangelium Matthei. IX.

DA traadde Ihesus i Skibet/ oc foer offuer igen/ oc kom til sin Stad. Oc see/ da førde de en Verckbrøden til hannem/ han laa paa en Seng. Der Ihesus saa nu deris Tro/ sagde hand til den Verckbrødne/ Ver frimodig/ min Søn/ Dine synder ere dig forladne. Oc see/ nogle blant de Scrifftkloge sagde ved dem selffue/ Denne bespotter || Gud/ Der Ihesus saa deris tancker/ sagde hand Hui tencke i saa ont i eders hierter? Huilcket er lettere at sige? Dine synder ere dig forladne? Eller at sige/ stat op/ oc vandre? Men at i skulle vide/ At Menniskcns Søn haffuer mact paa lorden/ at forlade synderne/ sagde han til den Verckbrødne/ Stat 457 op/ tag din seng op/ oc gack hiem. Oc hand stod op/ oc gick hiem. Der Folcket det saa forundrede de dem/ oc prisede Gud/ som haffde giffuit mennisken saadan mact. ||

Den XX. Søn. eff. Trinit.

Cotlect.

Kære Herre Gud himmelske Fader/ Wi bede dig forgiff naadelig din Tienere al deris synder/ Oc vnde oss din fred at wi kunde bliffue frij faar al genuordighed/ oc dig altid at tiene met glade hierter i en stadig tro/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer oc/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi tacker dig for din store barmhertighed/ oc godhed/ at du haffuer ladet oss komme til dit salige ord/ oc gladelig brøllup/ oc ved din Søn forladet oss alle vore synder/ Men effterdi her er daglige fristelfe/ forargelse oc fare paa ferde/ oc wi ere aff oss selff saa skrøbelige/oc ere meget tilbøyelige til synden/ Saa beder wi dig/ du vilt formedelst din hellig Aand naadelige beuare oss/ at wi icke falder/ Men om wi falder oc besmitter saa vort brøllups kledebon/ huilcken vor Herre || Ihesus Christus/ haffuer iførd oss/ da hielp oss naadelige igen oc led oss til anger oc ruelse/ oc beholt oss i troen til din barmhertighed/ at wi icke falder til euig tid/ Amen.

Epistelen Ephess. V.

Kære Brødre/ Saa seer nu til/ huorledis i skulle vandre forsynlige/ icke som de wuise/ men som de Vise/ Oc skicker eder i tiden/ Thi det er ond tid. Der faare bliffuer icke wforstandige/ men forstandige/ idet som er Herrens vilie. Oc dricker eder icke druckne aff Vin/ aff huilcket der følger wskickeligt væsen/ Men bliffuer fulde af || Aanden/ Oc taler met huer andre om Psalmer oc Loffsange oc Aandelige Viser/ siunger oc leger faar Herren i eders hierte/ Oc siger altid Gud oc Faderen tack for alting/ i vor Herris Ihesu Christi Naffn. Oc verer huer andre vnderdanige/ i Guds fryct.

458

Euangelium Matthei. XXII.

Ihesus suarede løderne/ oc talede atter ved Lignelser til dem/ oc sagde/ Himmeriges rige lignis ved en Konge som gjorde sin Søns bryllup/|| Oc vdsende sine Tienere at de skulde kalde dem som budne vaare til brøllup/ Oc de vilde icke komme. Hand vdsende atter andre Tienere/ oc sagde/ Siger dem som budne ere/ See/ ieg haffuer bered mit Maaltid/ mine Øxen og mit fede Queg er slactet/ oc alting er rede/ Kommer til brøllup. Men de foractede det/ oc ginge hen/ Den ene paa sin Ager/ Den anden til sin Købmanskaff/ Men nogle grebe hans Tienere/ bespaattede oc ihielsloge dem. Der Kongen det hørde/ bleff hand vred/ oc || skickede sin Hær vd oc ødelagde disse Mandrabere/ oc sette ild paa deris Stad. Da sagde hand til sine Tienere/ Brølluppet er io bered/ Men de som vaare budne vaare det icke verde. Gaar der faare hen paa Veyene/ oc biuder til Brøllup/ huem i finde. Oc Suennene ginge vd paa Veyene/ oc saffnede til sammen huem de funde/ Onde oc Gode/ Oc bordene bleffue alle fulde. Da gik Kongen ind/ at besee Gesterne/ Oc hand saae der it Menniske/ som haffde icke brøllups Klæder || paa/ Oc hand sagde til hannem/ Ven/ Huorledis est du kommen hid ind/ oc haffuer dog icke brøllupsklæder paa? Oc hand tagde stille. Da sagde Kongen til sine Tienere/ Binder hender oc føder paa hannem/ oc kaster hannem hen vd i Mørcket/ Der skal vere graad oc tendgnidsel. Thi mange ere kallede/ Men faa ere vdualde.

Den XXI. Søn. eff. Trini.

Collect.

OHerre/ Wi bede dig/ du vilst oss som din fattige hussinde i en idelig Gudelighed beuare/ at wi maa met din beskermelfe vere frý fra || al genuordighed/ Oc i gode handel vere dit naffn til loff oc prijs/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer/ etc.

459

Oc vnder tiden denne.

ALsommectiøste euige Gud/ som haffuer formedelst din Søn Christum Ihesum/ sagt oss syndernis forladelse til/ Retferdighed oc det euige lifff/ Wi bede dig du vilt met din hellig Aand/ opueck vore hierter/ at wi met vore daglige bøner i alle fristelser søge saadan hielp hoss hannem/ oc formedelst en fast tro til hans foriættelse oc Ord/ kunde vndfange det wi begere/ oc endelige bliffue salige/ Ved din Søn Ihesum Christum/ Amen.

Epistelen Ephesern. VI.

MIn kære Brødre/ Verer stercke i Herren/ oc vdi hans styrckis mact. Fører eder i Guds Harnsk/ at i kunde || bliffue stadige mod Dieffuelens listige tilløb. Thi wi haffue icke at stride met Kød oc Blod/ Men met Førster oc Veldige/ som er/ met Verdens Herrer/ som regnere i denne Verdens mørck/ met de onde Aander vnder Himmelen. For den skyld/ da tager Guds Harnsk paa/ paa det at i kunde staa imod/ naar den onde stund kommer/ oc vdretter alting vel/ oc beholde Marcken. Saa staa nu/ omgiordede om eders Lender met Sandhed/ oc iførde met Retferdigheds Krefft/|| oc haffuer støffle paa Benene/ som de der ere ferdige til at driffue Fredens Euangelium met huilcket i ere beredde. Men faar alle ting/ tager Troens Skiold/ met huilcken i kunde vdslycke alle den forgifftige Fiendis gloende Pile. Oc tager Salighedens Hielm/ oc Aandens Suerd/ som er Guds ord. Oc beder stedze i al nødtøffthighed met bøn oc formanelse/ i Aanden.

Euangelium Iohannis III.

DEr vaar en Kongelig Mand/ hans søn laa siug || i Capernaum. Denne hørde/ at Ihefus kom aff Iudea i Galileam/ oc hand gick bort til hannem/ oc bad hannem/ At hand vilde komme ned/ oc hielpe hans Søn/ Thi hand vaar død siug. Oc Ihesus sagde til hannem/ Naar som i icke see Tegen oc vnderlige Gerninger/ da tro i 460 icke. Da sagde den Kongelige Mand til hannem/ Herre/ kom ned/ før mit Barn dør. Ihesus siger til hannem/ Gack bort/ Din Søn leffuer. Mennisket trode det Ord/ som Ihesus sagde til hannem/ oc gick || bort. Oc i det som hand gick ned/ møtte hans Suenne hannem/ forkyndede hannem/ oc sagde/ Dit Barn leffuer. Da vdspurde hand den time aff dem/ i huilcken det vaar bleffuet bedre met hannem. Oc de sagde til hannem/ I gaar ved den siuende time forloed Kaalhsiugen hannem. Da merckte Faderen/ at det vaar ved den time/ i huilcken Ihesus haffde sagd til hannem/ din Søn leffuer/ Oc hand trode met alt sit Huss.

Paa Alle Helgene dag.

Collect. ||

OAlmectige euige Gud/ Som ville hellig gøre alle dine vdualde oc elskelige i din enbaarne oc elskelige Søn/ Lad oss deris Tro/ Hob oc Kærlighed effterfølge/ At wi met dem oc kunde vorde salige/ Ved den samme vor Herre Ihesum som met dig leffuer oc regnerer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HERre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig for din wsigelig naade/ at du haffuer kommit oss arme syndere ihu/ oc for vor skyld ladet din Søn bliffue menneske/ Oc wi bede dig du wilt formedelst din hellig Aand/ saa opliuse vore hietter/ at wi kunde rettelige trøste oss ved hans mandom/ pine oc død/ oc kende hannem for vor euige Herre oc Konge/ oc formedelst hannem euindelige met alle Helgene ieffue hoss dig oc den hellig Aand A.

Epistelen Appocalip. VII.

DER effter saa ieg fire Engle staa paa lordens fire || hjørner/ de huld tordens fire Vær/ Paa det der skulde inted Vær blæse offuer iorden eller offuer 461 Haffuet/ eller offuer noget Træ/ Oc ieg saa en anden Engel opstige aff Solens opgong/ hand haffde den leffuende Guds Indsegle/ oc robte met stor røst til de fire Engle/ som er giffuet at skade lorden/ oc Haffuet/ oc hand sagde/ Skader icke lorden/ eller Haffuet/ eller Træerne/ Før end wi faa beseglet vor Guds Tienere i deris Pande. Oc ieg hørde deris tal/ som bleffue beseglede aff alle Israels || børns Slecter/ hundrede oc fyretiue tusinde/ som bleffue beseglede. Aff Iuda Slect/ tolff tusinde beseglede. Aff Rubens Slect/ tolff tusinde beseglede. Aff Gadz Slect/ tolff tusinde beseglede. Aff Asars Slect/ tolff tusinde beseglede. Aff Nephthali Slect tolff tusinde beseglede. Aff Manasse Slect/ tolff tusinde beseglede. Aff Simeons Slect/ tolff tusinde beseglede. Aff Leui Slect/ tolff tusinde beseglede. Aff Isaschars slect/ tolff tusinde beseglede. Aff Sebulons Slect/ tolff tusinde beseglede. Aff Ioseps Slect/ || tolff tusinde beseglede. Aff Ben lamins slect/ tolff tusinde beseglede. Der effter saae ieg/ Oc see/ en stor Skare/ huilcken ingen kunde telie/ aff alle Hedninge oc Folck oc Tungemaal/ stod faar Stolen oc faar Lammet/ klædde met huide klæder/ oc Palmer i deris hender/ som robte met stor tøfl/ oc sagde/ Salighed vere den/ som sider paa Stolen/ vor Gud oc Lammet. Oc alle Englene stode omkring Stolen/ oc omkring de Eldste/ oc omkring de fire Diur/ oc fulde ned faar Stolen paa deris ansicte/ oc tilbade || Gud/ oc sagde/ Amen. Loff oc ære/ oc Visdom/ oc Tack/ oc Priss/ oc Krafft/ oc Styrcke vere vor Gud/ fra euighed oc til euighed/ Amen.

Euangelium Matthei. V.

DER Ihesus saae Folcket/ gick hand op paa it Bierg/ oc sette sig/ Oc hans Disciple ginge til hannem/ oc hand oplod sin mund/ larde dem/ oc sagde/ Salige ere de/ som ere aandelige fattige/ Thi Himmerigis rige er deris. Salige ere de bedrøffuede/ Thi de skulle husualis. Salige ere || de Sactmodige/ Thi de skulle beside lorden. Salige ere de/ som hungre oc tørste effter Retferdighed/ Thi de skulle mettis.

462

Salige ere de Miskundelige/ Thi de skulle faa miskundhed. Salige ere de/ som ere rene aff hiettet/ Thi de skulle see Gud. Salige ere de Fredsommelige/ Thi de skulle kaldis Guds børn. Salige ere de som lide forfølgelse for Retferdigheds skyld/ Thi Himmerigis rige er deris. Salige ere i/ naar Menniskene bespotte oc forfølge eder for Min skyld/ oc tale allehonde || ont paa eder/ om de liuge det. Glæder oc frygder eder/ Det skal vel betalís eder i Himmelen. Thi de haffue saa forfult Propheterne som vaare faar eder.

Den XXII. Søn. eff. Tri.

Collect.

OHerre Gud himmelske Fader/ som est al vor haab oc tilfluct/ oc beuiser oss stor naade oc barmhertighed i vore nød/ Wi bede dig/ du vilt faar din Søns Ihesu Christi død oc pinis skyld naadelige ansee din Christen kirckis bøn/ oc huad som wi bede i troen/ oss naadelige giffue/ Ved den samme din Søn vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

ALSommectigste euige Gud/ wi bekende oss at vere arme syndere/ oc at vere høyt opscreffne i dit || Register/ Men wi tacke dig aff vort gantske hierte/ at du haffuer tagit saadan skyld fra oss/ oc lagt den paa din kære Søn Ihesum Christum/ oc haffuer ladet hannem betale/ der faar/ Oc bede dig/ du vilt naadelige beholde oss i troen/ oc regere oss saa met din hellig Aand her paa lorden/ at wi kunde leffue effter din vilie/ oc gerne beuisse vor neste al kærlighed/ tjenste oc hielp/ oc at wi maatte staa imod al vrede/ hastighed oc heffn/ paa det wi skulle icke opuecke din vrede offuer oss/ men at wi maatte altid haffue en naedig Fader i dig/ Ved Ihesum Christum vor Herre/ Amen.

463

Epistelen Philippen. I.

Kære Brødre/ Ieg haffuer it gaat haab der til/ at den som begynte den gode Gerning i eder/ hand skal oc fuldkomme det indtil Ihesu Christi || dag/ lige som mig oc bør/ at ieg skal i saa maade holde aff eder alle/ Fordi at ieg haffuer eder i mit hierte/ i dette mit Fengsel/ i huilcket ieg forsuarer oc stadfester Euangelium/ som de der alle ere delactige met mig i naaden. Thi Gud et mit Vidne/ huorledis mig forlengis effter eder alle i hiertens grund i Ihesu Christo/ Oc der om beder ieg/ at eders kærlighed kand bliffue io mere oc mere rig/ i allehonde Bekendelse oc Forsøgelse/ at i kunde prøffue/ huad som Best er/ at i || kunde vere rene oc vden forargelse indtil Christi dag/ opfylte met Retferdigheds Fruct/ som ske ved Ihesum Christum (i eder) Gud til ære oc loff.

Euangelium Matthei. XVIII.

IHesus sagde til sine Disciple/ Himmerigis rige lignis ved en Konge/ som vilde holde regenskaff met sine Suenne. Oc der hand begynte at regne/ kom en faar hannem/ som vaar hannem thi tusinde Pund skyldig. Der hand haffde nu icke at || betale met/ da bød Herren at sele hannem oc hans Hustru/ oc hans Børn/ oc alt det hand haffde/ oc betale. Da falt den Suend ned/ oc tilbad hannem/ oc sagde/ Herre/ Haff tolmodighed met mig/ ieg vil betale dig det altsammen. Da ynckedis Herren offuer den samme Suend/ oc hand gaff hannem løss/ oc forlod hannem ocsa Gielden. Da gick den samme Tienere hen vd/ oc fant en aff sine Medtienere/ hand vaar hannem hundrede Pendinge skyldig/ Oc hand greb fat paa hannem/ || oc vilde quele hannem/ oc sagde/ Betale mig det du est mig skyldig. Da falt hans Medtienere ned/ oc bad hannem/ oc sagde/ Haff talmodighed met mig/ ieg vil betale dig det altsammen. Oc hand vilde icke/ men gick hen/ oc kaste hannem i Fengsel/ indtil hand betalede/ det 464 hand vaar skyldig. Men der hans Medtienere saae det/ bleffue de saare bedrøffuede/ oc de komme oc førde faar deris Herre alt det som skeed vaar. Da kallede hans Herre hannem faar sig/ oc sagde til hannem/ || Du Skalckactige Suend/ Al denne Geld forlod ieg dig/ fordi du badst mig. Skulde da du icke ocsaa forbarmedig offuer din Medtienere/ lige som ieg haffuer forbarmet mig offuer dig? Oc hans Herre bleff vred/ oc antuorde hannem dem som pine/ indtil hand betalede altsammen/ det hand vaar hannem skyldig. Saa skal oc min himmelske Fader gøre mod eder/ om i icke forlade aff eders hierte/ huer sin Broder hans Brøst.

Den XXIII. Søn. eff. Tri.

Collect. ||

O Herre Gud himmelske Fader/ Wi bede/ afløss dine Folckis synder/ oc lad oss aff vore synders baand der wi haffue faar vore skrøbeligheder bonden/ met din mildhed befries/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer oc/ etc.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig at du haffuer hertil giffuit oss fred/ oc naadelige beuaret oss fra Krig oc fremede Herskaff/ Wi bede dig giff oss frem i din naade/ at wi kunde leffue i din fryckt oc effter din vilie/ oc ingen orsage giffue til krig eller anden straff/ Regere oc styr vor Øffuerighed/ at de icke forhindre den lydactighed/ som dig bør/ men at de densamme forfremme/ at wi maatte haffue diss mere lycke oc velsignelse/ vnder deris regimente/ Ved vor Herre Ihesum Christtm/ Amen.

Epistelen Philip. III. oc IIII.

Følger mig/ kære Brødre/1| oc giffuer act paa dem/ som saa vandre/ lige som i haffue oss til it Exempel. Thi mange vandre/ om huilcke ieg haffuer ofte sagd 465 eder/Oc ieg siger ocsaa nu met grædende taare/ Christi Kaarssis Fiender/ huilckis Ende er fordømmelsen/ oc deris Bug er deris Gud/ oc deris ære skal bliffue til skendzel/ huilcke som haffue lordiske sind. Men vor Omgengelse er i Himmelen/ hueden wi ocsaa vente Frelseren Ihesum Christum vor Herre/ huilcken som skal forklare vort ringe Legeme/ || at det skal vorde lige ved hans forklarede Legeme/ Effter den Krafft/ som hand oc kand gøre sig alle ting vnderdanige. Lige saa/ mine Elskelige oc ynskelige Brødre/ min Glæde oc mine Krune bliffuer saa stadige i Herren/ i Elskelige. Ieg formaner Euodian/ oc ieg formaner Syntichen/ at de haffue it sind i Herren. Ia ieg beder oc dig/ min trofaste Stalbroder/ hielp dem/ som haffue stridet met mig i Euangelio/ met Clemen oc de andre mine Hielpere/ huilckes naffn der ere i Liffsens Bog. ||

Euangelium Matthei. XXII.

DA ginge Phariseerne hen/ oc hulde it Raad/ huorledis de skulde gribe hannem i hans Tale. Oc de sende deris Disciple til hannem/ met Herodis Tienere/ oc sagde/ Mestere/ Wi vide at du est sandru/ oc lærer Guds vey rettelige/ oc du skiøder om ingen/ Thi du acter icke Menniskens anseelse. Sig oss der faare/ huad tyckis dig? Er det ræt at mand giffuer Keyseren skat/ eller ey? Der Iesus nu merckte deris skalckhed/ sagde hand/ I Øyen skalcke/ || hui friste i mig? Lader mig see Skattens mynt/ Oc de racte hannem en Pending. Oc hand sagde til dem/ Hues Billede oc offuerscrift er dette? De sagde til hannem/ Keyserens. Da sagde hand til dem/ Saa giffuer Keyseren/ det Keyseren hører til/ oc Gud/ det Gud hører til. Der de hørde det forundrede de dem/ oc forlode hannem oc ginge bort.

Den XXIII. Søn. eff. Tri.

Collect.

ØHerre/ Wi bede/ opueck dine tro Menniskers vilie/ at de maatte || saa vere flittelige til gode gerningers fruct at gøre/ paa det/ de maa fange desstørre din mildheds lægedom/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer oc regnerer/ etc.

Oc vnder tiden denne.

ALSommectigste euige Gud/ som haffuer formedelst din Søn/ tilsagt oss syndernis forladelse oc redning mod den euige Død/ Wi bede dig/ styrck oss met din hellig Aand/ at wi daglige voxer i troen til din naade/ ved Christum/ oc beholde en stadige haab oc tillid/ at wi icke skulle Dø/ men sødelige soffue/ oc ved din Søn Christum Ihesum paa Dommedag bliffue opueckte igen til det euige lifff oc salighed/ Amen.

Epistelen Coloss I.

DEr faare kære Brødre/ lade wi icke aff/ at bede for eder/ fra den dag/ der wi det hørde/ oc wi bede/ at i kunde opfyldis || met hans vilies bekendelse/ i allehonde Aandelig Visdom oc forstand/ At i kunde vandre verdelige faar Herren/ til al behagelighed/ Oc vere fructsommelige i alle gode Gerninger/ Oc voxer i Guds bekendelse/ oc bliffue stercke met al Krafft effter hans herlige mact/ i al taalmodighed oc langmodighed/ met glæde/ Oc siges Fadren tack/ som gjorde oss duelige til Helligens Arffuedel i Liuset/ huilcken som frelste oss aff mørckens Øffrighed/ oc sette oss i sin elskelige Søns Rige/ || i huilcken wi haffue Forløssning/ formedelst hans Blod/ som er Syndernis forladelse.

Euangelium Matthei. IX.

DEr Ihesus dette taleder met dem/ See/ da kom der en aff de Øffuerste/ oc falt ned faar hannem/ oc sagde/ Herre/ Min Daatter er nu død/ men kom/ oc 467 leg din haand paa hende/ saa bliffuer hun leffuendis/ Ihesus stod op/ oc fulde effter hannem/ oc hans Disciple. Oc see/ en Quinde/ som haffde tolf aar || hafft Blodsot/ gick bag til han nem/ oc rørde ved sømmen aff hans Klædebon/ Thi hun sagde ved sig selff/ Kunde ieg eckon røre ved hans Klædebon/ da bleffue ieg helbrede. Da vende Ihesus sig om/ oc saae hende/ oc sagde/ Ver trøstig min Daatter/ Din tro haffuer hulpet dig. Oc Quinden bleff helbrede i den samme stund. Oc der hand kom i den Øffuerstis hwss/ oc saae Pibere oc Folckens bulder/ sagde hand til dem/ Viger/ Thi pigen er icke død/ men hun soffuer. Oc de bespaattede || hannem. Men der Folcket vaar vddreffuit/ gick hand ind/ oc tog hende ved haanden. Da stod Pigen op. Oc dette røcte kundgiordis i det gantske Land.

Den XXV. Søn. effte. Tri.

Collect.

OBarmhertige euige Gud/ himmelske Fader/ Wi bede/ at du vilt naadelige forlose dit folck/ aff deris synders baand/ i huilcke wi ere faldne aff skrøbelighed/ Paa det wi vden vore fienders fryct/ kunde tiene dig i reisindig retferdighed oc hellighed/ al vor liffs tid/ Ved Ihesum Christum vor Herre/ Amen.

Oc vnder tiden denne.

HErre Gud himmelske Fader/ wi tacke dig hiertelige/ at du haffuet led oss formedelst dit Ord/ aff den græselig Paffuedoms vildfarelse/ || oc haffuer ført oss til din naadis liuss/ Oc bede dig/ du vilt naadelige beholde oss i samme liuss/ oc beuare oss fraa al vildfarelse oc kettery/ oc io beuare oss at wi bliffue icke wtacknemelige/ som løderne/ icke heller foracte eller forfølge dit Ord/ men at wi met vort ganske hierte kunde anamme det/ oc der aff bedre vort leffnet/ oc sette al vor lid paa din Naade/ oc din kære Søns fortienste/ som met dig oc den hellig Aand leffuer oc regnerer fra euighed oc til euighed/ Amen.

468

Epistelen I Thessalo. III.

WI ville oc icke/ kære Brødre/ dølie faar eder om de som soffue/ Paa det i skulle icke sørge/ som de andre der haffue inted Haab. Thi der som wi tro/ at Ihesus er død oc opstanden/ Saa skal oc || Gud/ føre dem frem met hannem/ som soffue ved Christum. Thi dette sige wi eder/ som Herrens ord/ at wi som leffue oc offuerbliffue i Herrens tilkommelse/ Wi skulle icke komme før end de der soffue. Thi at Herren selff skal komme ned aff Himmelen/ met it Anskrig oc offuer Engilss røst/ oc met Guds Basune/ Oc de Døde i Christo skulle først opstaa. Der effter skulle wi som leffue oc offuerbliffue/ ryckis til lige bort met dem i Skyerne/ mod Herren i lucten/ oc wi skulle altid bliffue || hoss Herren. Saa trøster eder met desse ord iblant huer andre.

Euangelium Matthei. XXIII.

Ihesus sagde til sine Disciple. Naar som i nu see Ødeleggelsens Verstyggelighed/ som er sagd aff ved Propheten Daniel/ at den staar i den hellige Sted/ Huo som det læss/ hand giffue act der paa. Da fly sig op paa Biergene/ huo som er i lødeland/ Oc huo som er paa Taget/ hand stige icke ned at hente noget aff sit Hwss/ Oc || huo som er paa marcken/ hand vende icke tilbage/ at hente sine Klæder. Ve de fructsommelige/ oc som giffue di paa den tid. Beder/ at i skulle icke fly om Vinteren/ eller om Sabbathen. Thi at der skal da bliffue saa stor en bedrøffuelse/ som der icke haffuer veret fra Verdens begyndelse/ hid indtil/ oc som icke heller skal bliffue/ Oc der som disse dage icke bleffue forkaartede/ da bleffue inted Menniske saligt/ Men for de Vdualdis skyld/ skulle de dage forkaartis. Der som nogen da siger || til eder/ See/ Her er Christus/ eller der/ da skulle i det icke tro. Thi der skulle opsta falske Christi/ oc falske Propheter/ oc gøre store Tegen oc vnderlige Gerninger/ At de vdualde skulle ocsaa forføreris (der som det vaare mueligt) i Vildfarelse/ See/ ieg 469 haffuer nu tilforn sagt eder det. Der faare/ naar som de sige til eder/ See/ hand er i Ørcken/ da gaar icke hen vd/ See/ hand er i Herberet/ da troer icke. Thi at lige som Liunet vdgaar aff Østen/ oc skinner hen ind til Vesten/ Saa skal oc|| Menniskens Søns tilkommelse vere. Huor som it Aadzel er/ der forsamlis Ørnene.

Den XXVI. Søn. efft. Tri.

Collect.

HErre almectige Gud himmelske Fader/ Betee oss arme syndere din miskundhed/ at/ effterdi wi icke kunde forlade oss paa nogen vor egen fortieniste men i alle maade fortuile derpaa/ icke skulle falde i din strenge dom/ men formedelst din naade oc barmhertighed Forløsis der fra/ formedelst din Søn vor Herre Ihesum Christum/ som met dig/ etc.

Epistelen I. Thessaløni. V.

WI bede eder/ kære Brødre/ at i ville kende dem som arbeyde iblant eder/ oc || ere eders Forstandere i Herren/ oc formane eder/ Elsker dem disse mere/ for deris gerning skyld/ oc verer fredsommelige met dem. Wi formane oc eder/ kære Brødre/ at i ville formane de Wtuctige/ Trøster de Mistrøstige/ Fordrager de skrøbelige/ Verer taalmodige mod huer mand. Seer til/ at ingen betaler nogen ont met ont/ Men legger eder altid effter det gode/ baade indbyrdis oc imod huer mand. Verer altid glade/ Beder vden affladelse/ Verer tacknemmelige i alle ting/ || Thi det er Guds vilie i Christo Ihesu til eder. Vdslycket icke Aanden. Foracter icke Prophecier. Men prøffuer alting/ oc beholder det Gode. Skyr alt det som haffuer en ond skin. Oc hand som er Fredens Gud/ hellige eder i alle made/ oc eders gant ske Aand met Siel oc Legeme/ skal beuaris wstraffelig til vor Herris Ihesu Christi tilkommelse.

470

Euangelium Matthei XI.

PAa den samme tid/ suarede Ihesus/ oc sagde/ leg priser dig Fader/ oc Herre || offuer Himmelen oc Iorden/ At du haffuer skiult dette faar de Vise oc Kloge/ oc obenbaret det faar de wmyndige. Ia Fader/ Thi det vaar saa behageligt faar dig. Alle ting ere mig offuergiffne aff min Fader. Oc ingen kender Sønnen/ vden allene Faderen/ Oc ingen kender Faderen/ vden allene Sønnen/ oc den som Sønnen vil det obenbare. Kommer hid til mig alle i som arbeyde oc ere besuarede/ leg vil verquege eder. Tager mit Aag paa eder/ oc lærer aff mig/ Thi ieg er Sactmodig/ oc || Ydmyg aff hiertet/ Saa skulle i finde Huile for eders hierte. Thi mit Aag er lideligt/ oc min Byrde er læt.

Den XXVII. Søn. eff. Tri.

Collect.

BArmhertige euige Gud himmelske Fader/ Wi bede dig/ at du vilt opuecke oss/ at wi met al flid kunde vandre

Christelige i gode gerninger/ oc altid bestyrckis formedelst dig/ oc befindis i al Gudelighed/ Ved vor Herre Ihesum Christum/ som met dig leffuer oc regnem/ en sand Gud fra euighed oc til euighed/ Amen.

Epistelen. II. Petri. I.

DEr faare/ kære Brødre/ vil ieg det icke lade/ at minde eder altid paa saadant/ || Alligeuel at i vide oc ere styrckede/ i den næruerendis sandhed. Thi ieg acter det at vere tilbørligt/ at opuecke oc paaminde eder/ saa lenge som ieg er i denne Bolig/ Thi ieg veed/ at ieg skal snarlige afflegge min Bolig/ Lige som oc vor Herre Ihesus Christus haffuer obenbaret mig. Oc ieg vil gøre min flid/ at i alleuegne skulle haffue dette i hukommelse efftep min Død. Thi wi effterfulde icke kloge Fabel/ der wi kundgiorde eder vor 471 Herris Iesu Krafft oc tilkommelse.|| Men wi haffue selff seet hans Herlighed/ der hand fick ære oc priss af Gud Fader/ formedelst en røst som Skede til hannem aff den store herlighed/ i saa maade/ Denne er min elskelige Søn i huilcken ieg haffuer behagelighed. Oc wi hørde denne Røst komme aff Himmelen/ der wi vaare met hannem/ paa det hellige Bierg.

Euangeli. Matthei. XVII.

OC sex dage der effter/ tog Ihesus Peder oc Iacob/ oc hans Broder Iohannem || til sig/ oc førde dem offuer en side op paa it høyt Bierg/ oc bleff forklaret faar dem. Oc hans ansicte skinde som Solen/ oc hans Klæder bleffue huide som it Liuss. Oc see/ da obenbaredis Mose oc Elias faar dem/ de taledede met hannem. Da suarede Peder/ oc sagde til Iesum/ Herre/ Her er gaat at vere/ Vilt du/ da ville wi gøre tre Bolige/ Dig en/ Mose en/ oc Elias en. Der hand end saa taledede/ see/ da offuerskuggede en klar Sky dem. Oc see/ en Røst aff skyen sagde/ Denne er min elskelige || Søn/ i huilcken jeg haffuer behagelighed/ hannem skulle i høre. Der Disciplene hørde det/ fulde de ned paa deris Ansicte/ oc bleffue saare forferdede. Men Ihesus traadde frem til dem/ rørde ved dem/ oc sagde/ Staar op/ oc frøcter inted. Men det de opløffte deris øyen/ saae de ingen/ vden Ihesum alene. Oc der de ginge ned aff Bierget/ bød Ihesus dem/ oc sagde/ I skulle ingen sige denne Syn/ før end Menniskens Søn er opstanden fra de Døde. ||

472

473

DEt er et almindeligt sprock/ saa mange land saa mange seder/ Effterdi at Brøllup oc Ecteskaffs staat er en verdslig handtering/ da bør oss aandelige eller kircke tienere inted at ordinere eller regere der vdi/ Men lade huer Land oc Stad her i nyde oc beholde sin brugelse/ oc seduane. Sommestæds føre de Bruden tuende gonge til Kirsken/ baade om afftenen oc om morgenen/ Sommestæds icke vden en gang/ Somme forkynde oc opliuse deris Ecteskaff paa predicke stolen/ tho eller tre wger tilforn/ Dette oc alt andet saadant/ Lader ieg Herrer oc Førster/ Borgemestere oc Raad/ skaffe oc gøre som de ville/ Det kommer mig intet ved.

Men naar mand begere aff oss/ at wi skulle faat kirckedøren eller i kircken læse Guds velsignelse/ oc bede vor bøn offuer Brud oc Brudgomme/ eller vye dennem tilsamen/ da ere wi skyldige det at gøre/ Der faar vilde ieg lade vdgaa denne lille Bog om Bruduielse for de vnge Sogneprester som icke bedre kunde/ at de motte bruge || endrectelige met oss denne form oc maade. De andre som det bedre kunde (det er) de som icke kunde alting/ Men de lade dennem tycke at de kunde alting/ de haffue denne mine tjeneste inted behoff/ vden saa megit at de kunde kaastelige oc mesterlige straffe oc sette til rette det wi gøre/ oc tage dennem vel vare at de icke skulle holde noget lige met andre/ oc gøre alting effter deris egit hoffuit/ Thi mand maatte ellers tencke at de skulde lære nogit aff andre/ det vaare en stor skam.

Effterdi at mand haffuer her til brugit saa drabelig stor prang met Muncke oc Nunder i deris Induielse/ Endog at deris staat oc vesen er en wgudelig oc klar menniskelig tant oc dict/ som ingen grunduol haffuer i scrifften/ Huor megit mere skulle wi ære denne gudelige staat/ oc met mange herlige stycker viye Brud oc Brudgomme til sammen/ oc bede for dennem oc ære dennem? Thi endog det er en verslig staat/ saa haffuer det dog Guds ord for sig oc er icke dictet eller || sticket aff mennisken/ som Muncke oc Nunne stat/ Der faar skulle det hundrede maal yppermere actis end klosterleffnis stat/ Huilcken som skulle actis at være den aller versligeste oc kiødeligste stat/ effterdi det er fundet aff kiød oc blod/ oc stictet aff verdslig vijsdom oc fornufft.

Oc paa det at vngt folck maatte lære at ansee aluorlig denne Ecteskaffs stat/ oc den i ære at holde som Guds Gerning oc Bud/ oc icke saa spaattelige driffue deris daarhed der om/ met lader met bespaattelse oc met anden saadan løsactighed/ som mand pleyede her til at gøre lige som det skulle vere en skemt eller børneleeg at giffue sig i Ecteskaff/ eller gøre Brøllup.

474

De som haffue først stictet at mand skal føre Brud oc Brudgomme til Kircken/ ansaage det for ingen skemt/ men faar en ret aluorlighed/ Thi vden tuiuel/ vilde de der hente Guds velsignelse oc en almindelig bøn/ oc icke driffue nogen leckerij eller Hedenske abenspil.

Saa beuiser oc det samme den gerning || sig selff vel/ Thi huo som begerer aff Sognepresten eller Biscopen en almindelig Bøn oc Guds velsignelse/ Hand giffuer vel der met til kende (endog hand taler det icke vd met munden) huad fare oc nød hand giffuer sig i/ oc huor storlig hand haffuer samme Guds velsignelse oc en almindelig bøn behoff til Ecteskaffs stat/ Thi hand fornimmer vel/ som mand oc daglige befinder huilcken wlycke Dieffuelen kommer affsted i Ecteskaffs stat/ met Hoer/ Wtroskaff/ Wenighed oc alle haande iammer. Saa ville wi nu paa denne maade/ handle met Brud oc Brudgomme/ der som de det aff oss bede oc begere. ||

For det Første skal der liuses for dennem aff Predicke stolen/ met saadanne ord.

Hans. N. oc Margrete. N. ville effter Guds ordning oc befalning giffue dennem tilsammen i den hellige Ecteskaffs staat/ oc derfaar begere de en almindelig Christelig bøn for dennem/ at de kunde det begynde i Guds naffn/ oc det maatte lyckis for dennem.

Oc om nogen haffuer der i at sige gøre sig det betiden/ eller tie sig stille. Gud giffue dennem sin naade oc velsignelse/ Amen. ||

Bruduielse eller troloffuelse faar Kirske døren/ eller i Kirsken skal ske met disse ord.

Hans viltu haffue Margrete til din Ecte hustru?

Dicat/ Ia.

475

Margrete viltu haffue Hans til din Ecte hossbonde?

Dicat/ Ia.

Her lader hand dennem giffue huer andre troloffuelsens Ring/ Oc legger baade deris høgre hender til sammen oc siger.

Huad Gud haffuer til sammen føget/ skal inted menniske atskilie.

Der effter siger hand almindelige faar alle.

Effterdi at Hans N. oc Margrete N. begerer huer andre i Ecteskaff/ oc det obenbarlige bekende faar Gud oc Verden/ oc haffue der paa giffuit || huer andre deris hender oc troloffuelsens Ring. Saa siger ieg dennem Ecte at vere/ i Naffn Faders oc Søns/ oc hellig Aands/ Amen.

Faar Alteret offuer Brudgommen oc Bruden/ læser hand Guds ord/ Genesis i det andet Capittel.

Oc Gud vor Herre sagde/ Det er icke gaat/ at Mennisken er ene/ leg vil gøre hannem en med hielp som kand vere hoss hannem. Da loed Gud vor Herre en suar søffn falde paa Mennisken/ oc hand soff. Da tog hand it aff hans Riffben/ oc lucte steden igen met kød. Oc Gud vor Herre bygde en Quinde aff Riffbenet/ som hand tog ass Mennisken/ || og ledde hende til hannem. Da sagde Mennisken/ Det er Been aff mine been/ oc Kød aff mit kød/ der faare skal mand kalde hende Mandinde/ Thi hun er tagen aff Manden. Der faare/ skal Manden forlade sin Fader oc sin Moder/ oc bliffue hoss sin Hustru/ oc de skulle vere it kød.

Der effter vender hand sig til dennem baade/ oc taler dennem saa til.

Effterdi at i haffue nu giffuit eder baade i Ecteskaff til sammen i Guds Naffn. Saa hører nu først Guds Bud om denne stat. Saa siger Sanct Pouel tilde Epheser i det v. Capit.

I Mend/ elsker eders Hustruer/ || lige som Christus elsker Menigheden/ oc gaff sig selff for hende/ paa det hand skulde hellige hende/ Oc hand rensede hende formedelst Vandbadet i Ordet/ Paa det hand skulde beskicke sig selff hende en Menighed som er herlig/ som icke haffuer nogen besmittelse eller ryncke/ eller noget saadant/ men at hun skulde vere 476 wstraffelig. Saa skulle oc Mendene elske deris Hustruer/ som deris eget Legeme. Huo som elsker sin Hustru/ hand elsker sig selff. Thi aldri hadede nogen sit eget || Kød/ men hand føder det/ oc pleyer det/ Lige som Herren ocsaa Menigheden.

Quinderne skulle vere deris Mend vnderdanige som Herren/ Thi Manden er Quindens Hoffuit/ ligesom Christus oc er Menighedens Hoffuit/ oc hand er sit Legemis Saliggørere. Men lige som Menigheden nu er Christo vnderdanig/ Saa skulle oc Quinderne vere deris Mend i alle ting.

For det andet/ Hører ocsaa Kaarssit som Gud haffuer lagt paa denne staat.||

Saa sagde Gud til Quinden/ Genesis iij.

leg vil skicke dig meget kummer til/ naar du reder til barsel/ Oc du skalt føde dine Børn met kummer/ oc din vilie skal vere din Mand vndergiffuen/ oc hand skal vere din Herre.

Oc hand sagde til Manden.

Effterdi du lydte din Hustruis røst/ oc odst aff det træ/ om huilcket ieg bød dig oc sagde/ du skalt icke æde der aff/ da skal iorden vere forbandet || for din skyld/ met kummer skalt du dig der aff nære alle dine liffs dage/ Torn oc Tidzel skal hun bære dig/ oc du skalt æde Vrter paa marcken. I dit ansectis sued skalt du æde dit Brød/ til du bliffuer til iord igen/ som du est tagen aff/ Thi du est iord/ oc du skalt bliffue til iord igen.

For det Tredie.

Saa er det eders trøst at i vide oc tro/ at eders stat er Gud tacknemmelig/ oc aff hannem velsignet. Thi saa staar der screffuit Genesis. j. ||

Oc Gud skabte mennisken sig til it Billede/ hand skabte hannem til Gudz billede/ Oc hand skabte dem en Mand oc Quinde. Oc Gud velsignede dem/ oc sagde til dem/ Verer fructsommelige oc formerer eder oc opfylder iorden/ oc gør hende eder vnderdanig. Oc regerer offuer Fiskene i Haffuit/ oc offuer Fulene vnder Himmelen/ oc offuer alle Diur som krybe paa iorden.

Oc Gud saae alt det som hand hadde skafft/ Oc see/ det vaar altsammen saare gaat.|| Der faar siger oc Salomon/ Huo som faar en Husttu/ hand faar en god ting/ oc anammer aff Herren en velbehagelighed.

Her ligger hand sin haand paa deris hoffuit oc beder saa.

Herre Gud himmelske Fader/ du som haffuer skafft Mand oc Quinde oc forskicket dennem til Ecteskaffs staat/ oc haffuer velsignet dennem met liffsens fruct/ Oc der i betegnet din kære Søns Ihesu Christi/ oc den || hellig kirckis hans Bruds Sacramente/ Wi bede din grundløse barmhertighed/ at du vilt saadan din skaffning/ ordening oc velsignelse icke lade forryckis eller forderffuis/ men naadelige hende beuare/Ved Ihesum Christum vor Herre Amen. ||

478

479

Martinus Luther ynsker alle Christne læsere/ naade oc fred i Iesu Christo vor Herre.

EFterdi ieg daglige seer oc hører/ at mand met stoer wflittighed oc waluorlighed (ieg vil icke sige met løsactighed) handler offuer børnene det høyuerdige hellige oc trøstelige Daabens Sacramente/ Huilcket ieg tror ocsaa at vere en orsage til/ at de som der hoss staa/ intet der aff kunde forstaa/ huad der bliffuer talet eller handlet/ tyckis mig icke allene nytteligt men ocsaa nødtørteligt at vere/ at mand det paa huer landz tungemal oc icke lenger paa latine handler. Oc haffuer ieg der faare begynt at vdsætte paa tydske de ord som høre til Daaben/ paa det at de som ere Faddere eller der hoss staa/ maatte opueckis til troen oc til en aluorlig paactelse/ oc de Prester som Døbe/ maatte haffue diss ydermere flittighed for deris skyld som høre der paa.

Men ieg aff en Christelig tro/ beder alle dennem som Døbe/ som holde || børn til daab oc som der hoss staa/ at de ville lade dennem gaa til hiertet den herlige kostelige gerning oc den store aluorlighed som er i samme gerning. Thi du kant høre her i ordene som staa i denne bøn huor klaglige oc aluorlige den Christen Kirske fremdrager barnet til daaben oc met bestaandige oc wtuilactige ord for Gud bekender/ at barnet er met Dieffuelen beseet/oc syndsens oc vredsens barn/ oc beder sa flittelige om hielp oc naade ved Daaben at det maatte bliffue Guds barn.

Vilde du der faar betencke at det er plat ingen skemt/ at handle mod diefflen/ oc ikke alene vdriffue hannem aff barnet men ocsaa (effterdi det skal alle sine dage haffue saadan en mechtig fiende paa sin hals) at vere det arme barn aff gantske hiertet oc en sterck tro bistanlig/ oc met alle største paa actelse oc inderlig begering bede at Gud effter som denne bøn lyder/ vilde icke allene hielp barnet fra dieffuelens vold/ Men ocsaa bestyrcke/ at det maatte Ridderlige i liff oc død bestaa mod || hannem. Oc frycter ieg wisselige at det gaar mange ilde effter Daaben/ der faar at mand faa kaaldelige ocsaa ladelige met dennem omgaa/ ocsaa aldelis vden aluorlighed for dennem bede i Daaben.

Saa tenck nu at disse vduortis stycke ere de aller ringiste i Daaben som er at blæse Barnit i øyene/ at signe det met kaarssis tegen/ at legge salt i munden/ spøt oc skarn komme i ørene oc næsen/ at smørre brystit oc skulderne met oyle/ oc hoffuit panden met Chrismen/ I drage det sin døbe skiorte/ 480 oc giffue det et tend liuss i haanden/ oc andet saadant mere/ som aff menniskan er tillagt at pryde Daaben met/ Thi Daaben kand vel ske faar vden saadanne ting/ oc de ere icke de rætte stycke som Dieffuelen skyer oc flyer faare/ Hand foracter vel mectigere ting/ Det maa gaa her aluorlige til.

Men see der paa at du staar der i en ret tro/ oc hører Guds ord/ oc aluorlige beder. Thi naar Presten siger/ Lader oss bede/ da formaner hand io dig/ at du skalt met hannem bede/ Oc || alle faddere oc de som staa omkring daaben/ skulle i deris hierte bede alle de ord som Presten i sin bøn opregner/ Der faar skal oc Presten sige samme ord frem vdydelige oc langsomt/ at fadderne kunde dennem vel høre oc fornemme/ oc ved dennem selffue i hiertet met Presten bede oc frem sette faar Gud/ Barnens nød met aluorlighed/ oc aff deris gantske formue faar Barnit sette dennem mod Dieffuelen/ ocsaa stelle dennem/ at de lade det vere en

aluorlig ting for dennem/ effterdi at det er for dieffuelen ingen skemt.

Der faar er det vel redeligt oc ret/ at mand icke tilsteder nogen drucken eller vild Prest at døbe/ ei heller bede løssactig folck til fadderne/ men fine/ tuctige/ aluorlige/ fromme Prester oc faddere/ til huilcke mand kand sig forsee/ at de handle samme sag met aluorlighed oc met en ret tro/ at mand icke setter Dieffuelen det høyuerdige Sacrament fore til en spaat/ oc vaanære Gud/ som vdøsser offuer oss i daaben sin offuerflødige oc grundløse naadis rigdom/ saa at hand selff kaller det en || ny fødzei/ Met huilcken wi vorde ledige fra Dieffuelens Tyranni/ løse fra synden/ Døden oc Helffuede/ liffsens børn oc arffuinge til alt det gode Gud haffuer/ oc Guds egne børn oc Christi brødre.

O Kære Christne menniske/ lader oss icke saa wflitelige acte eller handle saadan wsigelig gaffue/ Er dog Daaben vor eniste trøst oc indgang til alt det gode Gud haffuer/ oc all helgens menighed/ Der til hielpe oss Gud/ Amen. ||

481

Døbe faderen siger.

FAr her vd du wrene Aand oc giff den hellig Aand rum.

Der nest skal hand gøre Kaarss paa barnens ansict oc bryst/ sigendis/

Anamme det hellige Kaarsis betegnelse/ baade paa dit ansict oc bryst.

Lader oss bede.

OAlmectige euige Gud/ vor Herris Ihesu Christi Fader/ leg rober til dig offuer denne N. din tienere/ som beder om din Daabis gaffue/ oc ved den aandelige || igen fødzal begere din euige naade. Herre tag hannem til dig/ som du haffuer sagt/ Beder saa skulle i faa/ Leder/ saa skulle i finde/ Bancker/ saa skal eder opladis/ Saa giff nu denne som beder om dine gaffuer/ oc op laad dørren faar hannem som bancker/ at hand kand faa den euige velsignelse i dette Himmelske bad/ oc det rige som du haffuer oss allesammen loffuit oc tilsagt/ formiddelst vor Herre Ihesum Christum/ Amen.

Lader oss bede. ||

OAlmectige euige Gud/ den der ved sindfloden effter din strenge retferdighed haffuer fordømt den vantro Verden/ oc effter din store barmhertighed reddede din tro tienere Noe self ottende. Oc loedst druckne den forherdede Pharao met alle sine i det røde Haaff/ oc førde dit Folck Israel igennem met tørre føder/ Met huilcke du betegnede den hellige tilkommendis Daab/ oc ved din kære Søns vor Herris Ihesu Christi Daab/ haffuer hellig giort oc indset lordans flod || oc alle andre vand til salighedens bad oc en riglig afftoelse aff Synden. Wi bede dig ved den samme din grundløse barmhertigbed/ at du vilt naadelige see til denne din Tienere. N. oc met en ret tro i aanden hannem begaffue/ at ved dette salighedsens Bad maatte druckne oc vndergaa 482 alt det som hannem aff Adam er metfødt/ det er den synd som Adam gjorde/ Oc at hand maatte skillis fra de vantro menniskens tal/ oc bliffue beuaret i den hellige Christenheds Arck || altid brendende i Aanden/ glad i haabet tiene dit naffn/ at hand maa faa met alle tro menniske det euige liff oc salighed som du haffuer loffuit hannem/ Ved Iesum Christum vor Herre/ Amen.

Ieg besuer dig du Wrene Aand/ i naffn Faders +/ oc Søns +/ oc hellig Aand +/ at du vdfarer/ oc viger fra denne Ihesu Christi tienere. N. Amen.

Lader oss høre det hellige Euangelium/ som S. Marcus scriffuer. ||

OC de førde smaa Børn til hannem/ at hand skulde røre ved dem/ Oc Disciplene lode ilde paa dem/ som baaredem. Der Ihesus det saae/ bleff hand fortørnet/ oc sagde til dem/ Lader smaa Børn komme til mig/ oc forhindrer dem icke/ Thi Guds rige hører saadanne til. Sandelige/ Ieg siger eder/ Huo som icke anammer Guds rige/ som it lidet Barn/ hand skal icke komme der ind. Oc hand tog dem i faffn/ oc lagde henderne paa dem/ oc velsignede dem. ||

Siden skal Presten legge sin haand paa Barnens hoffuit/ oc met Fadderne oc falde paa knæ/ oc bede/ Fader vor/ etc.

Fader vor som est i Himmelen. Helligt vorde dit Naffn. Tilkomme dit Rige. Vorde din Villie/ paa lorden som i Himmelen. Giff oss i dag vort daglige Brød. Oc forlad oss vor skyld/ som wi forlade vore skyldener. Oc leed oss icke i fristelse. Men frelss oss fra ont/ Amen.

Der næst skal Presten lede Barnet til Daaben/ oc sige.

Gud beuare din indgong oc vdgong/ fra nu oc til evig tid/ Amen. ||

Der næst lader Presten Barnet ved sine Faddere affsige Dieffuelen/ oc siger.

483

N. Forsager du Dieffuelen?

Suar. Ia.

Oc all hanss væsen?

Suar. Ia.

Der effter spør hand.

Tror du paa Gud den Almectige Fader/ Himmels oc lordens skabere.

Suar. Ia.

Troer du paa den hellig Aand/ en hellig Christelig Kirsk/ som er hellige menniskens samfund/ syndernis forladelse/ Legemens opstandelse/ oc effter døden det euige liiff?

Suar. Ia.

Der effter spør hand.

Vilt du vere døbt?

Suar. Ia.

Da tager hand Barnet oc dypper det i Daaben/ oc siger.

Oc ieg døber dig i naffn Faders/ oc Søns/ oc den hellig Aands/ Amen. ||

Saa skulle Fadderne holde Barnet offuer Daaben/ oc Presten siger men hand legger Barnet sin Daabeskiorte paa.

DEn Almectige Gud oc vor Herris Iesu Christi Fader/ som dig nu haffuer anden gong igen fød formedelst vand oc den hellig And/ oc haffuer forlat dig alle dine synder/ hand styrcke dig met sin naade til det euige liiff/ Amen.

Fred vere met dig/ Suar/ Amen.

Denne Bog er Tryckt i Meydeborgk hoss Hans Walther
 M. D. LVI.
 Cum Gratia et Priuilegio Regie Ma.
 Oc findis til kiøbs hoss Claws Førd
 Borger oc Bogfører i
 Kiøbenhaffn.
 484

TEXTRETTELSER.

S. 342 L. 12. [*lære/ de gamle skal mand*] tilføjet efter Udgaven 1574

S. 344 L. 8. [*en sand Gud fra euighed*] tilføjet efter Udgaven. 1574. Overensstemmende med Salmebogen 1553.

S. 344	L. 8.	<i>til</i>	Orig. <i>itl.</i>
S. 344	L. 11.	<i>hemmelske</i>	Orig. <i>hemmeske</i>
S. 345	L. 28.	<i>Gud</i>	- <i>Gnd</i>
S. 346	L. 5.	<i>tilkommelse</i>	- <i>tikommelse</i>
S. 346	L. 5.	<i>bliffue</i>	- <i>blissue</i>
S. 346	L. 14.	<i>Christi</i>	- <i>Ehristi</i>
S. 347	L. 20.	<i>heden paa/</i>	- <i>heden paa</i>
S. 347	L. 25.	<i>begærer</i>	- <i>bægerer</i>
S. 348	L. 10.	<i>Oc</i>	- <i>Qc</i>
S. 349	L. 27.	<i>spørie</i>	- <i>sporie</i>
S. 351	L. 1.	<i>giorde</i>	- <i>giorde/</i>
S. 351	L. 31.	<i>mangfoldighed</i>	- <i>mangfoldihhed</i>
S. 352	L. 25.	<i>nogle</i>	- <i>nolge</i>
S. 352	L. 27.	<i>Folcket</i>	- <i>Focket</i>
S. 353	L. 21.	<i>kaarsfeste</i>	- <i>kaarfeste</i>
S. 354	L. 1.	<i>Euan.</i>	- <i>Cuan.</i>
S. 356	L. 12.	<i>rober.</i>	- <i>robor</i>
S. 356	L. 16.	<i>forundrede</i>	- <i>froundrede</i>
S. 357	L. 24 og 28.	<i>Christum</i>	- <i>Ehristum</i>
S. 358	L. 13.	<i>Aands</i>	- <i>Aans</i>
S.			

S. 359	L. 30.	<i>hørt</i>	-	<i>hort</i>
S. 361	L. 9.	Kustoden har: <i>Høytidens</i> ; Textens Form maa sikkert betragtes som Trykfejl.		
S. 362	L. 13.	<i>Jorden</i>	Orig.	<i>Jordem</i>
S. 362	L. 32.	<i>Glade/</i>	-	<i>Glade//</i>
S. 363	L. 16.	<i>Køgemesteren</i>	-	<i>Kogemesteren</i>
S. 363	L. 27.	<i>oc regnerer</i>	-	<i>or regnerer</i>
S. 364	L. 9.	<i>for kloge</i>	-	<i>forkloge</i>
S. 365	L. 9.	<i>saadan en</i>	-	<i>saadanen</i> ; burde maaske være bevaret.
S. 366	L. 8.	<i>bedriffue</i>	-	<i>be- bedriffue</i>
S. 368	L. 12.	<i>enbaarne</i>	-	<i>erbaarne</i>
S. 369	L. 3.	<i>klar gøre</i>	-	<i>klar gore</i>
S. 369	L. 6.	<i>behageligt</i>	-	<i>beha- ligt</i>
S. 369	L. 26.	<i>Herlighed.</i>	-	<i>Herlighed</i>
S. 369	L. 31.	<i>Naffns</i>	Orig.	<i>Nanffs</i>
S. 370	L. 11.	<i>Banen</i>	-	<i>Banem</i>
S. 370	L. 27.	Kustoden i	Orig.	har <i>Jhe-</i>
S. 372	L. 12.	<i>hørde</i>	Orig.	<i>horde</i>
S. 373	L. 27.	<i>tid</i>	-	<i>til</i>
S. 374	L. 18.	<i>Christi</i>	-	<i>Ehristi</i>
S. 380	L. 21.	<i>atspørrie</i>	-	<i>atsporrie</i>
S. 385	L. 6.	<i>en Mand</i>	-	<i>end Mand</i>
S. 386	L. 12.	<i>enbarne</i>	-	<i>endarne</i>
S. 388	L. 18.	<i>XXII</i>	-	<i>XXI</i>
S. 405	L. 1.	<i>Petri.</i>	-	<i>Pteri.</i>
S. 406	L. 15.	<i>Brødre</i>	-	<i>Brodre</i>
S. 408	L. 33.	<i>forkynde</i>	-	<i>vorkynde</i>
S. 418	L. 30.	<i>Dørren</i>	-	<i>Dørne</i>
S. 419	L. 1.	<i>Døruocteren</i>	-	<i>Døruøcteren</i>
S. 420	L. 31.	<i>vidniss-</i>	-	<i>vdniss-</i>
S. 423	L. 26 og 29.	<i>Broder</i>	-	<i>Brøder</i>

S. 424	L. 29.	<i>opueck</i>	-	<i>vpueck</i>
S. 425	L. 6.	<i>Løwe</i>	-	<i>Lowe</i>
S. 427	L. 10.	<i>barmhertighed</i>	-	<i>barmhartighed</i>
S. 429	L. 15.	<i>Disciplen</i>	-	<i>Disicplen</i>
S. 430	L. 26.	<i>Løuerne</i>	-	<i>Louerne</i>
S. 431	L. 5.	<i>hørde</i>	-	<i>horde</i>
S. 437	L. 6.	<i>Brødre</i>	-	<i>Brodre</i>
S. 439	L. 14.	<i>foget</i>	-	<i>føget</i>
S. 439	L. 24.	<i>barmhertighed</i>	-	<i>barmhartighed</i>
S. 442	L. 8.	<i>Tiende</i>	-	<i>Trende</i>
S. 444	L. 31.	<i>den mgl. I</i>		Orig., tilføjet efter Biblen 1550.
S. 444	L. 29.	<i>Syndens</i>		Orig. <i>Synders</i>
S. 445	L. 9.	<i>en Scrifftklog</i>	-	<i>en / Scrifftklog</i>
S. 445	L. 16.	<i>selff</i>	-	<i>seffl</i>
S. 445	L. 19.	<i>Røffuere</i>	-	<i>Roffuere</i>
S. 445	L. 27.	<i>førde</i>	-	<i>forde</i>
S. 449	L. 26.	<i>opuecke</i>	-	<i>vpuecke</i>
S. 554	L. 17.	<i>sand</i>	-	<i>san</i>
S. 455	L. 3.	<i>enden</i>	-	<i>ende</i>
S. 463	L. 12.	<i>prøffae</i>	-	<i>proffue</i>
S. 463	L. 26.	<i>forlod</i>	-	<i>frolod</i>
S. 471	L. 16.	<i>end</i>	-	<i>en</i>
S. 479	L. 15.	<i>paactelse</i> (d. e. Paa-agtelse)		Orig. <i>pactelse</i>

486

NOTER.

S. 340. Træsnit af Jesus mellem de to Røvere og Maria og Johannes ved Korsets Fod med Skriftstedet fra Joh. 3.16, smlgn. Træsnittet foran S. 18.

S. 341 L. 30. *happe* "stamme", sml. *heppe* Kalkar I. 162.

S. 342 L. 15. *Natiuitatis Mariedag* d. e. 8. Sept.

S. 342 L. 28 ff. Denne Bøn findes i Psb. 1553, Bl. xcvi. Kilden til de to flg. Bønner er mig ikke bekendt.

S. 344 L. 2 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.1

S. 344 L. 10 ff. Kollekten = Bøn i VT. sa. D.2

S. 344 L. 23 ff. Ep. = Rom. 13. 11-14.3

S. 345 L. I ff. Matth. 21.1-9.

S. 345 L. 21 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 345 L. 27 ff. Kollekten = VT., sa. D.

S. 345 L. 30. *oc vore legeme skulle alle skickis for Dom, VT.: vnd vnsere Leib wider aufferstehen/ vnd wir alle für Gericht sollen gestellt werden* = Udg. 1574: *oc vore Legeme skulle igen opstaa/ oc at wi alle skulle skickis for Dommen*, jfr. foran S. 332.

S. 346 L. 7 ff. Rom. 15. 4-11.

S. 346 L. 11 f. *at i kunde haffue it sind iblant huer andre*, Luther4: *das jr einerley gesinnet seid vntereinander*.

S. 346 L.21ff. Luc. 21.25-33.

S. 347 L. 7 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 347 L. 13 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 347 L. 15. *styre (Dieffuelens Tyranni)*, VT: *wehren*, 1574: *affuerie*.

S. 347 L. 23 ff. 1. Kor. 4.1-5.

S. 347 L. 28. *aff nogen Menniskelig Dag*, Luther: *von einem menschlichen Tage*. *Dag* = "Møde", "Ret" jf. Kalkar L 332.

S.348 L.3ff. Matth. 11.2-10.

S. 348 L. 14. *som Været bless bort oc igen*, Luther: *das der wind hin vnd her webd*.

S. 348 L. 22 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 349 L. I ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 349 L. 16 ff. Filipp. 4.4-7.

S. 349 L. 19. *Sorger*, Biblen 1550: *Sørger*.

--- 487

S. 349 L. 24 ff. Joh. 1. 19-28.

S. 350 L. 10 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D. anden Messe.

S. 350 L. 17 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 350 L. 27 ff. Hebr. 1.1-4.

S. 351 L. 8 ff. Luc. 2. 1-14.

S. 352 L. 2 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 352 L. 9 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 352 L. 17. *gaffuer*, VT. *gütern*, Udg. 1574: *(euige)gode*.

S. 352 L. 18 ff. Ap. G. 6.8-15 og 7.54-59.

S. 352 L. 23. *bespurde sig*, Luther: *befragten sich*.

S. 353 L. 2 f. *oc foruende de Skickelser*, Luther: *vnd endern die Sitten*.

S. 353 L. 18 ff. Matth. 23.34-39.

S. 354 L. 2 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 354 L. 9 ff. Kollekten, der jo er en Parafraze over den første Kollekt, findes ikke i VT. eller i Psb. 1553.

S. 354 L. 16 ff. Tit. 2. 11-15.

S. 354 L. 26 ff. Joh. 21.19-24.

S. 354 L. 29. *paa hans Bryst*, Luther: *an seiner Brust*, jfr. Indledningen foran S. 312.

S. 355 L. 12 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 355 L. 19. Kollekten = VT. sa. D.

S. 356 L. I ff. Gal. 4.1-7. - L. 7. *vnder vduortis Skickelser*, Luther: *vnter eussertichen Satzungen*.

S. 356 L. 15 ff. Luc. 2 33-40.

S. 357 L. 2 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 357 L. 9 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 357 L. 20 ff. Gal 3.23-29.

S. 358 L. I ff. Luc. 2.21.

S. 358 L. 7 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 358 L. 15 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 358 L. 27 ff. Es. 60.1-6.

S. 359 L. 6 ff. *Da skalt du see din Lyst oc vdbryde* = Luther: *Denn wirstu deine fast sehen vnd ausbrechen*.

S. 359 L. 9. *Camelis mangfoldighed*, Luther: *die menge der Kamelen*.

S. 359 L. 9f. *Veyløbere aff Madian* = Luther: *die Leuffer aus Midian*.

S. 359 L. 12 ff. Matth. 2.1-12.

S. 360 L. 6 ff. Oversættelsen af denne Kollekt er forskellig fra Psb. 1553, se foran S. 316.

488

S. 360 L. 13 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 360 L. 22 ff. Rom.12.1-5.

S. 361 L.7ff. Luc. 2.42-52.

S. 361 L. 30 ff. Kollekten = Psb. 1553, 1. Sønd. e. H. t. K.

S. 362 L. 3 ff. Kollekten = VT., 2. Sønd. e. H. L K.

S. 362 L. 12f. *drage vort leffnet frem*, VT.: *vnder einander leben*.

S. 362 L. 15 ff. Rom. 12.6-16.

S. 362 L. 26 f. *Den ene skal komme før den anden met ære at beuise*. Luther: *Einer korne dem andern mit Ehrerbietung zuuor*.

S. 363 L. I ff. Joh. 2. 1-11.

S. 363 L. 23 ff. Kollekten = Psb. 1553, 2. Sønd. e. H. t. K.

S. 363 L. 29 ff. Kollekten = VT. 3. Sønd. e. H. t. K.

S. 364 L. 6 ff. *met wtuilactige hierter*, VT.: *mit gewisser zuversicht von gantzem Hertzen.*

S. 364 L. 8 ff. Rom. 12.16-21.

S. 364 L. 19 ff. Math.8.1-13.

S. 354 L. 20. *gick ned til Bierget*, Luther: *vom Berge herab gieng.*

S. 364 L. 25. *Spedalske "Spedalskhed"*, Kalkar IV. 68.

S. 365 L. 1. *Taag "Tag"*; Sammenblanding af *a* og *aa* er meget almindelig i Alterbogen, hvor der mange Gange findes *sta*, *ga*, *Rad* osv. for *staa*, *gaa*, *Raad* osv. ligesom omvendt *faar* for *far*, "farer", *laad* for *lad*, *Haaff* for *Haff* o. lgn.

S. 365 L. 17 ff. Kollekten = Psb. 1553, 3. S. e. H. t. K.

S. 365 L. 25 ff. Kollekten = VT., 4. S. e. H. t. K.

S. 366 L. 4 ff. Rom. 13.8-10.

S. 366 L. 13 ff. Matth. 8.23-27.

S. 366 L. 24 ff. Kollekten = Psb. 1553, 4. S. e. H. t.K.

S. 367 L. I ff. Kollekten = VT., 5. S. e. H. t. K.

S. 367 L. 6. *klinte*, VT.: *vnkraut*

S. 367 L. 9 ff. Kolos. 3.12-17.

S. 367 L. 16. *fører eder i kærlighed*, Luther: *ziehet an die Liebe.*

S. 367 L. 24 ff. Matth. 13.24-30.

S. 368 L. 10 ff. Kollekten = Psb. 1553 ("Paa kyndelmysse dag").

S. 368 L. 17 ff. Kollekten = VT. Bøn efter 2. Prediken paa Marie Renselses Dag.

S. 368 L. 25 ff. Mal. 3.1-4.

S. 369 L. 7 ff. Luc. 2.22.

S. 369 L. 8. *Maria hendis renselsisdage*, fejl Oversætt. af Luther: *die tage jrer reinigtmg* = Chr. Pedersen: *deris renselsis dage.*

S. 369 L.28ff. Kollekten = Psb. 1553 ("Sønd. som Alleluia afleggis").

489

S. 370 L. I ff. Kollekten = VT. paa Sønd. Septuagesima.

S. 370 L. 6 *argelse* = VT. *ergernusz.*

S. 370 L. 10 ff. 1. Kor. 9.24-27.

S. 370 L. 13 f. *Huer den som kempisl hand holder sig aff alting*. Luther: *Ein jglicher aber der kempffet. enthielt sich alles dinges.*

S. 370 L. 26 ff. Matth. 20.1-16.

S. 371 L. 23 ff. Denne Kollekt findes ikke i Psb. 1553.

S. 371 L. 29 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 372 L. 5 ff. 2. Kor. 12.2-9.

S. 372 L. 26 ff. Luc. 8.4-15.

S. 373 L. 22 ff. Denne Kollekt findes ikke i Psb. 1553.

S. 373 L. 30 ff. Kollekten = VT., Sønd. ml. Nytaarsdag og H. t. K.

S. 374 L. 6 ff. 1. Pet. 3. 18-22.

S. 374 L. 21ff. Matth. 3.13-17.

S. 374 L. 25. *velbehoff*. vist Trykfejl for *vel behoff* (saaledes Biblen 1550).

S. 375 L. 2 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 375 L. 7 ff. Kollekten = VT., sa. D.

S. 375 L. 16 ff. 2. Kor. 6.1-10.

S. 375 L. 28. *baade paa den høyre oc paa den venstre side*, Luther: *zur rechten vnd zur lincken*, jf Chr. Pedersen: *baade i løst och modgang*.

S. 376 L. 4 ff. Matth. 4.1-11.

S. 376 L. 27 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 377 L. 1 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 377 L. 10 ff. 1. Thess. 4.1-7.

S. 377 L. 17. *sit Kar* (= Luther og Grundtexten) d. e. sin Hustru.

S. 377 L. 23 ff. Matth. 15.21-28.

S. 378 L. 10 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 378 L. 15 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 378 L. 25 ff. Ephes. 5.1-9.

S. 379 L. 10 ff. Luc. 11.14-28.

S. 379 L. 30. *vdfaar* "udfarer". jfr. Noten til S. 365 L. 1.

S. 380 L. 9 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 380 L. 15 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 380 L. 24 ff. Gal. 4.21-31.

S. 381 L. 14 ff. Joh. 6. 1-15.

S. 382 L. 10 ff. Kollekten = Psb. 1553, paa "Kære Søndag".

S. 382 L. 13. *beskermelse*, Psb: *gemme*; jf. Indledningen foran S. 315.

S. 382 L. 15 ff. Kollekten = VT. sa. D.

490

S. 382 L. 24 ff. Hebr. 9.11-15.

S. 382 L. 28 f. *som icke er saa bygd* = Luther: *die nicht also gebawet ist*.

S. 383 L. 9 ff. Joh. 8.46-59.

S. 383 L. 26. *der er min Fader for det er min Fader* (= Luther: *Es ist mein Vater*). Trykfejlen overført fra Biblen 1550.

S. 384 L. 5 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 384 L. 6. *hierter*, Psb. *hierte*.

S. 384 L. 11. Kollekten = VT. sa. D.

S. 384 L. 16. *hans mandom*, VT. *seiner Menschwerdung*.

S. 384 L. 20 ff. Es. 7.10-15.

S. 385 L. 3 ff. Luc. 1.26-38.

S. 385 L. 23 ff. *hun gaar - wfructsommelig* dvs. "hun om hvem Rygtet gaar, at hun er ufrugtsommelig, er nu i den sjette Maaned".

S. 386 L. 2 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 386 L. 10 ff. Denne Kollekt har jeg ikke fundet i VT.

S. 386 L. 19 ff. Filipp.2.5-11.

S. 387 L. I ff. Matth. 21.1-9 = S. 345 L. I ff.

S. 387 L. 21 ff. Kollekten = VT. Bønnen efter 2. Prædiken Palmesøndag, se Indledningen foran S. 320.

S. 388 L. I ff. 1. Kor. 11.23-29.

S. 388 L. 18 ff. Luc. 22.14-20.

S. 389. Formaningen stammer fra Synoden 1540, se P. Severinsen, Ord og Skik ved Daab og Nadver. 1912. S. 80 f. Aftrykt i Danske Kirkelove I. 155.

S. 390 ff. Sml. I. Bind. S. 174 ff. med Noter.

S. 396 L. I ff. Denne Kollekt findes i Psb. 1553 Bl. 120 v.

S. 396 L. 8 ff. Velsignelsen forskellig fra Ordinansens Ordlyd. jf. I. Bind 177.23.

S. 396 L. 12 ff. Om Taksigelsen se Engelstoft, anf. Skr. 173 Fodn. 2.

S. 397 L. 2 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 397 L. 9 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 397 L. 17 ff. 1. Kor. 5.7-8.

S. 397 L. 24 ff. Marc. 16.1-7.

S. 398 L. 11 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 398 L. 18 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 398 L. 28 ff. Ap. G. 10.34-43.

S. 399 L. 17 ff. Luc. 24.13-35.

S. 400 L. 26 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

491

S. 400 L. 29. *leffuendet* = Psb. 1553, en sjælden Skriftform for *leffnet*. Jf. Indledn. foran S. 317.

S. 401 L. I ff. Dagen findes ikke hos VT.

S. 401 L. 10 ff. Ap. G. 13.26-32.

S. 401 L. 27 ff. Luc. 24.36-48.

S. 402 L. 18 ff. Kollekten findes ikke i Psb. 1553.

S. 402 L. 26 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 403 L. I ff. 1. Joh. 5.4-12.

S. 403 L. 20 ff. Joh. 20.19-31.

S. 404 L. 17 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 404 L. 18. *den liggende Verden* "den faldne Verden". lat. *jacentem mundum*.

S. 404 L. 24 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 405 L. I ff. 1. Pet 2.21-25.

S. 405 L. 2. *ledet "lidt"* = Biblen 1550.

S. 405 L. 7. *Men hand sette det ind til den*, Luther: *Er stellet es aber dem heim.*

S. 405 L. 12. *til eders Siels Hyrde oc Biscop* = Luther: *zu dem Hirten vnd Bischoue ewer Seelen.*

S. 405 L. 13 ff. Joh. 10. 11-16.

S. 405 L. 26 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 406 L. 3 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 406 L. 14 ff. 1. Pet. 2.11-20.

S. 407 L. I ff. Joh. 16.16-22.

S. 407 L. 23 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 407 L. 30 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S.408 L 6Eff. Jac. 1.17-21.

S. 408 L. 18 ff. Joh. 16.5-14.

S. 409 L. 5 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 409 L. 11 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 409 L. 22 ff. Jac. 1.22-27.

S. 410 L. 4 ff. Joh. 16.23-28

S. 410 L. 18 ff. Jac. 5.16-20.

S. 411 L. I ff. Luc. 11.1-13.

S. 412 L. 3 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 412 L. 9 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 412 L. 19 ff. Ap. G. 1.1-11.

S. 413 L. 11ff. Marc. 16.14-20

S. 413 L. 29 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 414 L. I ff. Kollekten = VT, sa. D.

S. 414 L. 12 ff. 1. Pet 4.7-11.

492

S. 414 L. 24 ff. Joh. 15.26-27. 16. 1-4.

S. 415 L. 6 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 415 L. 7. *Ired*, Psb. lærd

S. 415 L.12 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 415 L 23 ff. Ap.G.2.1-11.

S. 415 L. 27 *Tunger atskillige*, Luther: *die zungen zerteilet.*

S. 416 L. 9 ff. Joh. 14.23-31.

S. 416 L. 30 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 417 L. I ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 417 L. 8 ff. Fra L. 10 *Herren hand bød* etc.: Ap. G. 10.42-48.

S. 417 L. 23 ff. Joh. 3.16-21.

S. 418 L. 7 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 418 L. 13 ff. Dagen mangler i VT.

S. 418 L. 20 ff. Ap. G. 8.14-17.

S. 418 L. 28 ff. Joh. 10.1-10.

S. 419 L. 16 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 419 L. 23 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 419 L. 25 f. *oc paa vore vegne maatte dø oc forderffue i synden*, VT: *vnd wir vnser halben müssen in Sünden vnd ewigem Tod verderben*.

S. 420 L. I ff. Rom. 11.33-36.

S. 420 L. 9 ff. Joh. 3.1-15.

S. 421 L. 7 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 421 L. 14 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S.421 L. 16. *saa regere oss*, VT.: *vnser Herten also führen vnd regieren* = Udg. 1574: *saa styre oc regere vore hierter*.

S. 421 L. 25 ff. 1. Joh. 3.13-18.

S. 422 L. 5 ff. Luc. 16.19-31.

S. 423 L. 2 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 423 L. 7 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 423 L. 15 ff. 1. Joh. 4.16-21.

S. 423 L. 30 ff. Luc. 14.16-24.

S. 424 L. 17 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 424 L. 24 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 425 L. I ff. I.Pet.5.6-11.

S. 425 L. 14 ff. Luc.15.1-10.

S. 426 L. 5 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 426 L. 11ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 426 L. 22 ff. Es. 49.1-6.

S. 427 L. 7 ff. Luc. 1.57-79.

S. 428 L. 10 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

493

S. 428 L. 12. *din befalning*. Psb. *din Ordinantz*; jf. Indledn. foran S. 315.

S. 428 L. 15 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 428 L. 25 ff. Rom. 8.18-23.

S. 429 L. 5 ff. Luc. 6. 36-42.

S. 429 L. 10. *skuddet*. Luther: *gerüttelt*.

S. 429 L. 24 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 430 L. I ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 430 L. 12 ff. Es. 11.1-10.

S. 431 L. I ff.. Luc. 1. 39-56.

S. 431 L. 28 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 432 L. I ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 432 L. 11 ff. 1.Pet.3.8-15.

S. 432 L. 26 ff. Luc. 5. 1-11.

S. 433 L. 18 ff. Kollekten = Psb. 1553, sa. D.

S. 433 L. 24 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 433 L. 29. *onde lyst*. VT. *bösen lüste vnd neygung* = 1574: *onde lyst oc begering*.

S. 434 L. I ff. Rom. 6.3-11.

S. 434 L. 17. *det leffuer hand Gud* dvs. "for Gud", Luther: *das lebet er Gotte*.

S. 434 L. 20 ff. Matth. 5.20-26.

S. 435 L. 8 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 435 L. 13 ff. Kollekten er forskellig fra VT; jf. Kollekten

S. 380 L. 15 ff. og Indledn. foran S. 319.

S. 435 L. 22 ff. Rom. 6.19-23.

S. 436 L. 4 ff. Marc. 8.1-9.

S. 436 L. 23 ff. Kollekten = Psb. 1553. sa. D.

S. 436 L. 23. *villig*. Psb. *veluillig*.

S. 436 L. 28 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 437 L. 5 ff. Rom. 8.12-17.

S. 437 L. 18 ff. Matth. 7.15-21.

S. 437 L. 30 ff. Kollekten lidt afvigende fra Oversætt. i Psb. 1553, hvor Begyndelsen lyder: *O Herre/ Lad dine Miskundheds øren staa obne for de ydmyge bedendes bønner. Oc paa det du ville giffue etc.*

S. 438 L. 3 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 438 L. 11 ff. 1. Kor. 10.6-13.

S. 438 L. 29 ff. Luc. 16.1-9.

S. 439 L. 4. *trygle* = "tigge"; Luther: *betteln*.

494

S. 439 L. 15. *i deris Slect*, "imod deris Slægt". Luther: *in jrem Gescklechte*.

S. 439 L. 17. *naar i nu haffue behoff*; Luther: *wenn jr nu darbet*.

S. 439 L. 20 ff. Kollekten omtr. lig Psb. 1553. Sætningen *straffer oss - misgerninger* L.23 mgl. i Psb., og Psb. har *lodtagne*. hvor Alterbogen har *deelhafftig* L. 25.

S. 439 L. 28 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 440 L. 3 ff. I.Kor. 12.1-7. - L. 13 har Biblen *giffue*, hvor Alterbogen har Enkelttalsformen *giffuer*.

S. 440 L. 14 ff.. Luc. 19.41-48.

S. 441 L. 2. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 441 L.9 ff. Kollekten = VT. sa. D. Den i Oversættelsen brugte Enkelttalsform af Verbet: *wi beder, wi forglemmer, wi gør* ofl. skyldes uden Tvivl. at Palladius i sit Manuskript har rettet Subjektet *wi* fra Enkelttal (*ieg*) og i Farten ikke har faaet rettet de tilhørende Verber. Den tyske Orig. har nemlig i alle disse Tilfælde *ich*. Samme Forhold findes ved flere andre af Kolleκτηerne. Jfr. Noterne til S. 442 L. 23 og 457 L. 11.

S. 441 L. 17 ff. 1. Kor. 15.1-10.

S. 442 L. I ff. Luc. 18.9-14.

S. 442 L. 16 ff. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 442 L. 23 ff. Kollekten = VT. sa. D. Enkelttalsformerne *wi tacker, wi bruger* osv. maa som ovf. nævnt sikkert forklares ved. at Palladius først har gengivet Originalens *ich dancke dir* osv. ved *ieg tacker dig*. og derefter har rettet *ieg* til *wi*. men ladet Verbalformen uforandret.

S. 443 L. I ff. 2. Kor. 3.4-9.

S. 443 L. 16. Marc. 7.31-37.

S. 444 L. 2 ff. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 444 L. 7 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 444 L. 17 ff. Gal. 3.15-22.

S. 445 L.4 ff. Luc. 10.23-37.

S. 446 L. 9 ff. Kollekten = VT. sa. D. L. 12. *aff den forferdelig spedalsk, Orig. von dem gewlichen aufsatz der sünde.*

S. 446 L. 18 ff. Gal. 5.16-24.

S. 447 L.I ff. Luc. 17. 11-19.

S. 447 L. 18 ff. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 447 L. 24 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 448 L. I ff. Gal. 5.25-26 og 6.1-10.

S. 448 L. 23 ff. Matth. 6.24-34.

495

S. 449 L. 15 ff. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 449 L. 20 ff.. Kollekten = VT. sa. D.

S. 449 L. 28 ff. Ephes. 3.13-21.

S. 450 L. 14 ff. Luc. 7. 11-17.

S. 451 L. 2 ff. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 451 L. 7 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 451 L. 19 ff. Ephes. 4. 1-6.

S. 451 L. 29 ff. Luc. 14. 1-11.

S. 452 L. I og 4. *suarede*. i Betydningen "tog til Orde". gengiver tysk *antwortet*. Grundtextens *[x][x][x][x][x][x][x][x]*.

S. 452 L. 20 ff. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 452 L. 27 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 453 L. 8 ff. Apoc. 12.7-12.

S. 453 L. 22. Matth. 18.1-10.

S. 454 L. 13 ff. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 454 L. 18 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 454 L. 30 ff. 1. Kor. 1.4-8.

S. 455 L. 5 ff. Matth. 22.34-46.

S. 455 L. 25 ff. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 456 L. 1 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 456 L. 10 ff. Ephes. 4.22-28. - L. 17. *Bliffuer vrede/ oc synder icke/*, Luther: *Zürnet/ vnd sündiget nicht-*
L. 19 *Lasteren*. Luther: *dem Lesterer*. Chr. Pedersen: *diffuelen*.

S. 456 L. 22 ff. Matth. 9.1-8.

S. 457 L. 5 ff. Kollekten gengiver Bønnen i det katolske Missale. mens Psb. 1553 har en herfra forskellig Bøn.

S. 457 L. 11ff. Kollekten = VT. sa. D. - Flertalsformerne *wi tacker* osv. svarer til *ich dancke* osv. i Orig.; hvor Verbet derimod staar i Flertal (*wi ere* L. 15) har Orig. *wir*. Jfr. Noten til S. 441 L. 9 og 442 L. 23.

S. 457 L. 24 ff. Ephes. 5.15-21.

S. 458 L. 1 ff. Matth. 22.1-14. - L. 2 *suarede* dvs. "*tog til Orde*". jf. Noten til S. 452 L. 1.

S. 458 L. 27 ff. Kollektens Ordlyd er lidt afvigende fra Psb.1553.

S. 459 L. 1 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 459 L. 10 ff. Ephes. 6. 10-18.

S. 459 L. 28 ff. Johs. 4.46-53.

S. 460 L. 13 ff. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 460 L. 20 ff. Ikke hos VT.

S. 460 L. 29. Apok. 7.1-12. - L. 31 *de huld* i Stedet for *de 496 hulde* skyldes vistnok, at e-Typen i Biblen 1550, hvorefter der tryktes, er meget utydelig.

S. 461 L. 27 ff. Matth. 5.1-12.

S. 462 L. 11 ff. Kollektens Ordlyd er noget forskellig fra Psb. 1553.

S. 462 L. 19 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 463 L. 1 ff. Filipp. 1.6-11.-L. 11 ff. *Bekendelse oc Forsøgelse*. Ltither: *Erkenntnis vnd Erfahrung*.

S. 463 L. 16 ff. Matth. 18.23-35. - L. 31. *taimodighed* for *taaimodighed* jf. Noten til S. 365 L. 1.

S. 464 L. 8. *dem som pine*. Luther: *den Peinigern*.

S. 464 L. 12 ff. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 464 L. 19 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 464 L. 29 ff. Filipp. 3.17-21 og 4.1-3.

S. 465 L. 15 ff. Matth. 22.15-22.

S. 466 L. 2 ff. Kollekten = Psb. sa. D.

S. 466 L. 8 ff. Kollekten = VT. sa. D. - L. 14. *sødelige soffue*, Orig. *sanfft einschlaffen*.

S. 466 L. 17 ff. Koloss. 1.9-14. - L. 25. *Fadren* = Biblen 1550.

S. 466 L. 30 ff. Matth. 9.18-26.

S. 467 L.9 ff. *Pibere oc Folckens bulder*, Luther: *die Pfeiffer vnd das getümele des Volcks*.

S. 467 L. 16 ff. Kollekten findes i Psb. 1553, der slutter med 24. Søndag e. Trin.

S. 467 L. 23 ff. Kollekten = VT. sa. D.

S. 468 L. I ff. 1. Thess.4.13-18. - L. 3. *som soffue* = "som sove hen". Luther: *die da schlaffen*. - L. 6. *soffue*. Luther: *entschlaffen*. - L. 10. *offuer Engilss*. Luther: *Ertzengels*.

S. 468 L. 15 ff. Matth. 24.15-28.

S. 469 L. 8 ff. Dagen findes ikke i VT.

S. 469 L. 16 ff. 1. Thess. 5.12-23.

S. 470 L. I ff. Matth. 11.25-30. - L. 2. *suarede*, se Noten til S. 452 L. 1.

S. 470 L. 15 ff. Dagen findes ikke i VT.

S. 470 L. 22. 2. Pet. 1.12-18.

S. 471 L. 7. Matth. 17.1-9.

S. 472-484. Som nævnt i Indledningen er Oversættelserne af Luthers Bøger om Vielses- og Daabsritualet taget fra Palladius' Oversættelse af Luthers Haandbog 1538 (nærv. Udg. I. S. 29 ff). Med Texten heri (I.96 ff. med Noter) maa Texten i Alterbogen 497 sammenholdes. Hovedforskellen er den, at Bibelstederne i Alterbogens Text er bragt i Overensstemmelse med Biblen 1550. - Af Træsnettene findes kun Daabsbilledet gengivet i Haandbogen.